

თბილისის ეკლესიების ბეჭდი

მერაბ ძნელაძე

თბილისის კლდისუბნის
წმინდა გიორგის
ეკლესია

ქართული ტაძარ-მონასტრების აღმშენებლობის,
კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლისა და
საადგილმამულო ბანკის
საერთაშორისო საქველმოქმედო ფონდი

„თბილისის
ეკლესიების ბედი“
სერიალის I ტომი

მერაბ ძნელაძე

თბილისის კლდისუბნის
წმიდა გიორგის ეკლესია

თბილისი - 2014

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
БЛАГОТВОРИТЕЛЬНЫЙ ФОНД
ВОССТАНАВЛЕНИЯ ГРУЗИНСКИХ
ХРАМОВ И МОНАСТЫРЕЙ,
ИССЛЕДОВАНИЯ КУЛЬТУРНОГО
НАСЛЕДИЯ И ПОМЕСТНЫЙ БАНК

СЕРИАЛ – I ТОМ

“СУДЬБЫ ТБИЛИССКИХ
ЦЕРКВЕЙ”

МЕРАБ ДЗНЕЛАДZE

КЛДИСУБАНСКАЯ ЦЕРКОВЬ
СВ. ГЕОРГИЯ В ТБИЛИСИ

Тбилиси - 2014

საქართველოს პარლამენტი
ეროვნული კულტურის ცენტრი

11 298.796

THE GEORGIAN LAND BANK'S
INTERNATIONAL CHARITY
FUND OF STUDYING GEORGIAN
CULTURAL HERITAGE AND
BUILDING OF CHURCHES AND
MONASTERIES

SERIAL – I VOLUME

*“THE FORTUNE OF
TBILISI CHURCHES”*

MERAB DZNELADZE

TBILISI KLDISUBANI CHURCH
OF SAINT GEORGE

Tbilisi - 2014

„თბილისის ეკლესიების ბედი“-ს I ტომი მომზადდა და გამოიცა ფინანსური მხარდაჭერით:

თბილისის მეზია
თბილისის კულტურული
ღონისძიებების ცენტრი

TBILISI CENTER OF CULTURAL EVENTS
ЦЕНТР КУЛЬТУРНОГО МЕРОПРИЯТИЙ ТБИЛИСИ

ქალაქ თბილისის საკრებულო

TBILISI CITY ASSEMBLY

თიბისი ბანკი
T B C B A N K

საქართველოს ეროვნული აკადემია

NATIONAL ACADEMY OF GEORGIA

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ГРУЗИИ

Diagnostica Worldwide
President of HUMAN GmbH
Ralph Neuberger

DKC
სამკურნალო
კომპინატი

წინამდებარე გამოკვლევა „ქართული ტაძარ-მონასტრების აღმშენებლობის, კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლისა და საადგილმამულო ბანკის საერთაშორისო საქველმოქმედო ფონდის” მიერ ახლადდაარსებული სერიალის – „თბილისის ეკლესიების ბედი“-ს პირველ ტომს წარმოადგენს (სერიალის სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე – ვიქტორ დოლიძე).

მონოგრაფიის პირველი ნაწილი თბილისის კლდისუბნის წმიდა გიორგის სახელობის ეკლესიაში 2007 წელს წარმოებული სამეცნიერო საკვლევაძიებო საქმიანობას აქვს დათმობილი, მეორე კი წმ. გიორგის შესახებ არსებული წყაროებისა და სხვა სახის ამონარიდების კრებითი ნაწილია.

იგი სამეცნიერო-პოპულარული ხასიათის ნაშრომია და საქართველოს დედაქალაქის ქართული ეკლესიის წარსულით დაინტერესებული ფართო საზოგადოებისთვისაა განკუთვნილი.

სერიალის რედაქტორი: ვაჟა სადრაძე, პროფესორი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი.
რეცენზენტები: პროფესორი მაია იზორია,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი;
პროფესორი დიმიტრი ახვლედიანი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი.

მთ. კონსულტანტი: აკადემიკოსი, პროფესორი ნანა ხაზარაძე;
დეკანოზი მიქაელი (კაპანაძე).

სერიის სარედაქციო კოლეგია: ისტ. მეცნ. დოქტ. ვაჟა სადრაძე (სერიალის რედაქტორი); ისტ. მეცნ. დოქტ., პროფ. მერაბ ძნელაძე; პროფ. თამარ ხოხობაშვილი; ფილოლ. მეცნ. დოქტ. ქეთევან ტრაპაიძე; პროფ. ჯუანშერ ამირანაშვილი; ისტ. მეცნ. დოქტ., მიხეილ წერეთელი; პროფ. ირაკლი მენაღარიშვილი; პროფ. ჯაბა სამუშია; პროფ. ლევან გორდეზიანი; ირაკლი შიხიაშვილი; შოთა მალლაკელიძე; პროფ. ანდრო გოგოლაძე (ფონდის გენერალური დირექტორი, სერიალის პასუხისმგებელი მდივანი); ისტ. მეცნ. დოქტ. ვერა ჩხლაძე; ისტ. მეცნ. დოქტ. ელგუჯა ღლიღვაშვილი; პროფ. ვია ჭანტურია; მანანა ცხადაია; ნეკა (ნელი) სეზისკვერაძე; ზაზა მიმინოშვილი; ანი ლაღიძე; მაგდა ცოცხალაშვილი; მაია მგელაძე.

არქიტექტორი: ნოდარ მინდორაშვილი

მხატვარი: ნატალია (ნატო) გელაშვილი

მთარგმნელი: მარინე კაპანაძე; ნანა უთალიშვილი.

კომპიუტერული უზრუნველყოფა: ლია მოსეშვილი;

ბელა გველესიანი; გრიგოლ გოდერძიშვილი.

© მერაბ ძნელაძე, Мераб Дзnelадзе, Merab Dzneladze 2014.

ISBN 978-9941-0-6950-5

Настоящее исследование является первой книгой сериала (Руководитель научного совета Виктор Долидзе) „Судьбы тбилисских церквей“ учрежденного Международным благотворительным фондом восстановления грузинских храмов и монастырей, исследования культурного наследия и Поместного банка.

Первая часть монографии посвящена научным исследованиям проведенных в Клдисубанской церкви в 2007 году, а вторая является сводом источников и цитат высказанных о Святом Георгии. Эта работа является научно-популярным трудом и предназначена для широкой общественности, заинтересованной историей грузинских церквей расположенных в столице Грузии.

Редакционная коллегия: доктор ист.наук Важа Садрадзе (редактор сериала); проф. Мераб Дзnelадзе (Президент фонда); проф. Тamar Хохобашвили; **док. филолог. наук Кетеван Трапаидзе;** проф. Джуаншер Амиранашвили; док. ист. наук Михеил Церетели; проф. Иракли Менагаришвили; проф. Джаба Самушиа; проф. Леван Гордезиани; Иракли Шихиашвили; Шота Маглакелидзе; проф. Андро Гоголадзе (Генеральный директор фонда, ответственный секретарь сериала); док. ист. наук Вера Чихладзе; док. ист. наук Элгуджа Глигвашвили; проф. Гия Чантурия; Манана Цхадая; Нека (Нелли) Себискверадзе; Заза Миминошвили; Ани Лагидзе; Магда Цоцхалашвили; Маиа Мгеладзе.

Редактор: Доктор исторических наук Важа Садрадзе.

Рецензенты: Проф.Майя Изория;

Проф. Димитри Ахвледзани.

Главный консультант: академик, профессор Нана Хазарадзе;
протоиерей Микаэл (Капанадзе)

Архитектор: Нодар Миндорашвили;

Художник: Наталя Гелашвили;

Перевод: Марине Капанадзе; Нана Уталишвили.

Компьютерное обеспечение: Лия Мосешвили;

Бела Гвелесиани; Григол Годердзишвили.

The present book is the first volume of a newly established series named "The Fortune of Tbilisian Churches" (head of scientific council Victor Dolidze). The series have been established by "The Georgian Land Bank's international Charity fund of Studying Georgian Cultural Heritage and Building of Churches and Monasteries".

The volume deals with the results of archaeological investigations carried out in Kldisubani church of St Giorgi in 2007. The second volume will contain all the existing historical records and quotations connected with St Giorgi.

This work is a popularized scholarly edition dealing with the past of the capital's churches and designed for wider public interested in the history of the Georgian Church.

editorial board: Dr. Vazha Sadradze (Editor); Dr. Professor Merab Dzneladze (President of Fund); Professor Tamar Khokhobashvili; Dr. Ketevan Trapaidze; Professor Juansher Amiranashvili; Dr. Michael Tsereteli; Professor Irakli Menagarishvili; Professor Jaba Samushia; Professor Levan gordeziani; Irakli Shixiashvili; Shota Maghlakelidze; Professor Andro Gogoladze (Editorial Manager); Dr. Vera Chikhladze; Dr. Elgudja Ghlighvashvili; Professor Gia Chanturia; Manana Ckhadaia; Neka (Neli) Sebiskveradze; Zaza Miminoshvili; Ani Laghidze; Magda Tsotskhalashvili; Maia Mgeladze.

editor: Vazha Sadradze, Doctor of History

reviewers: Maya Izoria, Prof. Dimitri Akhvlediani Prof.

main consultant: Academician, Professor Nana Khazaradze;
Dean Michael (Kapanadze)

architect: Nodar Mindorashvili

artist: Natalia Gelashvili

Translator: Marine Kapanadze; Nana Utalishvili.

computer design: Lia Moseshvili; Bela Gvelesiani;
Grigol Goderdzishvili.

ქლევამოსილსა, საკვირველმოქმედსა,
ბოროტის დამრთბუნველსა დიდსა
მოწყამესა, ჳმიდასა ნათელ

ბ ი ო რ ბ ი ს

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქის

ილია II

მოკრძალებული თხოვნა

ტყვეთა განმათავისუფლებლო, განჯულთა შემწეო, უძლურთა მკურნალო და მწუხარეთა ნუგეშინისმცემელო, ქართველთა დიდო იმელო, ძლევამომოსილო წმიდა გიორგი, მე, მსასოებელი შენი, ილია II, წყალობითა და განგებითა ღვთისათა კათოლიკოს-პატრიარქი სრულიად საქართველოსი, გევედრები, აწ და მარადის იყავ წინამძღვარ ქართველთა ერისა და მფარველ ეკლესიისა ჩვენისა.

შენ ბრძანდები ოღითგანვე ერისმთავარი ჩვენი; ნუ დაივიწყებ ერსა შეცოდებულსა; მეოხ გვეყავ, რათა უფალმან შეგვინდოს და განკურნოს უძლურებათა სულთა ჩვენთანი; გვიხსნას: ურწმუნოებისა, ამპარგაენებისა და შურისაგან, ღვარძლისა მგრობისა და ცილისწამებისაგან, ვერცხლისმოყვარეობისა, ურთიერთშულისა და წყევლისაგან, სიძვისა, პატივმოყვარეობისა და სხვათა ქონების მითვისებისაგან და მოგვიგეოს უმეცრებანნი ჩვენნი: ეკლესია-მონასტერთა ნგრევა, კერპთაყვანისცემლობა, ცრუმორწმუნოება...

შესთხოვე უფალსა, რათა მოგემადლოს ჭეშმარიტი მართლმადიდებელი სარწმუნოება, სასოება და სიყვარული, მოგვანიჭოს გრძნობები წმიდა და სული წრფელი; გაგვიხსნას გულისყური შეწევნა ქვრივთა, თბოლთა, მწირთა და

ყოველთა გაჭირვებულთა, განამრავლოს ურთიერთ-შორის სათნოებანი და საქმენი კეთილნი.

დიდმოწამეო გიორგი, განგვინათლე გონება, რომ ვცნათ უფალი, ვითარცა გზა, ჭეშმარიტება და სიცოცხლე; აღგვავეს ღვთაებრივითა სიბრძნითა, რათა ყოველთა არსებითა შევიყვაროთ შემოქმედი, მოყვასი, მამული და ენა ჩვენი; ჰყავ გულნი ჩვენნი ღმობიერ და ურთიერთ ცოდვათა მიმტვევებელ; მოგვიძიე და შეგვკრიბე ქრისტეს წმიდა ეკლესიაში.

სასოებით შეგვედრებ ხალხსა ჩემსა, ქრისტეს გვირგვინოსანო მხედარო გიორგი; წმიდითა მახვილითა შენითა მარად დაგვიცევ და დაგვიფარე ბოროტთაგან და ყოველთა ძვირთა საქმეთა მათთაგან; ხოლო ჟამსა განკითხვისასა შუამღგომელ გვეყავ წინაშე უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა, რათა ღირს ვიქმნეთ მოპოვებად საუკუნოისა ცხოვრებისა.

მხურვალითა გულითა შეგთხოვ, შეეწიე საუკუნითგან გარდაცვალებულთა მამათა, დედათა და ყოველთა წინაპართა ჩვენთა და დასჯილნი სულნი საგანჯველთაგან იხსენ.

მუხლმოდრეკილი გვედრები, წმიდაო გიორგი, ნუ უგულბელყოფ ვედრებასა ჩემსა, აკურთხე ერი ქართველთა და წმიდა ეკლესია მისი; მოილე წყალობა ჩემ ცოდვილსაცა ბედა, რამეთუ მძიმეა ჯვარი ჩემი; შემეწიე და დამიცევ მაღლითა შენითა, უძლეველო.

ჩვენთან არს ღმერთი!

*შენი სულიერი შვილი,
ძალისაებრ ჩემისა
აღმსრულებელი ნებისა შენისა,
მდაბალი ილია II*

ყნძიდისა და ყნუარისი,
სრუკიად საქაროვილს იაოილრიოს-პაუროარჩის,
მცხთია-თშიღლის მოავარპისკოპოსისა და
პიტვინთისა და ცხემ-აფხაზთის მითროპოღრისი
იღია 11-ის ლოყვა-ყროხევიო!

ღმერთი ფარავდეს დედა საქართველოს! წმ. მარიაშის კალთავდაფარებულს, წმ. ნინოსა და წმიდა გიორგის რწმენის ძალით მირონცხებულს, ქრისტესმიერ დიდ საქმეს შეჭიდებული ერის საუკეთესო შვილებსა და თბილისის კლდისუბნის წმიდა გიორგის ეკლესიის მრევლს, რომლებმაც არ დაიშურეს უანგაროდ გაცემული შრომა, რათა კლდისუბნის ღვთის სახლისთვის დაებრუნებინათ ძველი დიდება და ღვთისმსახურება.

მინდა ღვთისმიერი სიუვარულით დავლოცო წინამდებარე „ქართული ტაძარ-მონასტრების აღმშენებლობის, კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლისა და საადგილმამულო ბანკის საერთა-შორისო საქველმოქმედო ფონდის თბილისის ეკლესიების ბუდის სერიალის (სერიალის სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე — ვიქტორ დოლიძე) ავტორი და სამეცნიერო საბჭოს წევრები, ეველას ის ზირი ვისაც ამ წიგნის გამოცემაში მიუძღვის წვლილი, განსაკუთრებით თბილისის მერიის კულტურის სამსახურის თანამშრომლები (ქ-ნი ნელი (ნეკა) სუბისევერადე, ქ-ნი ანი ლადიძე), „თბილისი ბანკის“ ხელმძღვანელობა (ბ-ნი მამუკა ხაზარაძე, ბ-ნი ვანტანგ ბუცხრიკიძე, ბ-ნი მალხაზ ჩუგოშვილი) და სამკურნალო კომპინატის „DKC“ ხელმძღვანელი დავით კოდუა.

თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის
ეკლესიის წინამძღვარი,
დეკანოზი მიქაელი (კახანაძე)

წინათქმა

საქართველოსა და ქართველი ერის ისტორიაში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს და გამორჩეულ მონაკვეთს ოცსაუკუნოვანი ქრისტიანული პერიოდი წარმოადგენს.

„ქართველებმა ქრისტიანობა მიიღეს თავისი პირველქმნილი სახით, პირველადი წყაროებიდან. მათ სახარებისეული ქრისტიანობა მიიღეს, რომელშიც მძლავრად უღერდა თავისუფლების მოტივი, ისე, როგორც პიროვნული საწყისების მოტივი. ამ თაურფენომენალურმა საწყისებმა გახადა ქართველი ერი ქრისტიანობის წყალობით მიდრეკილი ევროპულისკენ, განსხვავებით სხვა ქრისტიანული ერებისაგან, რომელთაც ქრისტიანობა ბიზანტიისაგან მიიღეს უკვე გაქვავებულ სქემაში ჩასმული სარწმუნოების სახით“ [მერაბ მამარდაშვილი; იხ. მ. ჭელიძე, ქართული ეროვნული გონი ფილოსოფიურ-ისტორიული ასპექტით. თბ., 2002, გვ. 4].

„თექვსმეტი საუკუნის მანძილზე ქართველმა ქრისტიანმა ააგო და მოხატა ტაძრები, მოჭედა ხატები, შექმნა საგალობლები, მოქარგა დაფარნები და ჩადო ყოველივეში მშვენიერი სული, გამსჭვალული ღვთისა და ერის სიყვარულით.

თექვსმეტი საუკუნის მანძილზე მტრობა და შუღლი ანგრევდა წვაავდა, ძარცვავდა ჩვენს სიძველეებსა და სიწმინდეებს და მაინც გადარჩა ის ღამაზი სამყარო, რომელსაც ქართული ქრისტიანული ხელოვნება ჰქვია“ [ბერიძე ვ. XVI-XVIII საუკუნეების ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრება, თბ., 1994, გვ. 5].

ქართული ეკლესია, საუკუნეთა მანძილზე, „არა მარტო წინააღმდეგობას უწევდა მწვალებლობებს თავდაპირველი მრწამსის შესანარჩუნებლად, არამედ იწვევდა ქრისტიანობისა და ცივილიზაციის ყველაზე მრისხანე მტრების თავდასხმებს. იგი იქცა მარადიულ ჯვარცმულად, რომლის ისტორია უწყვეტი მარტილოლოგი გახლავთ. ამ თვალსაზრისით მას აქვს უფლება არდავიწყებისა“ [თამარაშვილი მ., ქართული ეკლესია დასაბამიდან დღემდე, თბ., 1995, გვ. 7].

განსაკუთრებით მძიმე ხვედრი წილად ჩვენი სამშობლოს დედაქალაქის-თბილისის ეკლესიებს ხვდა. იმდენად მძიმე და გაუსაძლისი, რომ სრულიად მართებული იქნება ითქვას, რომ მათ მოწამებრივად განვლილი ცხოვრებით მოიტანეს დღემდე თავი. მოწამებრივი ცხოვრებით თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიამაც საუკუნეები განვლო.

ცნობილი ავსტრიელი პოეტისა და მთარგმნელის ჰუგო ჰუპერტის (1902-1982 წწ.) მოსაზრებით „თბილისი რომ არა, შესაძლოა ვენაში ტაძრის ნაცვლად მეჩეთი მდგარიყო, რადგან თბილისის ციტადელს ეხეთქებოდნენ საუკუნეების განმავლობაში ჯალალედინები, ჩინგისხანები და სხვა აღმოსავლელი სულთნები და შაჰები.

თბილისი იდგა, როგორც ევროპის ციხე-სიმაგრე, საიდანაც მთელი საქრისტიანოს მტრები სისხლისაგან დაცლილნი და დასუსტებულნი თუ აღწევდნენ ევროპამდე“ [ჰუგო ჰუპერტი, „თბილისის აპოლოგია“ ქსე].

ნ ა ო ო ლ ო I

ახალი მონაცემები თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიის ისტორიისთვის

2006 წლის ნოემბერს, თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიის მოძღვარმა დეკანოზმა **მიქაელმა** (კაპანაძე) წერილობით მიმართა საქართველოს საპატრიარქოს ხუროთმოძღვრების, ხელოვნებისა და რესტავრაციის ცენტრის თავმჯდომარის მოადგილეს აბბა ალავერდელს მიტროპოლიტ დავითს (მახარაძეს) – „საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმიდესისა და უნეტარესის ლოცვა-კურთხევით გადაწყვეტილია თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ტაძრის რეკონსტრუქცია. ამასთანავე, ტაძრის ინტერიერის მთელ ფართობზე და მის გარეთა მხრიდან (აღმოსავლეთსა და დასავლეთ ნაწილებში) გათვალისწინებულია მიწის სამუშაოების ჩატარებაც, რაც „საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლთა დაცვის“ კანონის შესაბამისად, არქეოლოგიურ საკვლევა-ძიებო სამუშაოებსაც ითვალისწინებს. გთხოვთ, გვიშუამდგომლოთ ძეგლთა დაცვის, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსთან, რათა ტაძარში (ისტორიულ ძეგლზე) ჩასატარებელი არქეოლოგიური სამუშაოების წარმოების ნებართვა არქეოლოგ მერაბ ძნელაძის სახელზე გასცენ“.

საპატრიარქოს ხუროთმოძღვრების, ხელოვნებისა და რესტავრაციის ცენტრმა, ტაძარში ჩასატარებელი არქეოლოგიური კვლევის განხილვის შემდეგ, მიმართა ძეგლთა დაცვის, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს.

საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროსა და საქართველოს საპატრიარქოს ხუროთმოძღვრების, ხელოვნებისა და რესტავრაციის ცენტრს შორის 15.06.2007 წელს დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე, 16 ივნისს, ტაძარში არქეოლოგიური საკვლევადიებო სამუშაოები დაიწყო (საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს მიერ წარმოდგენილ ტენდერი – „კულტურული მემკვიდრეობის გამორჩეული ფასეულობის მქონე უძრავი ძეგლების რესტავრაცია-რეაბილიტაცია“, ლოტი №9 – „ქ. თბილისი, კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიის ინტერიერის და ტაძრის აღმოსავლეთით მიმდებარე ტერიტორიის არქეოლოგიური გათხრები“).

განისაზღვრა ექსპედიციის შემადგენლობა:

1. მერაბ ძნელაძე – ხელმძღვანელი, არქეოლოგი;
2. ვარდიკო არაბული – ხელოვნებათმცოდნე;
3. ნოდარ მინდორაშვილი – არქიტექტორ-რესტავრატორი.

ექსპედიციის სამუშაოებში მონაწილეობა მიიღეს: ასისტენტ-პრეპარატორებმა: გრიგოლ გოდერძი-შვილმა და ნოდარ გურგენიძემ; ანთროპოლოგებმა: ლადო ასლანიშვილმა და მზია რჩეულიშვილმა; ნუმიზმატიკური მასალა დამუშავდა ეროვნული მუზეუმის ლაბორატორიაში, მონეტები განსაზღვრა ისტ. მეცნ. დოქტორმა ირინა ჯალაღანიამ.

არქეოლოგიურ გათხრებს განსაკუთრებული ყურადღება არ მოკლებია, როგორც მამა მიქაელის, ისე ტაძარში მსახურების ყველა მონაწილისა და მრევლისგან.

მუშა-მომსახურე პერსონალის მოვალეობა, ძირითადად, ტაძრის მრევლმა შეასრულა.

საქართველოს საპატრიარქო
ხუროთმოძღვრების ხელოვნებისა და
რესტავრაციის ცენტრი

0105, თბილისი, მუზე ერეკლე II მოედ. №1 ტელ: 99 03 78, 98 95 41 ფაქსი: (995 32) 98 71 14

Georgia, Tbilisi 0105, King Erekle II sq. 1 Tel.: 99 03 78, 98 95 41. Fax: (995 32) 98 71 14

№199

21 მარტი, 2007 წელი

საქართველოს კულტურის, სპორტისა და ძეგლთა დაცვის
 მინისტრის პირველ მოადგილეს ბ-ნ ნიკოლოზ ვაჩუაშვილს

გაცნობებთ, რომ თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის წინამძღვარს მამა
 მიქაელს (კაპანაძე) განზრახული აქვს ტაძრის არქეოლოგიური შესწავლა.
 წინამძღვრის ამ სურვილის გათვალისწინებით, საპატრიარქოს
 ხუროთმოძღვრების, ხელოვნებისა და რესტავრაციის ცენტრის სამეცნიერო-
 მეთოდურმა საბჭომ განიხილა მ. ძნელაძის მიერ შემუშავებული
 არქეოლოგიური გათხრების საპროექტო დოკუმენტაცია და კლდისუბნის
 ეკლესიის არქეოლოგიური კვლევა მიზანშეწონილად მიიჩნია.

გთხოვთ თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიის გათხრის
 ნებართვა არქეოლოგ მერაბ ძნელაძის სახელზე გაცეთ.

საპატრიარქოს ხუროთმოძღვრების, ხელოვნებისა და
 რესტავრაციის ცენტრის თავჯდომარის მოადგილე
 აბბა ალავერდელი მიტროპოლიტი დავითი (მახარაძე)

საპატრიარქოს ხუროთმოძღვრების, ხელოვნებისა და
 რესტავრაციის ცენტრის მიმართვა ძეგლთა დაცვის,
 კულტურისა და სპორტის სამინისტროს.

თბილისის
კლდისუბნის წმიდა გიორგის ეკლესია.
საერთო ხედი ჩრ.-აღმოსავლეთიდან.

1. თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესია.

თბილისში, კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესია – ერთნავიანი-დარბაზული ტაძარია. იგი „დედაციხის“- „კალა-ციხე-ქალაქის“ ჩრდილოეთ მხარეს, სოლოლაკის ქედის კლდის ქარაფზე აღმართული და ადგილობრივი კლდის სუფთად დამუშავებული ქვის ლოდებითაა მკვიდრად ნაგები. ქვები საძირკველთან სწორხაზობრივად დალაგებული, აგურები კი ალაგ-ალაგაა გამოყენებული. ზოგადად, ასეთი არქიტექტორულ-მხატვრული ელემენტები ადრეული ხუროთმოძღვრული ნაგებობებისთვისაა დამახასიათებელი*.

ტაძრისათვის არქიტექტორულ-დეკორატიულობის არქონა, თუ არ ჩავთვლით აგურის წყობით შექმნილ რომბების გადაბმულ წყობას, სიძველის კიდევ ერთი ნიშანია.

აღმოსავლეთის და სამხრეთის კედლებში აგურისა და ფლეთილი ქვის რიგების მონაცვლეობა ჭარბობს. ჩრდილოეთის ფასადი მთლიანად აგურისაა. დასავლეთისაში კი აგურის კვადრატებში ჩასმული ფლეთილი ქვებისგან შემდგარი წყობაა გამოყენებული.

არსებული ტაძარი (აგურით ნაგები) თავდაპირველ გეგმაზე დაყრდნობით, მეფე თეიმურაზ II-სა (1744-1762 წწ.) და ერეკლე II-ის (1762-1798 წწ.) მეფობის ხანას განეკუთვნება.

XVI ს-იდან კახეთის და ქვემო ქართლის ხუროთმოძღვრებისათვის დამახასიათებელია სამშენებლო მასალად აგურის-კირის ხსნარზე გამოყენება, რაც ეკლესიათა ინტერიერში, სველ ნაღესობაზე სრულყო-

* აღწერა ხელოვნებათმცოდნე ვარდიკო არაბულის მიერ არის შესრულებული.

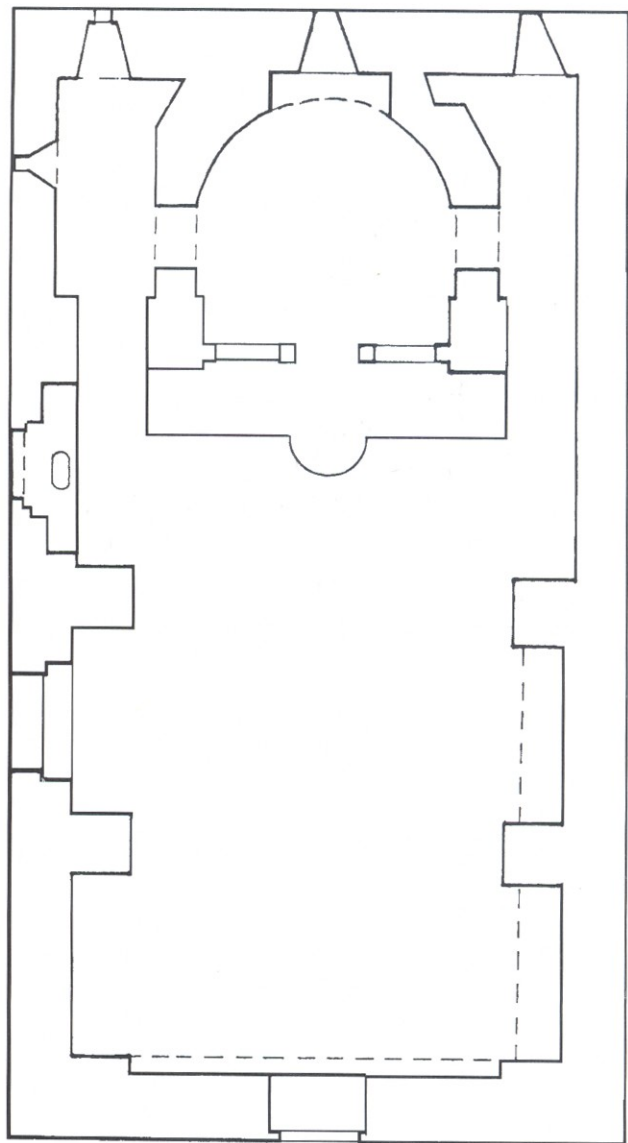
ფილი ნახატის – ფრესკის შექმნის შესაძლებლობას იძლეოდა. საკულტო ნაგებობა შუასაუკუნეებში მიღებული და გავრცელებული ტრადიციისამებრ ერთნაიანი გეგმითაა შემონახული (იხ. გეგმა, გვ. 21). თუმცა, ტაძარში – საკურთხეველსა და სამკვეთლოს ნაწილში 2007 წელს ჩატარებულმა არქეოლოგიურმა სამუშაოებმა ძველი – ადრეული ეკლესიის საკურთხეველისა და კედლების ნაშთები გამოავლინა. ადრეული ტაძარი შედარებით მომცრო ზომისაა და განსხვავებული არქიტექტორული გეგმარება ახასიათებს.

თანამედროვე ეკლესიის დარბაზის შიდა სივრცე ნახევარწრიული შეისრული კამარითაა გადახურული; იგი ეფუძნება ორ წყვილ, ერთსაფეხურიან ფართო პილიასტრსა და საბჯენ თაღებს. აღმოსავლეთით ტაძარს ვიწრო, ნახევარწრიული აფსიდი აქვს დატანილი, რომელიც კონქით მთავრდება. კონქის სივრცე შეისრული კამარითაა შეკრული (იხ. ნახ. 1, გვ. 25).

ეკლესიას ჩრდილოეთიდან და დასავლეთიდან ორი შესასვლელი აქვს დატანილი. დასავლეთის თაღიანი კარის თავზე გოლგოთის ჯვარია გამოსახული, მის ზემოთ, ფრონტონის ქვეშ, მცირე ზომის გოლგოთის ჯვარია გამოსახული (იხ. ნახ. 1, გვ. 22).

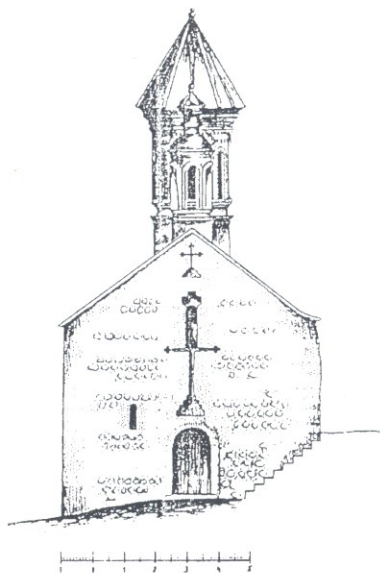
დასავლეთის ფასადს, ჩრდილოეთის მხარეს ერთი ვიწრო და მოგრძო სარკმელი აქვს ჩართული. ჩრდილოეთის შესასვლელის ორივე მხარეს ქართული აგურებით, სამ-სამი გადაბმული რომბია შექმნილი. კარის თავზე გოლგოთის ანალოგიური ჯვარია წარმოდგენილი (იხ. ნახ. 2, გვ. 22).

შესასვლელი თარაზულია და აგურის „კბილანე-ბისებრი“ რიგების არქიტრავეითაა გაფორმებული. ტაძარი ნათღებოდა ვიწრო და მაღალი, გარედან ტოლ-

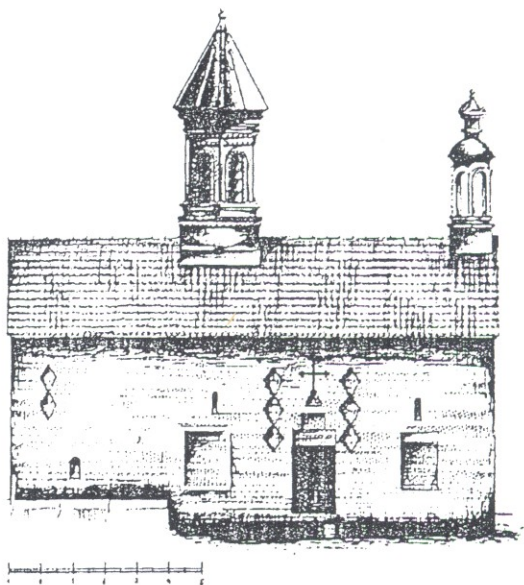

ՃԱՅԵՄ

Ն. ԲՈՒԿՈՒՅԱՆԻ Ե. ՊՆԵՆՏՆԻՆԻ

ნახ. 1. კელესის დასავლეთი ფასადი.

ნახ. 2. კელესის ჩრდილოეთი ფასადი.

გვერდს, თავმომრგვალებული სარკმლებით. ტაძარს საკურთხევლის აღმოსავლეთ და ჩრდილოეთ ფასადზე სამი სარკმელი აქვს დატანილი, დასავლეთით კი, ერთი. სამხრეთით არა, რადგანაც ფასადი კლდეებსჭინება, თუმცა, სამხრეთ-დასავლეთით ნიშისებრი სარკმლის დიობი ამოქოლილია (ნახ. 1, ეკლესიის აღმოსავლეთი ფასადი, გვ. 24). ვიწრო და მაღალი სარკმლებით შიდა ინტერიერის განათება შუა საუკუნეების (X-XI სს.), ქვემო ქართლის ტაძრებისთვისაა დამახასიათებელი.

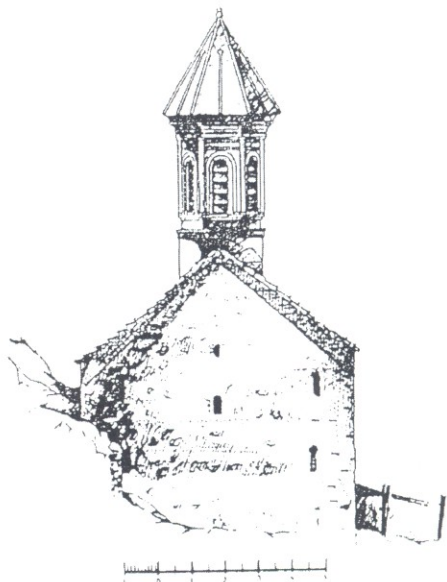
კლდისუბნის ეკლესიის შიდა კედლები ფლეთილი, რიყის ქვის და აგურის რიგის მონაცვლეობით არის ამოყვანილი. კამარა და თაღები კი მთლიანად ქართული აგურითაა ნაშენი. დარბაზის გრძივ კედლებს შეისრული თაღების მწკრივი გაუყვება. თაღი დასავლეთ კედელზეც გადადის. შეისრული წყობისაა სატრიუმფო თაღიც, რომელსაც საკმაოდ მაღალი შუბლი გააჩნია.

საკურთხევლის აბსიდის ორივე მხარეს, ნიშების სახით, სიცარიელებია გამართული. აქედან ზედა სათავსოებში ასასვლელია მოწყობილი ეკლესიაში, ვიზუალურად, რამდენიმე საამშენებლო ფენა შეინიშნება, რაც არქეოლოგიურმა შესწავლამ შემდგომში (2007 წლის ივნის-აგვისტო) დაადასტურა.

დარბაზული ტაძრის სახურავის ბურული XVII საუკუნეში მოლურჯო-მოცისფრო მოჭიქული კრამიტით გადაუხურავთ.

XIX ს-ში (რუსეთის იმპერიის პირობებში) ეკლესიის გადაკეთების შედეგად დარბაზის თაღზე გუმბათი გაჭრეს და ზემოდან ე. წ. „ცრუ გუმბათი“ დაადგეს. ამასთანავე, ისევე როგორც საქართველოს სხვა ეკლესიები, როგორც შიგნიდან, ისე გარედან შეათეთრეს.

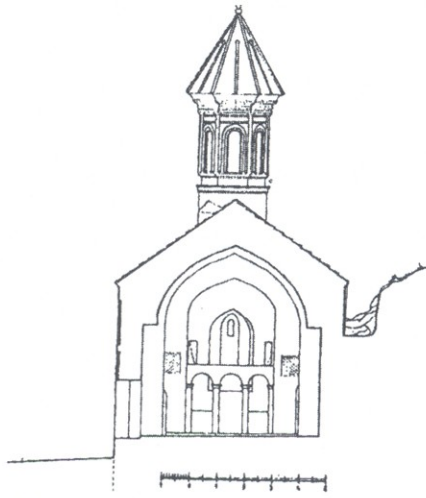

ნახ. 1. კელესის აღმოსავლეთი ფასადი.

ნახ. 2. კელესის გრძივი ჭრილი.

ნახ. 1. ეკლესიის განივი ჭრილი.

თბილისის № 67 საჯარო სკოლის მოსწავლეები ბიოლოგიის მასწავლებლის მარიამ ჩხიკვაძის ხელმძღვანელობით – ეკლესიის რესტავრაციასა და არქეოლოგიურ სამუშაოებზე.

ამავე დროისაა ჩრდილოეთის ფასადის კედელში ჩატრილი, ფართო, თარაზული სარკმლები, XIX საუკუნისთვის დამახასიათებელი ქვაში გამოთლილი ანმყოლები, რომლებზედაც ნახევარწრეებია ამოკაწრული, ფრონტონთა ამაღლებული ქანობები და აგურის თარო ლავგარდანი.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ „ერუ გუმბათი“ და სახურავის კესზე დაშენებული სამრეკლო ქართული საეკლესიო არქიტექტურისათვის უცხო დანამატს წარმოადგენს, არატრადიციულია და სრულიად მიუღებელი (იხ. ნახ. 2, ეკლესიის გრძივი ჭრილი გვ. 24).

კლდისუბნის წმ. გიორგის ტაძარი საქართველოს საპატრიარქოს სახელმწიფოსგან 1989 წლის 5 აპრილს გადაეცა (ბრძანება №27875). რის შემდგომაც, მასში გაწმენდითი და აღდგენითი-სარემონტო სამუშაოები დაიწყო. ადგილობრივ მოსახლეობასთან, მრევლთან ერთად, სამუშაოებში თავისი წვლილი 67-ე სკოლის მოსწავლეებმაც შეიტანეს, ბიოლოგიის მასწავლებლის მარიამ (მანონი) ჩხიკვაძის (გოგავა) ხელმძღვანელობით, ღვთისნიერებითა და გულისყურით.

1989-91 წწ. არქიტექტორ ლომაძის მიერ შედგა ტაძრის სარეაბილიტაციო პროექტი და დაიგო იატაკი.

1991 წლის 23 ნოემბერს (გიორგობას), ეკლესიის გასხნას საქართველოს კოთლიკოს-პატრიარქ ილია II-სთან ერთად საქართველოს პირველი პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია დაესწრო.

საქართველოს პრეზიდენტი
ზვიად გამსახურდია

„სარწმუნეობის აღორძინება
იხსნის საქართველოს“

წმინდაო გიორგი, დიდების მხედარო,
ვუმზერ შენს ხატებას და სული მხნედ არი!
შემუსრე უწმინდურ დრაკონთა ორგია
იხსენი სამკვიდრო შენი გეორგია,
დიდების უფალი მართალია მწედ არი,
წმინდაო რაინდო, გველი არ დაინდო
მოგვმადლე იმედი და უფლის სვე-დარი!

ზვიად გამსახურდია

ეკლესიაში, აღდგენიდან დღემდე,

მოდვაწეობდნენ:

1. მამა ღვთისო (შალიკაშვილი) – 1989 წლიდან.
2. მამა გიორგი (უგრესელიძე) – 1991-1996 წწ.
3. მამა თევდორე (ამბროლაძე) – 1997 წ.
4. ბერი შიო (მუჯირი) – 1998 წლის მაისამდე.
5. მამა ვახტანგი (ტეფნაძე) – 1998 წლის 9 დეკემბრამდე.
6. მამა ვაჟა (ბეწუნაიძე).
7. დეკანოზი იაკობი (კობაშვილი).
8. მამა ვახტანგი (მარგიანი).
9. მამა ანდრია (ბოროდა).
10. მამა კვირიკე.
11. მამა გრიგოლი (გოგინაძე).
12. ბერი ილარიონი.
13. მამა თაემასი (ჩოხელი).
14. მამა მიქაელი (ნაკაშიძე).
15. მამა იაკობი (კობიაშვილი) – 2002 წლის ივლისამდე.
16. ამჟამად ტაძრის წინამძღვარია **დეკანოზი მიქაელი** (კაპანაძე) – 2002 წლის 10 ივლისიდან.

2. არქეოლოგიური კვლევა-ძიება 2007 წ.

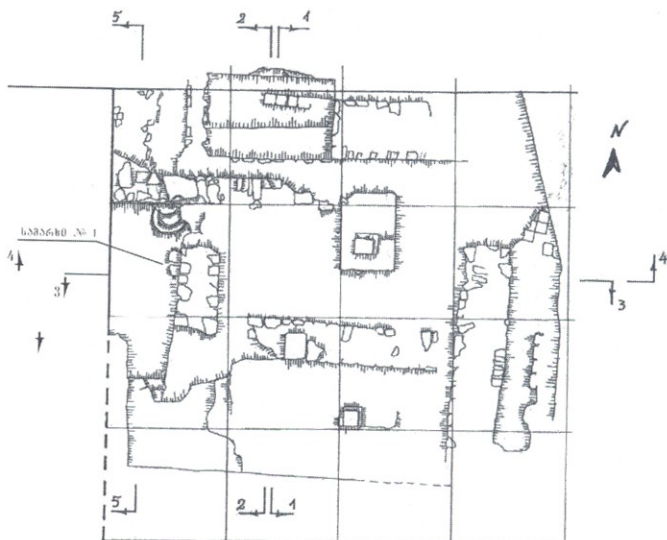
I ეტაპი

არქეოლოგიური სამუშაოები ორ ეტაპად ჩატარდა. I ეტაპით გათვალისწინებული იყო ტაძრის გარეთ – აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორიის (ეზოს) შესწავლა. არსებული ფართობი (I ნაკვეთი) აიგეგმა, დაიყო ორმეტრიან კვადრატებად (2X2). შეიქმნა ბადე, რომელმაც დაახლოებით 80 კვადრატული მეტრის ფართობი მოიცვა. კვადრატები დაინომრა დასავლეთიდან აღმოსავლეთის მიმართულებით და ჩრდილოეთიდან სამხრეთის გაყოლებით (იხ. ნახ. 1 და 2, გვ. 30).

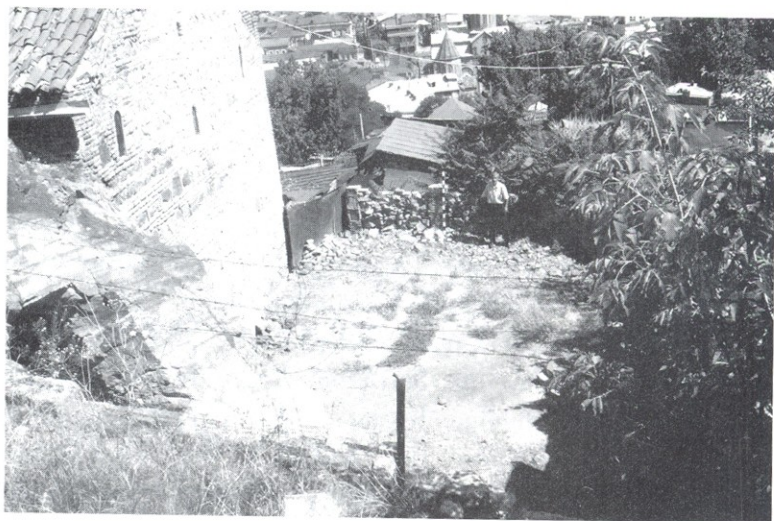
ეზოს ნახევარი – სამხრეთი ნაწილი კლდოვან მასას წარმოადგენს (სიგრძე – 7 მ.), რის გამოც იგი არქეოლოგიურ შესწავლას არ საჭიროებდა.

კლდოვანი ფერდი სამხრეთიდან ჩრდილოეთისკენ მკვეთრად დაქანებული.

ეზოს ჩრდილოეთი ნაწილი, 10 მ. სიგრძისაა, სიგანე კი – 7-8 მ. ამ ფართობიდან, ტაძრის მრევლის მიერ ათეული წლობით დაგროვილი სამშენებლო-საყოფაცხოვრებო „ნაგავი“ იქნა გატანილი. ნაყარი ფენა ტაძარს აღმოსავლეთის მხრიდან 2-2,5 მეტრის სიმაღლემდე ფარავდა. აღებული იქნა ეკლესიაზე შემორჩენილი მინაშენის „თანამედროვე“ კედლებიც. ამდენად, არქეოლოგიურ სამუშაოთა დაწყების წინ შესასწავლი ფართობი მოსწორებულ მიწის ნაკვეთს წარმოადგენდა, რომელზედაც, აქა-იქ ქვის კედელთა მცირე ფრაგმენტები და XIX-XX სს. აგურების, კერამიკისა და თანამედროვე საყოფაცხოვრებო ნივთების ნარჩენები ჩანდა.

ნახ. 1. ეკლესიის აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორიის გათხრების გეგმა.

ნახ. 2. ეკლესიის აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორიის არქეოლოგიური გათხრების დასაწყისში.

პირველი ეტაპის სამუშაოებისას წარმოებული არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ხუთი კულტურული ფენა გამოვლინდა, მათ შორის ოთხი სამშენებლოა. ფენებში კერამიკული ჭურჭლის 1000-ზე მეტი ნატეხი აღმოჩნდა, მათ შორის გამოირჩევა განვითარებული შუასაუკუნეების (XI-XIII სს.) მრავალფერად მოჭიქული ჭურჭლის ნატეხები და სხვადასხვა დროინდელი მონეტები. აღსანიშნავია, რომ კვლევის ობიექტი იქ, სამარხებში დადასტურებული ოსტეო და კრანეოლოგიური მასალებიც გახდა.

პირველი ფენის (ფენა – დაახლ. 20 სმ-ის სისქე) ადებისას XIX-XX საუკუნეების დროინდელი ნაგებობების კედლების ნაშთები გამოვლინდა. მიწის ამ ფენის ადებისას, „თანამედროვე“ ნივთებთან ერთად, განვითარებული და გვიანშუასაუკუნეების დროინდელი თიხის მოჭიქული ჭურჭლების ფრაგმენტები აღმოჩნდა.

მეორე ფენის ადების პროცესში შენობის ნაშთი გამოჩნდა, რომლის ინტერიერშიც მნიშვნელოვანი ელემენტები – ბანური სახლის სვეტებისთვის განკუთვნილი ქვის ორი სვეტისძირი გაიწმინდა (იხ. ნახ. 1 და 2, გვ. 32). სრულიად დასაშვებია, რომ ეს ბანური სახლი XX ს-ის ფოტოსურათზე გამოსახული, კლდისუბნის ეკლესიის აღმოსავლეთით მიდგმული შენობაა. დაფიქსირდა ამ ნაგებობის სხვადასხვა დროინდელი იატაკის ორი დონე.

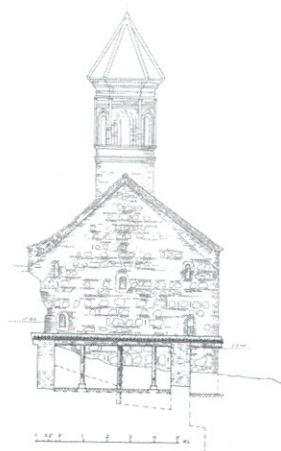
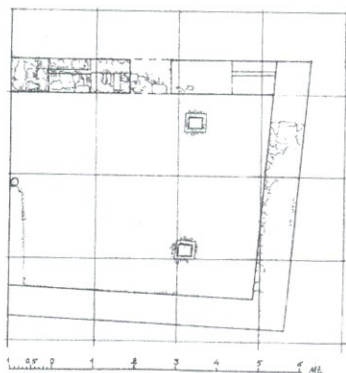
კულტურული ფენის ადებისას ნაგებობის ორი სათავსო გამოვლინდა. დადრმავეების პროცესში სათავსოებში ოთხკუთხედის ფორმის კერები გაიწმინდა. (იხ. ნახ. 1 და 2, გვ. 33).

ნაგებობა განვითარებულ შუასაუკუნეებს, XI-XIII სს. განეკუთვნა. სახლის გამართვისას მშენებლებს

ნახ. 1. ეკლესიის აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორია. ბანური სახლის ხის სვეტების საყრდენი ორი ქვის ბაზა.

ნახ. 2. ეკლესიის აღმოსავლეთით მდებარე გათხრილი ტერიტორიის გეგმა და დარბაზული ტიპის ბანური სახლის რეკონსტრუქციის ცდა.

ნახ. 1. ეკლესიის აღმოსავლეთით მდებარე ნაგებობების ნაშთი. ერთ-ერთ სათავსოში აღმოჩნდა ოთხკუთხა კერა.

ნახ. 1. ეკლესიის აღმოსავლეთით მდებარე ერთ-ერთი ნაგებობების კედლის ნაშთი.

საკმაოდ შრომატევადი სამუშაოები ჩაუტარებიათ: ჩრდილოეთ ნაწილში, აღმოსავლეთ-დასავლეთის მიმართულებით მაღალი და მყარი კედელი (სიგრძე-100 სმ.) აღუმართავთ, რათა კლდის მკვეთრი დახრილობა გაესწორებინათ და ზედ შენობის ჩრდილო ნაწილის გასამართავი მოედანი შეექმნათ (იხ. ნახ. 1, გვ. 35).

ეკლესიის გარეთა-აღმოსავლეთ კედელთან, ჯერ კიდევ 2005 წელს, ტაძრის მრევლის მიერ ტერიტორიის გაწმენდისას, ადამიანის ძვლები გამოვლენილა (სამარხი №1), რომელიც კვლავ მიწაში ჩაუბრუნებიათ. (იხ. ნახ. 2, გვ. 35). აღმოჩნდა 4 ინდივიდის ჩონჩხის ფრაგმენტები. ადამიანების არეული ძვლების გამო დაკრძალვის პოზა და დამხრობა არ დგინდება (იხ. ნახ. 1, გვ. 36).

№1 სამარხის ჩრდილოეთით, ორი მეტრის დაშორებით, ეკლესიის კედლის გვერდზე მიცვალებულის ძვლები კვლავ დაფიქსირდა (სამარხი №2). ჩონჩხის ძვლების ნაწილი არეულია. მიცვალებულთა დაკრძალვის პოზა და დამხრობა აქაც არ დგინდება (იხ. ნახ. 1 და 2, გვ. 36).

აშკარაა, რომ მიცვალებულების ძვლები ერთადაა თავმოყრილი და ეკლესიის კედლის გვერდზე, მიწაში „სახელდახელოდაა“ ჩამარხული. სრულიად შესაძლებელია, რომ ისინი, პირველი სამარხის მსგავსად, თბილისზე მრავალრიცხოვან თავდასხმებიდან ერთერთის დროს დაღუპულ ადამიანთა ნაშთებს წარმოადგენენ.

ამ ორ სამარხთან ახლოს გამოვლინდა კიდევ ორი სამარხი – №№ 3 (იხ. ნახ. 1, გვ. 38) და 4, რომლებიც XII-XIII სს. ნამოსახლარის წინარე ხანას განეკუთვნებიან.

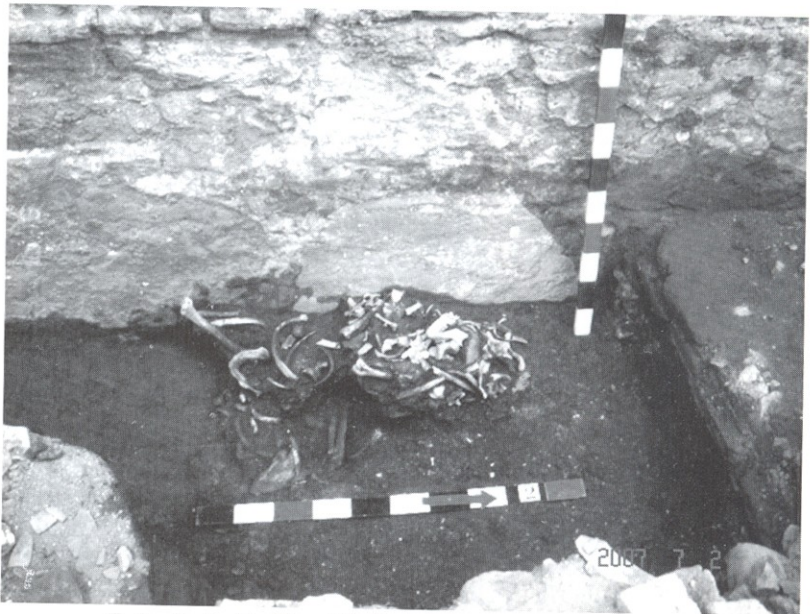
ნახ. 1. ეკლესიის ადმოსავლეთით მდებარე ნაგებობა.

ნახ. 2. ეკლესიის კედელთან გამოვლენილი სამარხი № 1 ნაშთი. გასხნამდე.

ნახ. 1. სამარხი № 1
პრეპარაციის შემდეგ

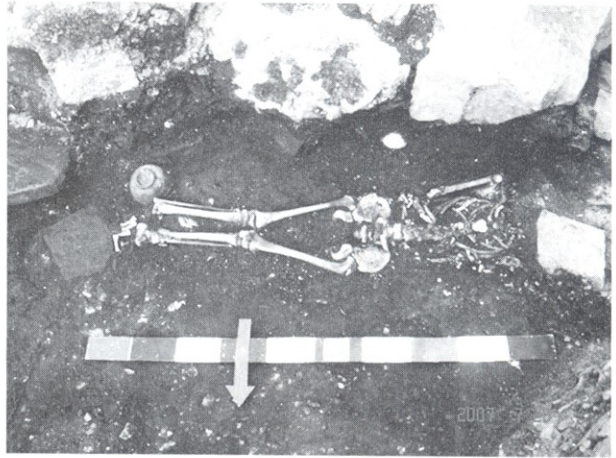
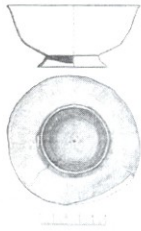
ნახ. 2. სამარხი № 2 პრეპარაციის შემდეგ.

მიცვალებული (სამარხი №3) დაუკრძალავთ ზურგზე გაშოტილი, დასავლეთ-აღმოსავლეთით, სიგრძივ ღერძზე დამხრობით, თავით დასავლეთისკენაა დამხრობილი. ხელის მტევნები მუცლის არეშია დასვენებული. ახალგაზრდა ინდივიდისთვის სამარხში თიხის ფიალა ჩაუტანებიათ. იგი ამოტრიალებული სახით მარჯვენა ფეხის მტევანთან, სამარხის სამხრეთ-აღმოსავლეთ კუთხეში ჩაუდგამთ (იხ. ნახ. 1, გვ. 38). ძვლები ცუდათაა დაცული. ჩონჩხის სიგრძეა 130 სმ., ბარძაყის ძვლის სიგრძე – 26 სმ., წვივის ძვლის – 22,5 სმ., მხრის ძვლის – 19 სმ.

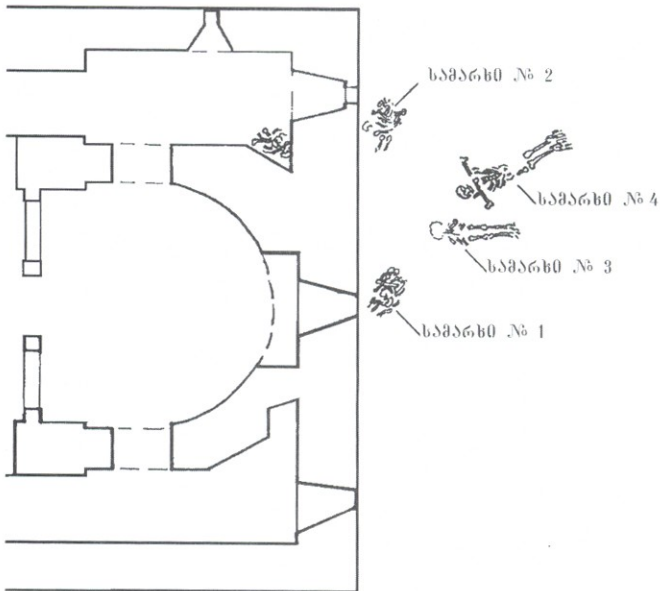
სამარხის იატაკად მოსწორებული თიხნარი ფენა შეუქმნიათ. სამარხისათვის გაჭრილი ორმოს კონტური არ დგინდება. მიცვალებული ქრისტიანული წესითაა დაკრძალული.

სამარხები №3 და №4, როგორც ჩანს, ქრონოლოგიურად წინ უნდა უსწრებდნენ ბანური და კერიანი სახლის გამართვის პერიოდს. ისინი ეკლესიის შედარებით ადრეულ საამშენებლო ფენას განეკუთვნებიან.

სამარხი №4 (იხ. ნახ. 2, გვ. 38) აღმოჩნდა მესამე სამარხის გვერდზე, ჩრდილოეთ მხარეს. ახალგაზრდა ინდივიდი დაუკრძალავთ ზურგზე, გაშოტილ პოზაში, დასავლეთ-აღმოსავლეთით სიგრძივ ღერძზე დამხრობით, სამხრეთ-ჩრდილოეთისკენ ოდნავი გადახრით. იატაკად მოსწორებული თიხნარი ფენა გამოუყენებიათ. სამარხში მიცვალებულისთვის მხოლოდ ერთი ფიალა აქვს ჩატანებული, რომელიც მიცვალებულის მარჯვენა ფეხის მტევანთან ჩაუდგამთ. სამარხის ორმოს შევსებაში, მიწასთან ერთად, შუასაუკუნეების დროინდელი მოჭიქული კერამიკის ფრაგმენტები დაფიქსირდა.

ნახ. 1. სამარხი № 3 პრეპარაციის შემდეგ და იქ აღმოჩენილი თიხის ფიალა.

ნახ. 2. გეგმა. სამარხები №№ 1, 2, 3 და 4 პრეპარაციის შემდეგ.

ნახ. 1. სახელობის ნაშთი.

კულტურული ფენა (IV სამშენებლო ფენა) ნა-
მოსახლარის, შედარებით ნაკლებად გამოხატულ,
ნაშთს წარმოადგენს. შესაძლოა, იგი სახელოსნოს
ნაწილიც იყოს, რაზედაც საქშენი მილის არსებობა
უნდა მიგვანიშნებდეს (იხ. ნახ. 1, გვ. 39). ეს ფენა,
სტრატოგრაფიული ანალიზის მიხედვით, ადრეშუასაუ-
კუნეების მეორე ნახევარს უნდა განეკუთვნებოდეს.

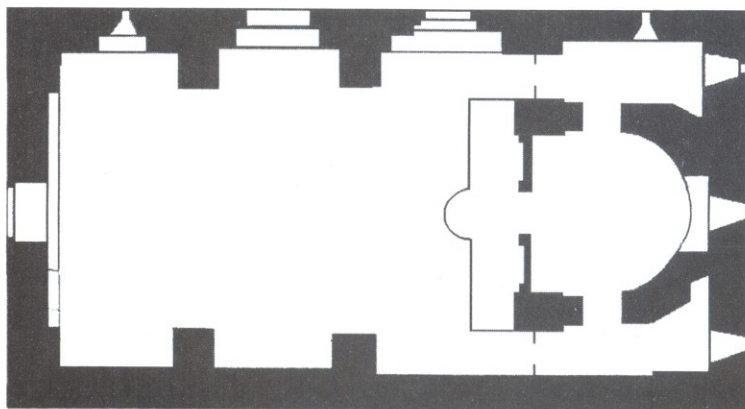
II ეტაპი

II ეტაპის არქეოლოგიური საკვლევები
სამუშაოებმა ტაძრის მთელი ინტერიერი მოიცვა.
ინტერიერი, პირობითად, 5 ნაწილად დაიყო: დარბაზი,
საკურთხეველი, სამკვეთლო, სადიაკვნე და ამბიონი
(იხ. ნახ. 1, გვ. 41).

ტაძრის იატაკზე ოთხკუთხა ფორმის სხვადასხვა
ზომის (104X38; 77X3; 82X33; 52X38; 79X35; 41X38 სმ.)
ბაზალტის ქვის თხელი (სისქე - 3 სმ.) ფილებია და-
გებული. შედარებით ნაკლებად გამოსაჩენ ადგილებში
(გვერდებსა და კუთხეებში) ქვის უფორმო ნატეხებია
გამოყენებული.

ამბიონისა და საკურთხეველის იატაკები დარბა-
ზისა და სამკვეთლოს იატაკებიდან 12-15 სმ-ის სი-
მაღლეზეა აწეული. გამონაკლისია სადიაკვნეს იატაკი,
რადგანაც იქ კლდოვანი გრუნტი შედარებით მაღალ
დონეზეა შენარჩუნებული. ამდენად, სადიაკვნოში
მცირე არქეოლოგიური (მიწის) სამუშაოები იქნა
ჩატარებული.

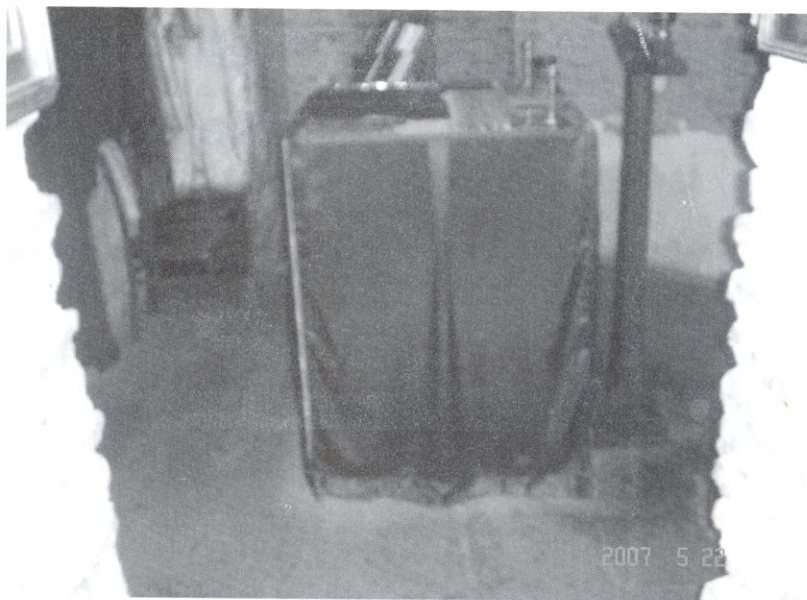
ტაძრის ბაზალტისფილებიანი იატაკი 1991-92
წლებში ჩატარებული სარემონტო სამუშაოებისას
არის დაგებული.

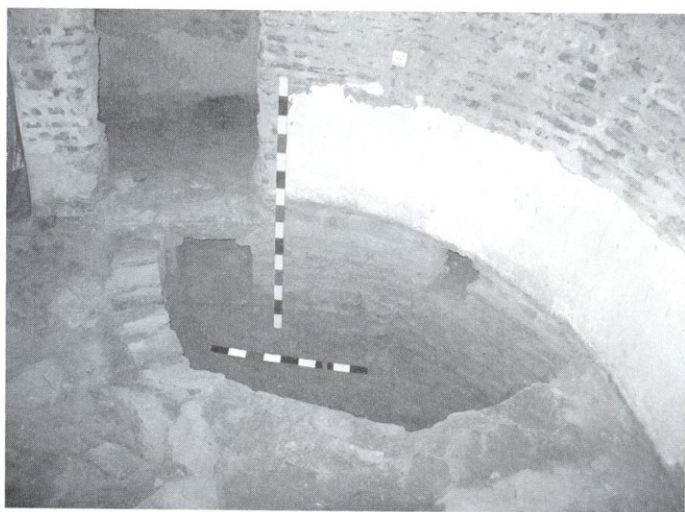
ნახ. 1. ეკლესიის გეგმა გათხრების შემდეგ.

ნახ. 2. ეკლესიის დარბაზის საერთო ხედი.

ნახ. 1. საკურთხევლის სატრაპეზო მაგიდა.

ნახ. 2. ეკლესიის საკურთხევლის ჩრდილო-აღმოსავლეთ კუთხეში გამოვლენილი ნიში.

საკურთხეველი

საკურთხეველი დარბაზისგან კანკელითა და ამბიონით, ხოლო სამკვეთლოსა და სადიაკვნოსგან აგურის კედლებითაა გამოყოფილი (იხ. ნახ. 2, გვ. 41). საკურთხეველი მათ კედლებში გაჭრილი კარებებით უკავშირდება. კანკელი და ამბიონი, როგორც გამოჩნდა, 1991-92 წწ. სარემონტო სამუშაოებისას არის აღდგენილ-განახლებული (ცემენტის ხსნარია გამოყენებული).

საკურთხეველში მდგარი სატრაპეზო მაგიდაც მოგვიანოა, კუბის ფორმისაა და ხის ფიცრებისგანაა შეკრული (110X80X80 სმ.) (იხ. ნახ. 1, გვ. 42).

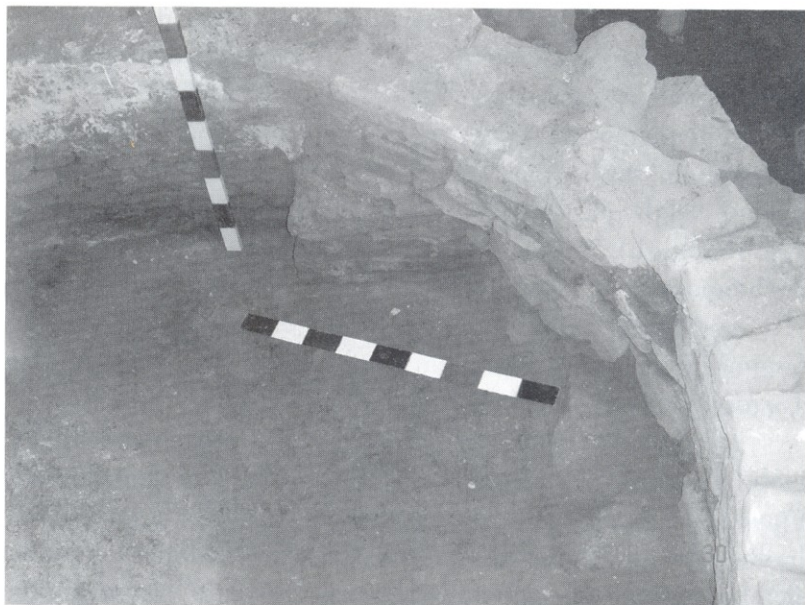
საკურთხეველის რკალის განაზომებია: სიგრძე სამხრეთ-ჩრდილოეთის მიმართულებით 350 სმ; აღმოსავლეთ-დასავლეთის მიმართულებით – 250 სმ.), იატაკისა (ბაზალტის ქვის სისქე -3 სმ., ხსნარის სისქე-8-10 სმ.) და მისი ქვედა ფენის-შემზადების (სისქე-5-7 სმ.) აღების შემდეგ აფსიდის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში კლდოვანი გრუნტი გამოჩნდა, ხოლო ჩრდილო ნაწილი ნაყარი ფენით (მიწა, ქვები, აგურები) იყო შევსებული. აფსიდის რკალის აღმოსავლეთი კედლის ცენტრთან აგურითა და ნატეხი ქვებით შედგენილი სამხრეთ-დასავლეთისაკენ მორკალური კედელი გამოიკვეთა, რომელიც უხვევს დასავლეთ-ჩრდილოეთისაკენ და უერთდება სამკვეთლოსკენ გასასვლელი კარის ძირს. გამოჩენილი კედლების რკალებს შორის მანძილი 220 სმ-ია, ხოლო მაქსიმალური მანძილი აფსიდის კედელსა და ამ ახალ კედელს შორის 115 სმ. მათ შორის არსებული ფართობი რამდენიმე, შედარებით მოზრდილი ბრტყელი ქვით, ნაყარი მიწითა და აგურის ნატეხებით (22X22X3,5; 23X24X4; 21X21X3,5-4; 21X21X3,5-3,3 სმ.) იყო ამოვსებული.

კლდოვანი გრუნტის მხარეს (სამხრეთით) გამოჩენილი კედელი თეთრი ფერის კირხსნარითაა შელესილი. გამოჩენილი ორმოს ამოწმენდისას 80სმ-ის სიღრმეზე კლდოვანი გრუნტი დაფიქსირდა. გაწმენდილ ორმოში, სამკვეთლოსკენ გასასვლელის მხარეს – იატაკის ქვედა ნაწილში, ოთხკუთხა ფორმის „ქართული“ აგურებისაგან შედგენილი ნიში გამოჩნდა (44X44X56 სმ.), რომლის თავზეც ბრტყელი მოზრდილი ქვის ფილაა გადაებული (იხ. ნახ. 2, გვ. 42). მეორე ნიში საკურთხევლის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში გამოიკვეთა. მისი შესასვლელი ოთხკუთხა ფორმისაა, შიდა ნაწილი კი მრგვალი.

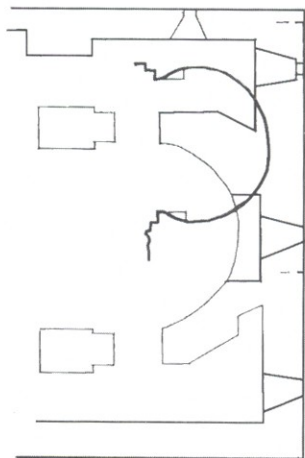
როგორც გამოირკვა, XVII ს-ში გამართული ეკლესიის საკურთხეველში, იატაკის ქვეშ, სპეციალური ორმო და მასში საიდუმლო შესანახი ნიშები გაუკეთებიათ, ხოლო მის დასაფარავად შექმნილ ხის კარკასზე ქვის ბრტყელი ფილები დაულაგებიათ.

ორმოში გამოჩენილი რკალისთვის კლდოვანი გრუნტის წრიული ფორმა აგურის ნატეხებით გაუსწორებიათ და შეუღესავთ. კედელზე დაკვირვებამ ცხადყო, რომ იგი მიემართება რა ჩრდილო-აღმოსავლეთ მხარეს, საკურთხევლის გარეთ – სამკვეთლოსთან გადის. აშკარა გახდა, რომ საქმე გვქონდა სხვა უფრო ადრეულ ნაგებობის ნაშთთან. ორმოში ამოყვანილი დასავლეთის მხარეს ნაშენი კედლის აღების შემდეგ კი სავსებით ნათელი გახდა, რომ რკალი, რომელიც ჩრდილო აღმოსავლეთისაკენ მიემართება, არის ადრეული ეკლესიის საკურთხევლის აფსიდის სამხრეთი კუთხის ნაწილი (იხ. ნახ. 1, გვ. 45).

გამოჩენილის საკურთხევლობა ზედა ფენების აღებამაც დაადასტურა. იმავე დონეზე ადრეული საკურთხევლის აფსიდის მეორე (ჩრდილო) ნაწილი

ნახ. 1. ეკლესიის საკურთხეველის სამხრეთ-აღმოსავლეთ კუთხეში გამოვლენილი ქვის ადრეული კედლის წყობის ნაშთი.

ნახ. 2. ეკლესიის საკურთხეველის სამხრეთ-აღმოსავლეთ კუთხეში გამოვლენილი ქვის ადრეული კედლის წყობის ნაშთი. გეგმა.

აღმოჩნდა, რომლის საფუძველიც ქვემოთ შედარებით უფრო ღრმად ჩადიოდა, რადგანაც ამ მონაკვეთში კლდოვანი გრუნტი უფრო დაბალ დონეზეა.

გამოვლენილ ადრეულ საკურთხეველს რკალის ძირებთან, თანადროული იატაკის დონემდე, მიშენებული აქვს ოთხკუთხა გამონაშევერი (კამარის სვეტებისათვის), რომლებიც კირხსნარზე ამოყვანილი მოზრდილი აგურებითაა ნაგები.

ადრეული საკურთხეველი მკვეთრად გამოხატული ნალისებრი ფორმისაა. იგი XVII ს-ის ეკლესიაზე გაცილებით მცირეა (იხ. ნახ. 2, გვ. 45).

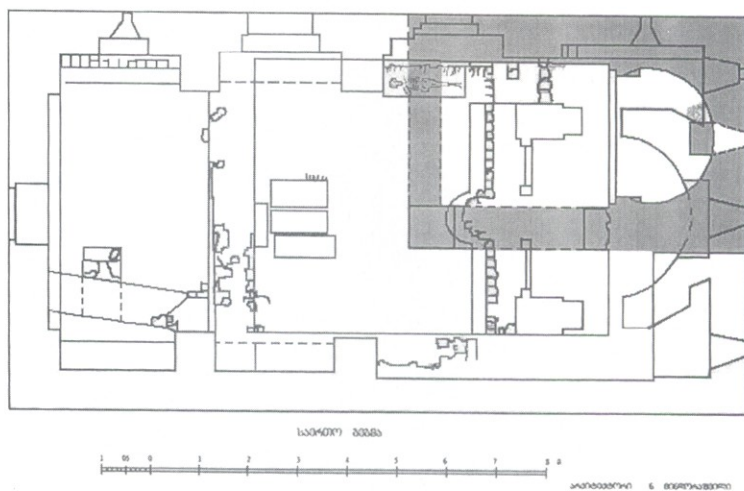
ეკლესიის აღმოსავლეთ კედელში – გარეთა მხრიდან, ქვედა ნაწილში, კარგად ჩანს მოზრდილი ქვების წყობა. ამ ქვებით ნაგები კედლის ზედა და გვერდითი, სამხრეთი და ჩრდილოეთი ნაწილები ნაშენია გვიანი შუასაუკუნეების დროინდელი „ქართული“ აგურებით; კედლის ძირთან და შუაში გამოვლენილი ქვებით ნაგები კედელი ადრეული ეკლესიის საკურთხეველს ემთხვევა. (იხ. ნახ. 1, გვ. 47).

ადრეული საკურთხეველის რკალის ჩრდილო ნაწილი გამოჩნდა სამკვეთლოში დადაბლებისას.

საკურთხეველში გამოვლინდა ადრეული ეკლესიის აღმოსავლეთის კედლის შიდა მხარე, რომელიც თანამედროვე ეკლესიის სამხრეთის კედელს ინტერიერის მხრიდან ებჯინება და დასავლეთის მიმართულებით გაუყვება. ტაძრის ცენტრალურ ნაწილში გაითხარა ადრეული ეკლესიის დასავლეთის კედელიც, რომელმაც მთლიანად შეკრა ეკლესიის საერთო გეგმა. საკურთხეველში გამოჩენილი ადრეული საკურთხეველის იატაკი გვიანდელი ტაძრის დარბაზის იატაკის დონეზეა გამართული (იხ. ნახ. 2, გვ. 47).

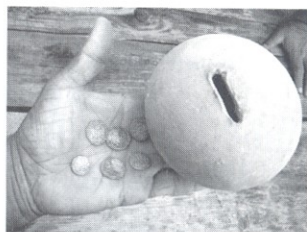
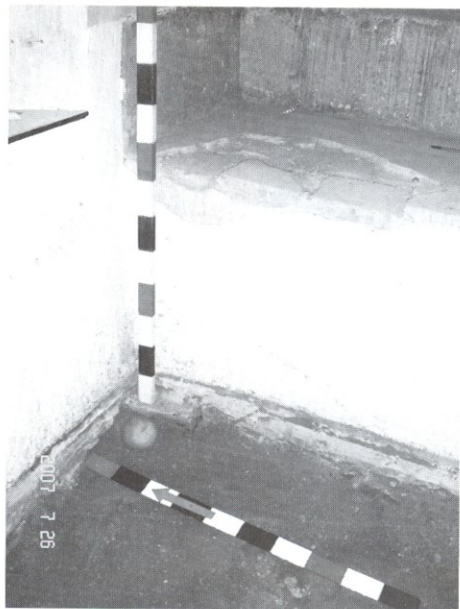

ნახ. 1. ეკლესიის სამკვეთლო.

ნახ. 2. ეკლესიის საერთო გეგმა, გათხრების შემდეგ.

ნახ. 1. ეკლესიის
 ჩრდილო კედლის
 კუთხე და იქ
 აღმოჩენილი თიხის
 ყულაბა მონეტებით.

ნახ. 2. ეკლესიის აბსიდის ჩრდილო-აღმოსავლეთ კუთხე.
 სამარხის ფრაგმენტები.

სამკვეთლო

იატაკისთვის განკუთვნილი ქვის თხელი ფილები (3-4სმ.) დაგებულია 7-8 სმ-ის სისქის სუსტ ცემენტნარევი ფენაზე (1991 წელს ტაძარში ჩატარებული სარემონტო სამუშაოების კვალთა). იატაკიდან 12-13 სმ-ის სიღრმეზე გამოჩნდა XVIII-XIX სს. ტაძრის „ქართული აგურით“ შედგენილი იატაკი. იატაკის ფილების ზომებია: 21X21X3; 22,5X22,5X3; 22X22,5X3 სმ.

III იატაკისთვის გამზადებული კირხსნარიანი შემზადება გამოჩნდა 20-22 სმ-ს მიწის ფენის აღების შემდეგ. იატაკი ოთხკუთხა ფორმის თიხის აგურებისგანაა გამართული. ამ იატაკის ქვემოთ 10-15 სმ-ის სიღრმეზე გამოჩნდა IV იატაკისთვის განკუთვნილი ფენა და ქართული აგურის ფრაგმენტები.

სამკვეთლოს მაგიდა ოთხკუთხა ფორმისაა, იგი მიბჯენილია ტაძრის აღმოსავლეთის კედელს და სიგანეში მთლიანად ავსებს ტაძრის ჩრდილო კედელსა და საკურთხეველთან გამყოფ კედლებს შორის არსებულ ფართობს. ზედაპირის ნაწილი შეჭრილია სამხრეთით მდებარე კედელში. მაგიდის სიმაღლეა-100 სმ., სიგანე ძირთან-130 სმ., თავთან 130 + 40=170 სმ.

მაგიდის ზედა 35 სმ-ის ფენის მოხსნის შემდეგ გამოჩნდა შედარებით ძველი სამკვეთლო მაგიდის პირი. მოხსნილი ნაწილი შედგენილი ყოფილა თანამედროვე „ქსანის“ ტიპის ბრტყელი კრამიტების ნატეხებით (1991 წელს იატაკის მორიგი ამადლების დროს საჭირო გამხდარა სამკვეთლოს მაგიდის ამადლებაც). ამ მაგიდის ძველი – ქვედა ნაწილი აგებულია აგურიანი ეკლესიის (XVII ს.) აშენებარეკონსტრუქციის პროცესში.

სამკვეთლოში აღრეული აგურის იატაკის აღებისას მაგიდისა და ტაძრის ჩრდილო კედლის კუთხესთან აღმოჩნდა თიხის მრგვალი ჭურჭელი (ყულაბა), რომელშიც 6 ცალი ვერცხლის არაბულწარწერიანი მონეტა (XVII ს.) იღო (იხ. ნახ. 1, გვ. 48).

სამკვეთლოში მაგიდის მოხსნის და დადაბლების დროს აღრეული საკურთხევლის მეორე მხარის ნაწილი გამოიკვეთა. გამოვლენილი აფსიდის შიდა მხრის გაწმენდისას, 105 სმ-ის სიღრმეზე, აბსიდის იატაკის ქვემოთ, ადამიანის თავის ქალა და ძვლები (ადამიანის არასრული ჩონჩხი) აღმოჩნდა (სამარხი, იხ. ნახ. 2, გვ. 48).

პოზა და დამხრობა არ დგინდება. როგორც ჩანს, ძველ ნაეკლესიარზე ახალი მოზრდილი ეკლესიის (XVIII ს.) აშენებისას აუცილებელი გამხდარა ახალი საკურთხევლის სამხრეთით გადაწევა, იატაკის დონის აწევა. ამიტომაც ბუნებრივია ძველი საკურთხევლის, ახალ საკურთხევლსა და სამკვეთლოს იატაკების ქვემოთ მოხვედრა. ადამიანის ძვლები, რომელიც აღრეული ეკლესიის საკურთხეველში აღმოჩნდა, ახალი ეკლესიის საკურთხევლის გამართვისას, მშენებლებს აუცილებლად უნდა ენახათ. იგი, ან უნდა შეენარჩუნებინათ თავისავე ადგილას, ან უნდა გადაეტანათ ძველი საკურთხევლის შესაბამის ნაწილში. ამ ძვლების შესწავლას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს, რადგანაც საკურთხეველში მხოლოდ წმინდანის რანგის ადამიანის ძვლები შეიძლება იქნას დაცულ-შენახული. შესაძლოა, სამკვეთლოს მაგიდის სამხრეთით შეჭრილი ნაწილი ძველი საკურთხევლის მანვენებელი იყოს. იგივეს მანიშნებელი უნდა ყოფილიყო ახალი საკურთხევლის იატაკის ქვეშ კედელში ჩაშენებული ნიშაც.

სადიაკნე

ვიწრო და მომცრო ზომის სათავსოა. განთავსებულია ტაძრის სამხრეთ და აღმოსავლეთის კედლებთან. სიგრძე-310 სმ., სიგანე – 100 სმ. საკუთხეველში შესასვლელი კარის სიგანე – 80 სმ. იატაკად კლდოვანი გრუნტია გამოყენებული (იხ. ნახ. 1, გვ. 52).

დარბაზი

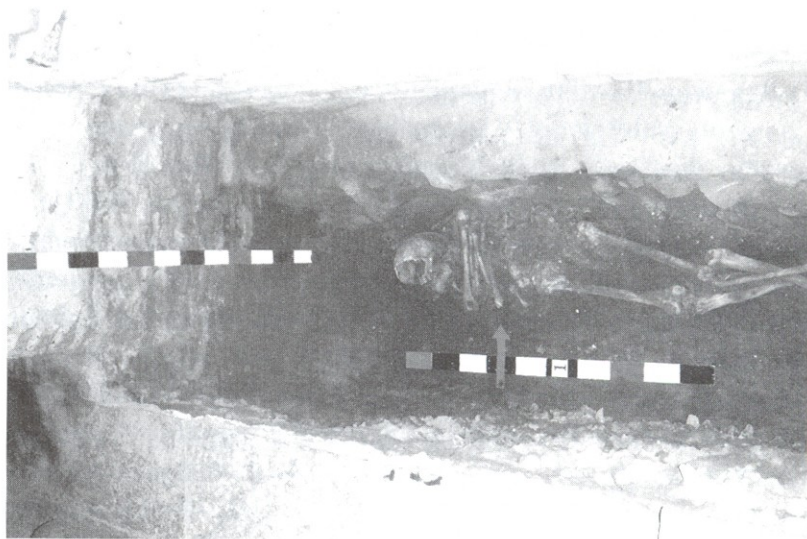
1. სამარხები

ტაძრის დარბაზულ ნაწილში ბაზალტის იატაკისა და მისი შემზადების აღების (სიღრმე-12 სმ.) შემდეგ გამოჩნდა ოთხკუთხედის ფორმის, ე.წ. „ქართული აგურით“ შედგენილი იატაკის ნაშთი, რომლის ქვეშ, სამკვეთლოს შესასვლელთან, ტაძრის ჩრდილოეთ კედლის გასწვრივ – გამოჩნდა წაგრძელებული ოვალური ფორმის ორმოს კონტური (სამარხი №1).

სამარხი №1 წარმოადგენს ორმოსამარხს, რომელშიაც მიცვალებული (მოზარდი) დაუკრძალავთ ზურგზე გაშოტილი, თავით დასავლეთით, აღმოსავლეთის სიგრძივ ღერძზე დამხრობილი, ქრისტიანული წესით (იხ. ნახ. 2, გვ. 52). ხელები გულმკერდის არეში ჰქონდა დალაგებული. სამარხის იატაკად მიწაა მოსწორებული. სამარხის ორმოს სიგრძე 170 სმ-ია., სიგანე – 90 სმ., სიღრმე – 80 სმ. დაკრძალულის ბარძაყის ძეგლის სიგრძეა – 41 სმ., წვივის სიგრძე – 34 სმ., მხრის ძეგლის სიგრძე -32 სმ. ჩონჩხის სიგრძე (არსებულ პოზაში) – 150 სმ.

ნახ. 1. ეკლესიის
სადიაკონე.

ნახ. 2. ეკლესიის ჩრდილოეთ კედელთან გამოვლენილი
სამარხი №1.

ტაძრის ცენტრალურ ნაწილში, 23 სმ-ის სიღრმეზე, გამოჩნდა სამი სამარხის სახურავის ქვის ფილები. როგორც შემდგომში გამოირკვა, ტაძრის ცენტრალურ ნაწილში გამართული სამარხები ერთი ოჯახის წარმომადგენლებისთვის უნდა იყოს განკუთვნილი.

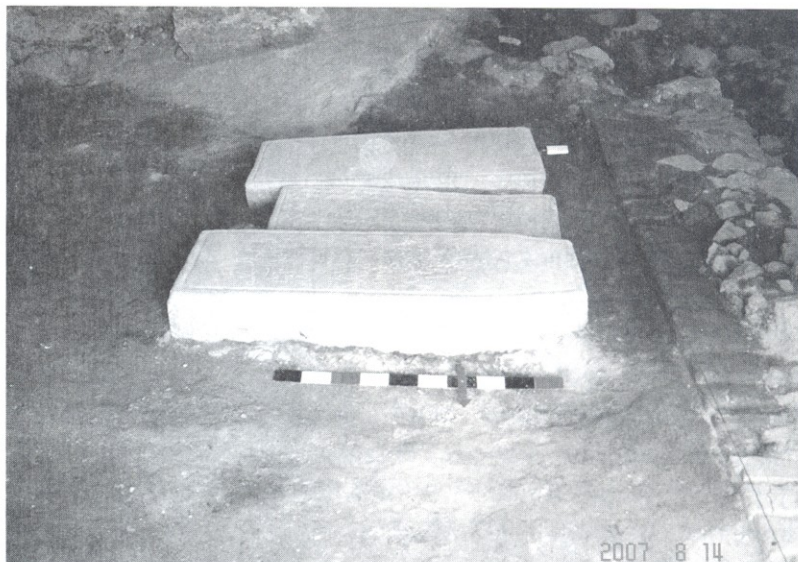
სამარხები ქვის ფილებით გადახურულ ორმოსამარხებს წარმოადგენენ (იხ. ნახ. 1 და 2, გვ. 54 და 56).

სამხრეთ მხარეს მდებარე, **სამარხი №2** ბავშვის (მოზარდის) საფლავია. მიცვალებული ზურგზე გაშოტილი, დასავლეთ-აღმოსავლეთის დამხრობით (თავი დასავლეთით) არის დაკრძალული. ხელები მუცლის არეში ელაგა. მიცვალებულისთვის ინვენტარი არ ჩაუტანებიათ. – სამარხის სახურავის ქვის ზომებია: სიგრძე – 117 სმ., სიგანე 42 და 44 სმ., სისქე – 12-13 სმ.

შუაში გამართულ **სამარხში (№3)** წლოვანი, მოზრდილი ქალი, ზურგზე გაშოტილ პოზაშია დაკრძალული. ხელები მუცლის არეში ეწყო. ჩონჩხის სიგრძე – 170 სმ; ბარძაყის ძვლის სიგრძე – 45 სმ. სამარხის სახურავის ქვის ზომები: სიგრძე – 127 და 131 სმ., სიგანე თავში – 49 სმ., ბოლოში – 41 სმ., სისქე – 18 სმ.

მესამე, ჩრდილოეთით მდებარე **სამარხში (№4)**, მოზრდილი მამაკაცია დაკრძალული, ისეთივე დაკრძალვის წესით, როგორც წინა სამარხებში. ჩონჩხის სიგრძე – 175 სმ ; ბარძაყის ძვლის სიგრძე – 47 სმ. სამარხის სახურავის ქვის ზომები: სიგრძე – 127 და 131 სმ., სიგანე თავში – 49 სმ., ბოლოში – 41 სმ., სისქე – 18 სმ.

გვერდიგვერდზე გამართული სამარხებიდან, მიწაში შედარებით ღრმად შუათანაა (ქალის სამარხი)

ნახ. 1. ეკლესიის ცენტრალურ ნაწილში გამოვლენილი სამი სამარხის ქვის სახურავის ფილები.

ნახ. 2. ეკლესიის ცენტრალურ ნაწილში გამოვლენილი სამი სამარხის ქვის სახურავის ფილები, საერთო ხედი.

ჩატრილი, თანამედროვე იატაკიდან 120 სმ-ის სიღრმეზე. სამხრეთის მხარის სამარხი (ბავშვის) – 80 სმ, ხოლო ჩრდილოეთით მდებარე სამარხი (მამაკაცის) – 90 სმ-ის სიღრმეზეა გამოვლენილი.

სამარხებში ინვენტარი არ ჩაუყოლებიათ.

სახურავების ქვის ფილებზე, ქართული მხედრული დამწერლობით, მოსახსენებელი წარწერებია გაკეთებული (წარწერები ნაწილობრივ დაზიანებულია).

ჩრდილოეთის მხრის საფლავის ქვაზე მხედრული ასოებით ეწერა: «ქ მო(ი)ხსენე. უფალო საფლავი მიზანათ მელიქუასი (ვი)ნაც წ(ა)იკ(ით)ხოს შენდუბასა უბრძანოს. ღ(მერ)თმა თქვენც. შვი(ნ)დოს. ამინ: ქ.შ. ს უღ» (ქრონიკონსა უღ=1742 წ.; შ-900, უ-400, ღ-30).

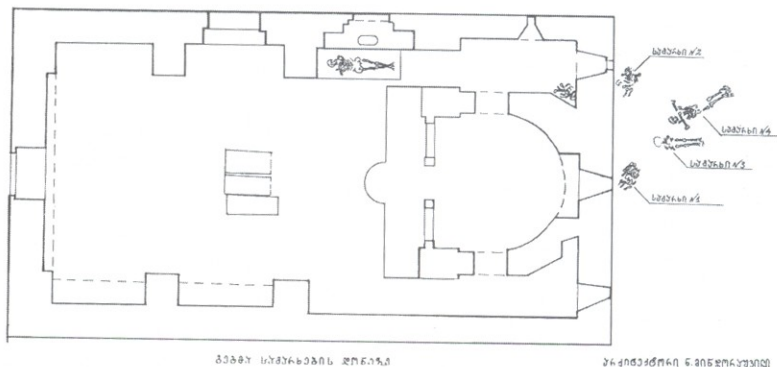
შუათანა საფლავის (ბავშვის) ქვაზე ეწერა: «ქ ესე საფლ(ა)ვი მიზანათ მელქუას შვილი გიორგის შ(ე)ნდო(ბა)».

სამხრეთით მდებარე საფლავის ქვაზე ეწერა: «ქ ესე საფლავი გიგოათ მელქოას ქალის სანფუეივნ სია (?) ვინც წ(ა)იკითხოს შე(ენ)დობა ბ(რ)ძ(ა)ნოთ». ქალის სახელი გარკვევით არ იკითხება.

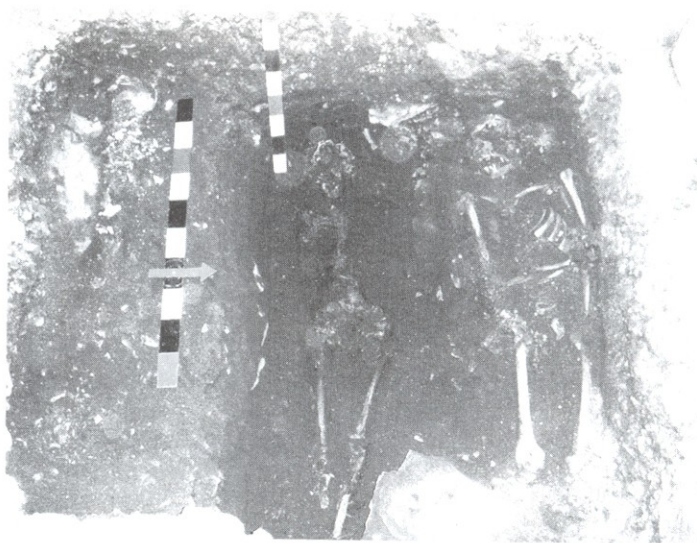
როგორც სამარხებზე დაკვირვებიდან ჩანს, ეკლესიაში, თავდაპირველად, ოჯახის მცირეწლოვანი შვილი – გიორგი დაუკრძალავთ, შემდეგ-მოგვიანოდ კი, გვერდებზე, მისი მშობლები, ჯერ დედა და შემდეგ მამა დაუსვენებიათ. ჭირისუფლებს, მამის ეკლესიაში დაკრძალვისას, ბავშვის სამარხის სახურავი ქვა მშობლების სამარხთა სახურავების ქვებს შორის ჩაუდგამთ.

წმ. გიორგის ქართულ ეკლესიაში დაკრძალული მამაკაცი – მიზანა მელქუა და ქალი (მიზანას მეუღლე), შესაძლოა, მოგვიანებით აღდგენილი ეკლესიის (1753 წლის ქართულ-სომხურ წარწერაში

ნახ. 1 ეკლესიის ცენტრალურ ნაწილში გამოვლენილი სამი სამარხის ქვის სახურავის ფილები, გეგმა.

ნახ. 2. ეკლესიის ცენტრალურ ნაწილში გამოვლენილი სამი სამარხის საერთო ხედი პრეპარაციის შემდეგ.

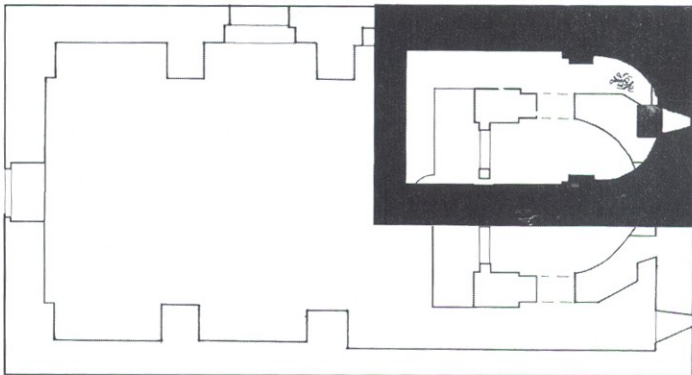
მოსხენიებული) განმანახლებლის-ქტიტორის მშობლები იყვნენ. აღნიშნულ წელს ეკლესია კი არ შენდება, როგორც წარწერაშია აღნიშნული, არამედ ეკლესიის განახლება-გადიდება ხდება. ამასვე ვარაუდობს ცნობილი არქიტექტორი და მკვლევარი ვახტანგ ბერიძე – „შენობა, დღევანდელი სახით, ვახუშტის დროინდელი არ არის, მაგრამ გადაკეთების საგრძნობი ნიშნები ამტკიცებს, რომ აქ წინანდელი შენობის რეკონსტრუქციასთან გვაქვს საქმე (სახურავის ჩრდილო კალთის დაქანება შემცირებულია და ვიწრო ფასადებზე გარკვევით ჩანს დამატებული წყობა. გადარჩენილი ძველი კარნიზი – ხერხულად დალაგებული აგურები ძალიან დამახასიათებელია XVII საუკუნისათვის, ჩრდილო კედლის სარკმლები თავდაპირველი არ ჩანს, გვიანაა გაფართოებული. ახლანდელი გუმბათიც, ძალიან ვიწრო ყელით – თითქოს კამარაში ნახვრეტი იყოს გაკეთებული – თავდაპირველი არაა. შესაძლოა ეკლესია არა მარტო ერთხელაა გადაკეთებული [ბერიძე ვ. მე-18 საუკუნის თბილისის ვახუშტის გეგმის მიხედვით. თბ., გვ. 139]“. დავით კარიჭაშვილს ამ ეკლესიის აღმშენებლად შიმოვანოვები, „რომელნიცა იწოდებიან თავადად აბიმელიქოვად“, მიანდა [მელიქსეძე გი. მასალები ტფილისისა და „სომხეთის“ სიძველეთა ისტორიისათვის. „ჩვენი მეცნიერება“, თბ., 1923, გვ. 89].

ეკლესიის ინტერიერში დაკრძალულთა დრო ქართლში თეიმურაზ II-ის მეფობის (ქართლის-1744-1762 წწ.) მძიმე და რთულ პერიოდს განეკუთვნება. თუმცა, თეიმურაზისა და მისი ძის, კახეთის მეფე ერეკლეს (კახეთის – 1744-1762 წწ.; ქართლ-კახეთის – 1762-1798 წწ.) ერთობლივმა გასაოცარმა ძალისხმევამ ქვეყანა კვლავ ფეხზე დააყენა, მათ შორის, როგორც ჩანს, ქართული ეკლესიაც.

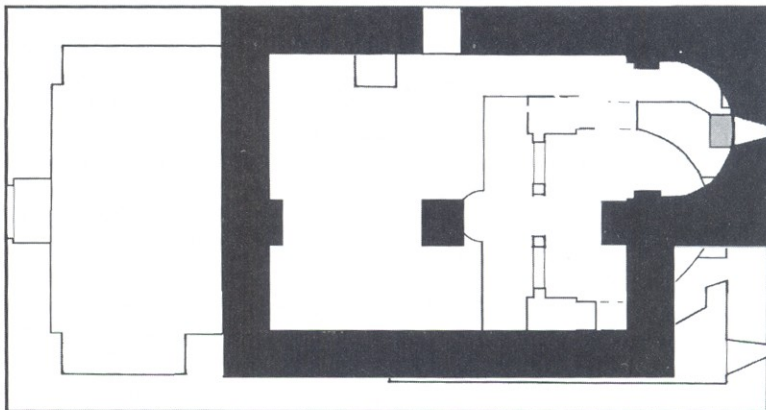
ადრეული ეკლესიის ნაშთები

ტაძრის დარბაზის ცენტრალურ ნაწილში 40 სმ-ის სიღრმეზე ადრეული ეკლესიის იატაკის სამხრეთისა და დასავლეთის მხარის კედლების ნაშთები გამოვლინდა (იხ. ნახ. 1, გვ. 58).

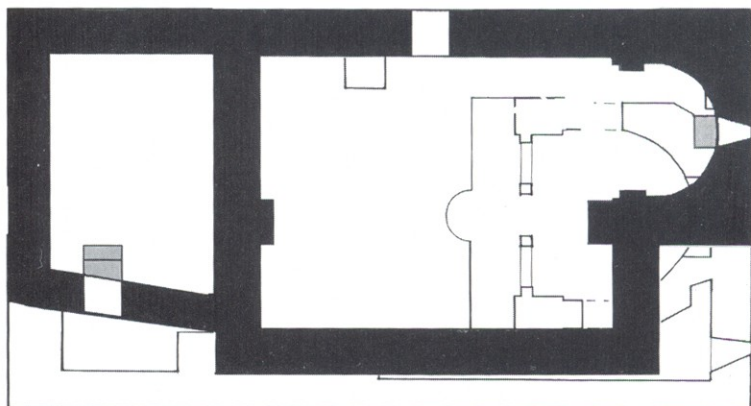
იატაკი კირხსნაროვანი ფენითაა შედგენილი, ხოლო კედელი, უფრო სწორად კი კედლის საფუძვლის ნაწილი, ნატეხი ქვებითა და ქართული აგურითაა ნაგები. კედლის ბოლოები, ჩრდილო და სამხრეთ ნაწილებში XVII საუკუნის ეკლესიის სვეტების გამართვისას დაუზიანებიათ, მთლიანად შეიკრა ეკლესიის კონტურები. როგორც ირკვევა, ადრეული ეკლესია შეერილაფსიდიანი ორნავიანი, შედარებით მომცრო, ბაზილიკური ტიპის ეკლესია უნდა ყოფილიყო; ტაძრისათვის გვიან (დასავლეთის მხრიდან) სათავსო (სატრაპეზო?) მიუშენებიათ.

ნახ. 1. V-VII სს. ეკლესიის გეგმა.

ნახ. 1. VIII-IX სს. კელესიის გეგმა.

ნახ. 2. XII-XIV სს. კელესიის გეგმა.

ინტერიერში წარმოებული გათხრებისას, ადრეული ეკლესიის იატაკის ღონემდე აღებულ მიწის ფენებში აღმოჩენდა განვითარებული შუასაუკუნეების დროინდელი (XI - XIV სს.) კერამიკის, მათ შორის მრავალფეროვანი მოჭიქული ჭურჭლის ნატეხები.

ადრეული ტაძრის დასავლეთი კედლის მეორე მხარეს, დასავლეთით, გამოვლინდა სათავსო ნაგებობა. სათავსო ეკლესიის კედლის გასწვრივ 450 სმ-ზეა მიდგმული, სიგანე 310 სმ-ია. სათავსოს იატაკი ტაძრის იატაკის ღონიდან 50 სმ-ის სიღრმეზეა გამართული. სათავსოს ჩრდილო ნაწილში ქართული აგურებით აშენებული კერაა გამოვლენილი. სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში ნატეხი ქვებისაგან ნაგები კიბე და სათავსოდან გასასვლელი კარი უნდა ყოფილიყო კედელში ჩადგმული. ჩრდილოეთის კედლის გაყოლებაზე 32-35 სმ-ის სიმაღლეზე ქართული აგურებით შედგენილი ჩამოსაჯდომია დადასტურებული. როგორც ჩანს, ეს მინაშენი ეკლესიის დამხმარე ნაგებობის – სატრაპეზოს ფუნქციას ასრულებდა, რომელსაც შესასვლელი სამხრეთის კედელში ჰქონდა გაჭრილი.

დაფიქსირდა ეკლესიის კიდევ უფრო ადრეული ნაწილის ნაშთიც. იგი მცირე ზომის დარბაზულ ეკლესიას წარმოადგენდა, რომელიც არსებული მონაცემების საფუძველზე (არქეოლოგიურსა და ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით) თბილისის დედაქალაქობის ადრეულ-საწყისს პერიოდს განეკუთვნება (V-VII სს.). იგი, როგორც ჩანს, წინ უსწრებდა არაბების შემოსევებს (647-643 წწ.) (იხ. ნახ. 1. V-VII სს. ეკლესიის გეგმა, გვ. 58).

კლდისუბნის ეკლესიის დაგეგმარების ცვლილებები საუკუნეთა განმავლობაში მოცემულია კრებით ტაბულაზე (იხ. გვ. 72).

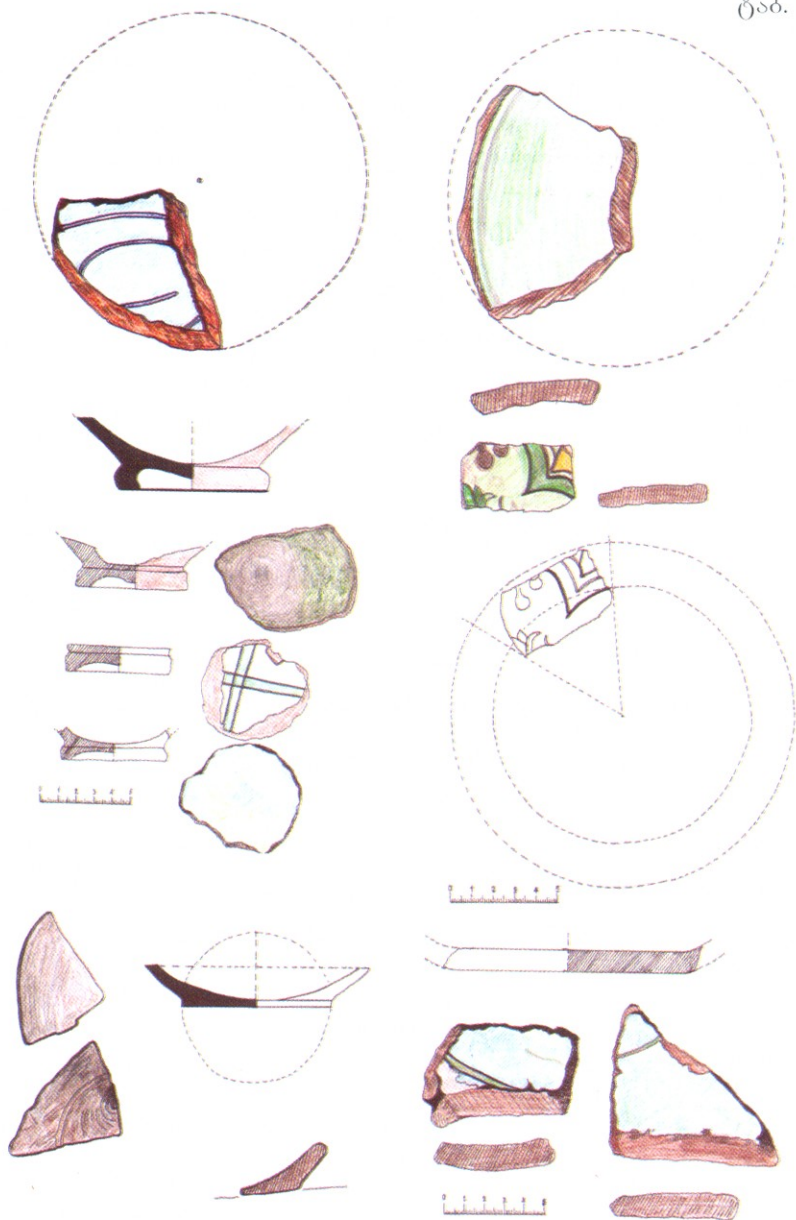
არქეოლოგიური მასალა

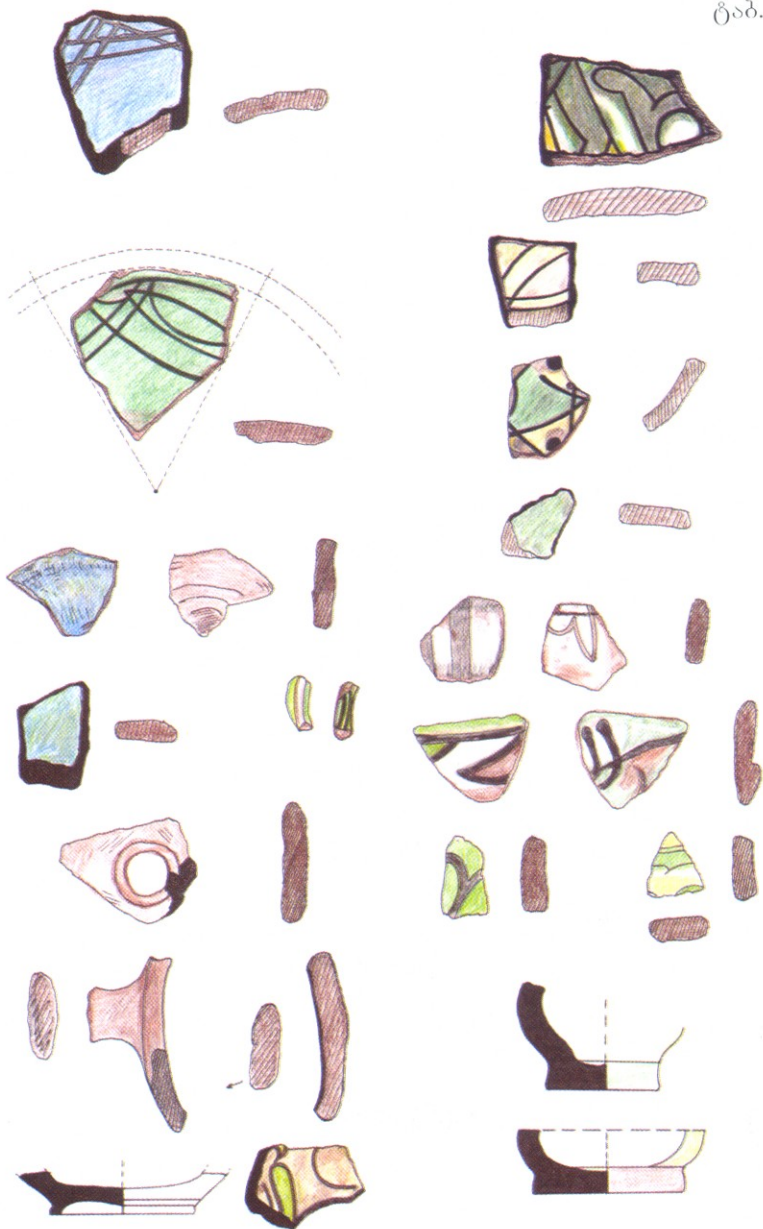
თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიაში 2007 წელს ჩატარებული არქეოლოგიური კვლევა-ძიებისას აღმოჩენილი მასალა.

კერამიკა

1. ტაძრის აღმოსავლეთ მხარეს, ეზოში, აღმოჩენილ კერამიკულ მასალაში 1263 ერთეული ფრაგმენტი იქნა გადარჩეული, რომელთა შორისაც დაახლოებით 2/3 მოჭიქულ ნატეხებზე მოდის.

კერამიკულ მასალაში გამოიყო სამი ქრონოლოგიური ჯგუფი: 1. ადრეშუასაუკუნეების (VI-IX სს.), 2. განვითარებული შუასაუკუნეებისა (XI-XIV სს.) და 3. გვიანი შუასაუკუნეების (XVII-XIX სს.). კერამიკის ძირითადი ნაწილი, დაძრული კულტურული ფენებიდან გამომდინარე „არეულ მასალას“ წარმოადგენს. აშკარად ჩანს მოჭიქული კერამიკის მრავლფეროვნება და მრავალსახეობა. ისინი განვითარებული შუასაუკუნეების თბილისის თითქმის ყველა სახეობის ნიმუშების ანალოგებს წარმოადგენენ. ასეთივე მსგავსება-ანალოგები ჩანს იქ აღმოჩენილ სამზარეულო თუ სამეურნეო ჭურჭლებშიც [1. მიწიშვილი მ., მოჭიქული ჭურჭელი ძველ საქართველოში (IX-XIII სს.). თბ., 1969; 2. მიწიშვილი მ., მოჭიქული კერამიკის საწარმო შუა საუკუნეების თბილისში (IX-XIII სს.). თბ., 1979; 3. ჯაფარიძე ო., განჯისკარის 1948 წლის არქეოლოგიური გათხრის ანგარიში. სკა I, თბ., 1955; 4. ლომთათიძე გ., არქეოლოგიური გათხრა თბილისში 1948 წლის ზამთარში. სკა I, თბ., 1955; 5. ქორიძე დ., თბილისის არქეოლოგიური ძეგლები. თბ., 1956;

6. ჯაფარიძე ვ., კერამიკული წარმოება XI-XIII სს. საქართველოში, თბ., 1956].

უფრო მოგვიანო – გვიანი შუასაუკუნეების დროინდელ აღმოჩენილ მასალაში შეიძლება გამოიყოს იმ დროისათვის კარგად ცნობილი ფაიანსის ჭურჭლები. მასალები, ხშირ შემთხვევაში, იმდენად არეულია, რომ მათი აღმოჩენის გარემოებასა და სტრატოგრაფიულ მონაცემებს არსებითი მნიშვნელობა ეკარგება.

2. ტაძრის ინტერიერში აღმოჩენილი კერამიკა, აღმოსავლეთით ეზოში, დადასტურებული თიხის ნაწარმის ფორმების მსგავსია. განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ ტაძარში მათი რაოდენობა საგრძნობლად მცირეა (147 ერთეული).

ამრიგად, თბილისის კლდისუბნის ეკლესიის არქეოლოგიური კვლევისას აღმოჩნდა და გადაირჩა 1407 კერამიკული ნატეხი: I ნაკვეთში (ეზოში) – 1261 ცალი, ხოლო ნაგებობის ინტერიერში – 146 ცალი. კერამიკის ძირითადი ნაწილი მოჭიქულია. განსაკუთრებით მცირე რაოდენობისაა ადრეული (IV-VI სს.) კერამიკა (23 ერთეული). იგი, ძირითადად, სამზარეულო და სამშენებლო (კრამიტები) კერამიკითაა წარმოდგენილი (იხ. ტაბ. I და II, გვ. 64, 65).

თბილისის კლდისუბნის წმ.გიორგის ეკლესიის არქეოლოგიური კვლევისას აღმოჩენილი მონეტები:*

(სპილენძის)

1. 7.2007. I ნაკვ. კვ. 8, კერიანი ოთახის იატაკის ქვეშ, 30 სმ-ის სიღრმეზე - ნაყარ ფენაში (90 სმ-ს სიღრმეზე). წ=6,7გრ. ფულუსი ანონიმური ფელისი „ფულუსი“, XVIII ს, შუბლი: მზის გამოსახულება, ზურგი: სპარსულად: „იჭედა ფულუსი თბილისს“ ჰიჯრით 1075 წ. (=1664/65)

2. 13.08.2007 ტაძრის ცენტრალურ ნაწილში – 30 სმ-ის სიღრმეზე. წ.=9,1 გრ. XVII ს.

თბილისური ფულუსი: შ. ლომი რომელიც გლეჯს შველს. ზ. სპარსულად: „ფულუსი, იჭედა თბილისს ჰ. 1148 = 1735/36“ ამ ზედწერილის თავზე ნიშანია არაბული „აინი“. 29.06.2007.

I ნაკვ. კვ. 2. –120 სმ-ის სიღრმეზე, ნაყარ კულტურულ ფენაში წ.=1,98გრ. 1227 წ. რუსუდან დედოფალი (1223-1245) შ.

ფიგურულ ჩარჩოში ქარაგმით რსნ (ასომთავრულად) ზ. ოთხსტრიქონიანი არაბული ზედწერილი „დედოფალი დედოფალთა, დიდება ქვეყნისა და სარწმუნოებისა, რუსუდან ქალიშვილი თამარისა, მესიის თაყვანისმცემელი, განადიდებს უფალი გამარჯვებებს მისას“. 19.06.2007.

I ნაკვ. კვ. 7. –20-30 სმ-ის სიღრმეზე წ.=2,4გრ. დავით VII ულუ (1247-1270) შ. მარჯვნივ მიმავალი ცხენოსანი მეფე [თავის მარცხნივ და მარჯვნივ ქარაგმა დთ ე.ი. დავით] ზ. ზედწერილი არაბულად „მეფე მეფეთა დავით ძე გიორგისი. მესიის მახვილი“. აქვს გადაჭედვის ნიშნები. 4.07.2007.

* მონეტები განსაზღვრა ი.მ.დ. ირინე ჯალაღანიამ.

I ნაკვ. კვ. 2. -260 სმ-ის სიღრმეზე, ნაყარ კულტურულ ფენაში. $V=1,9$ გრ. ჯედალ ედ-დინი, მოჭრილია თბილისში, კ. 623=1226 V . შ. ცენტრში ორ სტრიქონად, არაბულად: „სულთანი უზენაესი“, ირგვლივ უნდა იყოს - [მოიჭრა ესე დირჰემი V ელსა 623]. ზ. ცენტრში არაბულად ორ სტრიქონად „ჯედალ ედ-დინი“-ა [ირგვლივ არაბულად ვედინ სულთანის სადიდებელი ფორმულაა).

5. 5.07.2007. I ნაკვ. კვ. 5 -170 სმ-ს სიღრმეზე. ნაყარ კულტურულ ფენაში. $V=3,08$ გრ. გიორგი III (1156-1184 VV). არაწესიერი ჭედისა. შ. მონეტის ცენტრში ხუთერძიანი ვარდული, ცენტრში მთავრული გ. არაბულად „გიორგი მეფე მეფეთა, მესიის მახვილი“.

ზ. ხუთღერძიანი როზეტი რომლის ბუდეებში, არაბულად: „ელ-მუკთევი ლიამრ ალლაჰი, მართლ-მორწმუნეთა ბრძანებელი“. 3.07.2007.

I ნაკვ. კვ. 9. -160 სმ-ის სიღრმეზე, კულტურულ ფენაში. მონეტა 1/2 (ნახევარი). „დიდი ყაინი“ მენგუ (1251-1259) შ. არეზე არაბულად „მანგუ ყაინი უდიდესი, მართლმსაჯული“. ზ ოთხკუთხა ჩარჩოში რელიგიური სიმბოლოა. გარეთა სეგმენტში, ზარაფხანა და თარიღი (V ელი, თვე). 3.07.2007.

I ნაკვ. კვ. 9. -170 სმ-ის სიღრმეზე, კულტურულ ფენაში. $V=1,5$ გრ. მონეტა „არაწესიერი ჭედისა“, XII-XIII სს. რუსუდან დედოფლის დამდით. ძალიან გაცვეთილია და არ იკითხება.

8. 22.06.2007. I ნაკვ. კვ. 12, -50 სმ-ის სიღრმეზე. კულტურულ ფენაში. $V=4,35$ გრ. სპარსული XVII ს., მთლიანად გადასული აქვს გადაჭედვის ნიშნები.

9. 10.07.2007. I ნაკვ. კვ. 3. -150 სმ-ის სიღრმეზე, კულტურულ ფენაში. $V=4,3$ გრ. გიორგი III და თამარი. „არაწესიერი ჭედის“, ზედწერები არ იკითხება. მკვეთ-

რად ჩანს რუსუდან დედოფლის დამლა. არ ირკვევა რა სახით არის დაქარაგმებული თამარისა და გიორგის= III-ის სახელები.

10. 26.06.2007. I ნაკვ. კვ. 5. -205 სმ-ის სიღრმეზე. კულტურულ ფენაში.წ.=4,4 გრ. XIV ს. პულაგუიდური ზედწერილიდან იკითხება (არაბულად) „სულთანი“.

№№ 12-17 (6 ცალი) მონეტა გაცვეთილია (მათი განსახდვრა გართულებულია).

11. 5.07.2007. I ნაკვ. კვ. 5. -70-80 სმ-ის სიღრმეზე, ჩრდილოეთის მხარის სვეტისძირის ქვედა დონეზე.

12. 5.07.2007. I ნაკვ. კვ. 6. -200-220 სმ-ის სიღრმეზე კულტურულ ფენაში. მონეტა გაცვეთილია და არ იკითხება. გახვრეტილია და გამოიყენება გულსაკიდად.

14. 27.07.2007.

I ნაკვ. კვ. 6. -80-90 სმ-ის სიღრმეზე. მონეტაზე წარწერა არ იკითხება.

14. 3.07.2007. I ნაკვ. კვ. 6. -80-90 სმ-ის სიღრმეზე, სათავსოს იატაკის ქვედა ფენაში. მონეტა არ იკითხება.

15. 3.07.2007. I ნაკვ. კვ. 6. -160 სმ-ის სიღრმეზე, კულტურულ ფენაში. მონეტაზე წარწერა არ იკითხება.

16. 3.07.2007. I ნაკვ. კვ. 9. -160 სმ-ის სიღრმეზე კულტურულ ფენაში. წარწერა არ იკითხება.

17. 4.07.2007. I ნაკვ. კვ. 6. -200 სმ. სიღრმეზე, კულტურულ ფენაში. წარწერა არ იკითხება.

18. 6.07.2007. ტაძარი, ჩრდილო კარიბჭესთან (160 სმ-ის დაშორებით) ბაზალტის იატაკის ქვემოთ 20-30 სმ-ის სიღრმეზე ნაყარ ფენაში. მონეტა მოზრდილია, ლაბორატორიულადაა გასაწმენდი.

19. 20.06.2007. I ნაკვ. ნაყარ ზედა ფენაში -30 სმ-ის სიღრმეზე. მონეტა რუსეთის იმპერიის პერიოდისაა - 1911 წ. (ლაბორატორიულადაა გასაწმენდი).

20. 19.06.2007. I ნაკვ. ნაყარ ზედა ფენაში (20 სმ-ის სიღრმეზე). მონეტა საბჭოთა პერიოდისაა, 1938 წ. 1 კაპიკი.

21. 19.06.2007. I ნაკვ. ნაყარ ზედა ფენაში, 1950 წ. 10 კაპიკი.

22-27. მონეტები ვერცხლისა – 6 ცალი.
აღმოჩნდა მრგვალი ფორმის ყულაბაში (26.07.2007), რომელიც ტაძრის სამკვეთლოში, ჩრდილოეთის კედელთან სატრაპეზო მაგიდის ადრეული დონის ძირთან იყო ჩაფლული.

22. წ.=1,12 გრ. XVII ს. სპარსული, 2/5 შაჰი ბისდ.

23. წ.=0,96 გრ. XVII ს. სპარსული, 2/5 შაჰი ბისდ.

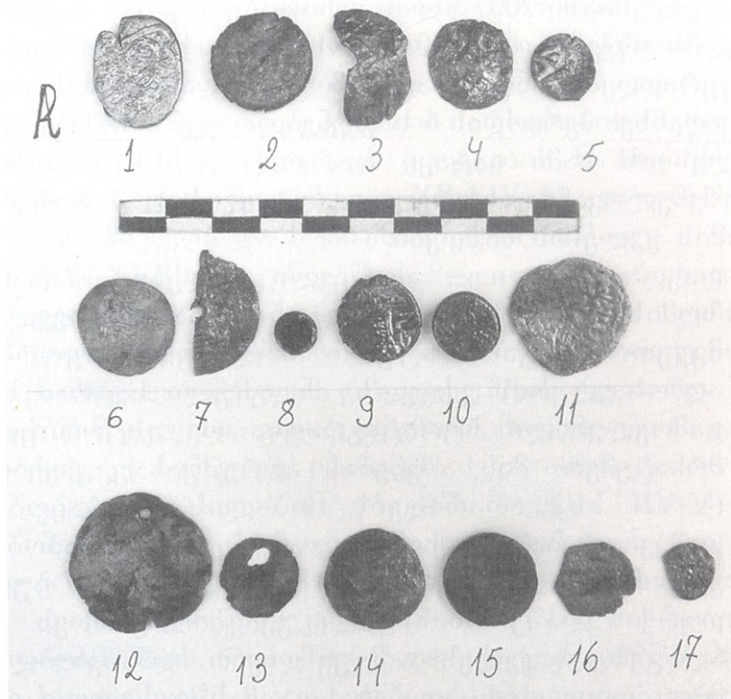
24. წ.=09 გრ. XVII ს. სპარსული, 2/5 შაჰი ბისდ.

25. წ.=1,0 გრ. XVII ს. 2/5 ჰუსეინ სეფიანი, შაჰი ბისდ.

26. წ.=1,0 გრ. XVII ს. სპარსული სეფიანი, 2/5 შაჰი ბისდ.

27. წ.=1,0 გრ. XVII ს. სეფიანი, სპარსული, 2/5 შაჰი ბისდ.

(იხ. ტაბ. III, გვ. 69).

მონეტები.

არქეოლოგიური მონაცემები და ისტორიული წყაროები

(თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიის ისტორიისთვის)

ეკლესიაში 2007 წლის ივნის-აგვისტოში ჩატარებულმა არქეოლოგიურმა გათხრებმა ახალი – მეტად საყურადღებო ინფორმაცია მოგვაწოდა: დაფიქსირდა სხვადასხვა პერიოდის 6 სამშენებლო ფენა; მოზრდილი ეკლესიის სამი იატაკი და, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ადრეული (უძველესი) – მომცრო ზომის ეკლესიის ნაშთები.

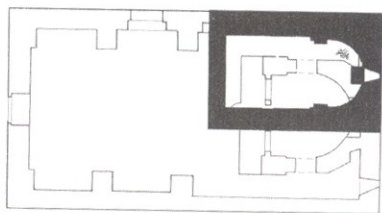
- I. თავდაპირველი – ადრეული ეკლესია, პატარა ზომის დარბაზული ნაგებობაა. საკურთხევლის მკვეთრად გამოხატული ნალისებრი ფორმა, აღმოსავლეთის კედელზე მიდგმული სატრაპეზო, გამოვლენილი სტრატიგრაფია და ისტორიული მონაცემები მის აშენებას ადრეშუასაუკუნეებით (V-VII სს.) ათარიღებს (თბილისში არაბობის დამკვიდრებამდე), ხოლო დანგრევა კი არაბობის ექსპანსიის გაძლერებას (853 წლიდან – ბულა თურქის ლაშქრობას) უნდა უკავშირდებოდეს.
- II. ადღენილი ეკლესია, მეფე დავით აღმაშენებლის მიერ თბილისის აღებისა და მასში სამეფო რეზიდენციის გადმოტანის (1122 წ.) შემდგომ პერიოდს განეკუთვნება. იგი მომცრო ზომის ორნაგიან ეკლესიას წარმოადგენდა. წინასაგან განსხვავებულია როგორც ზომით, ისე გეგმარებით, სამხრეთის მხრიდან კლდეზეა მიყრდნობილი. ინტერიერში დარჩენილია ნალისებრი ფორმის ძველი საკურთხეველი, რომელიც ოდნავ გადაშლილია და შვერილ აბსიდიან ეკლესიას წარმოად-

გენს. არსებული კლდოვანი რელიეფიდან გამომდინარე, კარი მხოლოდ ჩრდილოეთის მხრიდან ჰქონდა დატანილი.

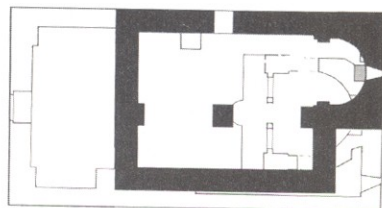
- III. იმავე პერიოდს XII-XIV სს. განეკუთვნება დასავლეთის მხრიდან მინაშენიანი (სატრაპეზო) ეკლესიის ნაშთი. კარი მხოლოდ ჩრდილოეთის კედელშია გამართული, ხოლო სათავსო-სატრაპეზოს კარი სამხრეთის კედელში იყო ჩართული. ადრეული და მინაშენიანი ეკლესიის არსებობის პერიოდს კარგად განსაზღვრავს კედლების ნაშთების ზემოდან დაფიქსირებული XII-XIV სს. დროინდელი კერამიკული და ნუმიზმატიკური მასალა.
- IV. XVI-XVIII საუკუნეებში სამლოცველო ერთნავიანი ეკლესიის გარეშე სახეს იღებს, რომლის გვერდზე (დასავლეთის მხრიდან), მაღალი - ორსართულიანი სამრეკლო შენდება (იხ. ვახუშტის რუკა, გვ. 74).
- V. 1753 წ. ეკლესია გადაუკეთებიათ. მოცულობა (სიგრძე, სიგანე, სიმაღლე) იზრდება. ძველი-მომცრო ზომის ეკლესია, ახლის ინტერიერში მოექცა; საბოლოოდ შეიქმნა წაგრძელებული ოთხკუთხედის ფორმის ერთნავიანი ეკლესია. შესასვლელი დასავლეთისა და ჩრდილოეთის კედლებშია დატანილი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მშენებლობის ტექნიკა XVI-XVIII სს. ქართლსა და კახეთში არსებული თანადროულ ხუროთმოძღვრების ტრადიციებს ესადაგება.
- VI. XIX ს-ის დასასრულს (რუსეთის იმპერიაში ყოფნის დროს) ეკლესიის განახლებისას თაღში მრგვალი ჭრილი კეთდება და ზემოდან „ცრუ გუმბათი“ დაიდგა, ხოლო სახურავის კეხის დასავლეთ კუთხეზე გუმბათისავე ფორმის ვიწრო სამრეკლო აიგო.

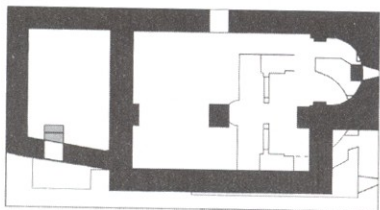
VII. 1989 წელს ეკლესიაში აღდგა ქართული – მართლმადიდებლური საეკლესიო სამსახური (საბჭოთა პერიოდში, 1923-1988 წლებში ეკლესიაში მსახურება აკრძალული იყო. მასში განთავსდა სხვადასხვა სახის არასაკულტო დაწესებულებები: საწეობი, სამკერვალო, სპორტული დარბაზი და ა.შ.). შენობა და მიმდებარე ტერიტორია თანამედროვე ნაყარი ფენებისაგან 2007 წელს გაიწმინდა.

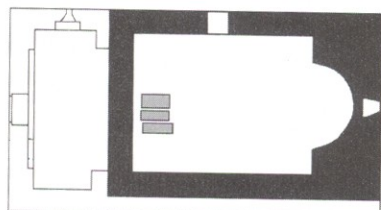
1

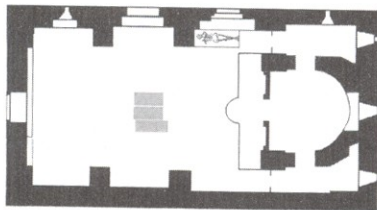
2

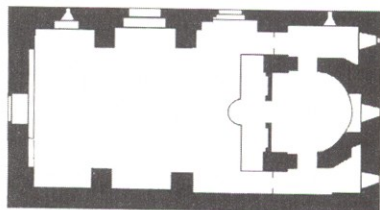
3

4

5

6

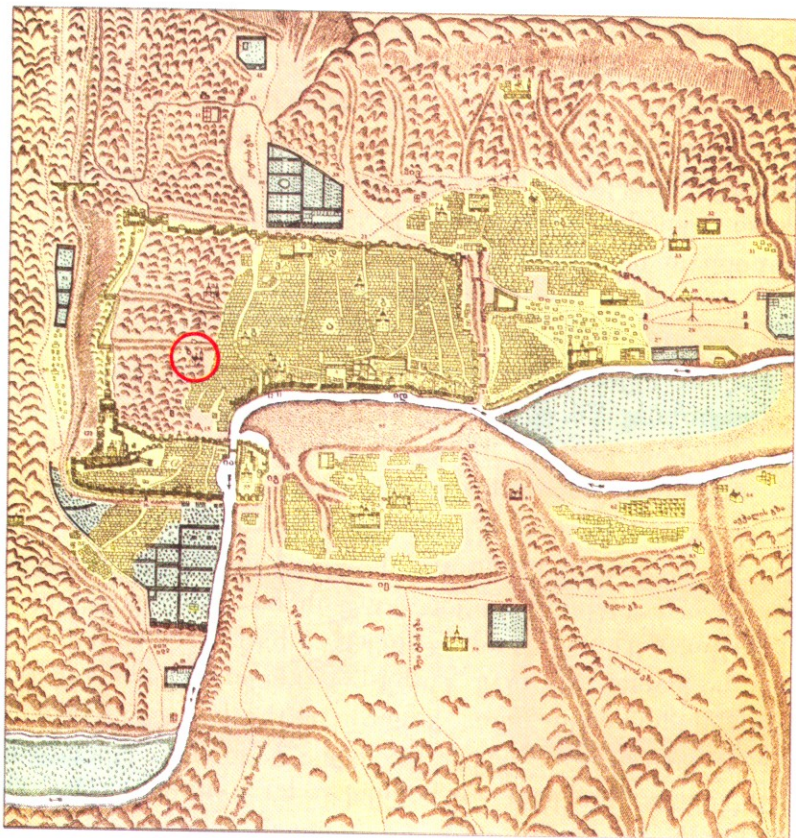

ეკლესიაში წარმოებულ სარემონტო-სარესტავრაციო სამუშაოებთან დაკავშირებით, ტაძარსა და მის მიმდებარე ტერიტორიაზე ჩატარებულმა კომპლექსურმა (არქეოლოგიურმა და ხელოვნებათ-მცოდნეობითმა) კვლევამ ეკლესიის აშენების შესახებ არსებული თავდაპირველი თარიღი (XVII-XVIII სს.) თბილისის დედაქალაქობის საწყის ეტაპამდე (V-VI სს.) დააძველა და იგი ვახტანგ გორგასლისა და მისი ძის – დანის მიერ დედაქალაქში დაარსებულ საეკლესიო სისტემის ნაწილად მოიაზრა.

კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესია მდებარეობს თბილისის ერთ-ერთი უძველესი ისტორიული ნაწილის „კალას“ ტერიტორიაზე, ძირძველ „კლდისუბანში“ – დედაციხის წმ. ნიკოლოზისა და ზემო ბეთლემის ეკლესიებს შორის, ბეთლემის ქუჩის ჩიხის №7-ში.

მემატიანეთა მიხედვით, თბილისის მოსახლეობა მესუთე საუკუნეში მტკვრის ორივე სანაპიროზე ყოფილა დასახლებული და სამი „ქალაქისაგან“ შედგებოდა – „ტფილისი, კალა და ისანი“. ქალაქი „კალა“ სამეფო რეზიდენციას – დედაციხეს წარმოადგენდა და საკმაოდ მტკიცე ციხე-სიმაგრეთა კომპლექსით იყო შემოზღუდული. კალას ციხე-სიმაგრის ცენტრალური მხარის ქვედა და ზედა ბაქნები – ტერასები მოიცავდა: სამეფო რეზიდენციას, სასახლეებს, ეკლესიებს, აბანოებს, ობსერვატორიას. სამხრეთის ფერდობზე სასახლის ბაღი იყო გაშენებული. ჩრდილოეთის ფერდობი სამონასტრო კომპლექსებს ეკავა, რომლებიც ციხის ეკლესიებად მოიხსენიებოდა.

კლდისუბანი თბილისის კალა-ქალაქის ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენდა და, გვიან-შუასაუკუნეთა მიწურულს, სამეფო რეზიდენციის

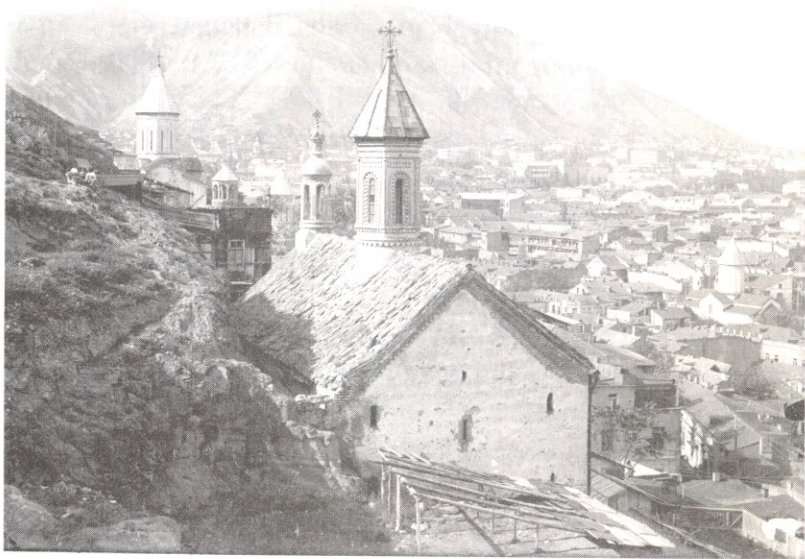
თბილისის გეგმა ვახუშტი ბატონიშვილის
მიხედვით. 1735 წ.
წრეში: კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესია

ადგილსაც წარმოადგენდა. ამ უბანში იქნა გადმოტანილი სამეფო რეზიდენცია მას შემდეგ რაც ალექსანდრე-ხანმა თბილისი ააოხრა (1795 წ.). 1800 წლის გეგმაზე №59-ით აღნიშნული მიმდებარე ტერიტორია სახელდებულია როგორც „Нынешнее местопребывания Его Высочества Царя“.

კლდისუბნის წმინდა გიორგის ეკლესიის შესახებ მწირი და ისიც აშკარად არასრულყოფილი, ამასთანავე – ტენდენციური მონაცემებია გავრცელებული. მის შესახებ ყველაზე ადრეული წყარო ბატონიშვილ ვახუშტის მიერ შედგენილი თბილისის რუკაა (1735 წ.), რომელზედაც აშკარად ჩანს „კლდისუბანში“ ბაზილიკის ტიპის მომცრო ზომის ეკლესია, რომლის დასავლეთით - გვერდზე სამრეკლოა გამოსახული.

მოგვიანებით, განახლებული ეკლესიის ჩრდილოეთის კედელში დატანებული, მცირე სარკმლის მალდა ჩასმული, ორენოვანი – ქართული და სომხური წარწერა როგორც ეკლესიის აღმშენებლის, ასევე მისი განახლება-აგების თარიღის შესახებ მოგვითხრობს. წარწერის თავზე ვკითხულობთ „ქორონიკონსა უმა“ (441) 1753 წ.

ეკლესიის აგების შედარებით ადრეული თარიღის შესახებ, შესაბამის ლიტერატურაში, არსებობს ცნობილი ქართველი მწერლისა და ისტორიკოსის დავით კარიჭაშვილის (1862-1927 წწ.) ცნობა, რომელსაც თითქმის ყველა „უტყუარ ცნობად“ იღებს. უფრო სწორად, დ. კარიჭაშვილის მიერ 1904 წელს შესრულებული „სამუშაო ჩანაწერები“ (საარქივო მასალებში – „მონასტრები და ეკლესიები ტფილისსა და მის მიდამოებში“), ყოველგვარი კრიტიკული ანალიზის გარეშე გამოაქვეყნა ცნობილმა ისტორიკოსმა – არმენოლოგმა ლეონ მელიქსეთბეგმა [ლეონ მელიქსეთ-

ნახ. 1. კლდისუბნის ეკლესიის ხედი სამხრეთ-დასავლეთიდან.

ნახ. 2. კლდისუბნის ეკლესიის ხედი ჩრდილოეთიდან.

ბეგი. მასალები ტფილისისა და „სომხითის“ სიძველეთა ისტორიისათვის. ჟურნ. „ჩვენი მეცნიერება“, 1923 წ. №1]. დ. კარიჭაშვილის ხელნაწერის მიხედვით „ტფილისის სამხრეთივე კლდის-უბანსა შინა, მაღალსა კლდესა ზედა აღშენებულ არს ეკლესია მცირე მცირისავე გუმბათითა, კეთილ და მშვენიერ სახილველი, სახელსა ზედა წმინდისა გიორგისა, სადაც ასვენია ნაწილი წმინდისა გიორგისავე სასწაულ-მოქმედი. ეკლესია ესე აღშენებულ არს წელსა 1600-სა საკუთართა თვისითა მწირისა ვისმე სომეხთა ბერისაგან, რომელიც აწ არს კრამიტით დახურვილი, და იწოდების იგი კლდის ეკლესია“ [გვ. 93]. ბატონი ლეონ მელიქსეთბეგის მიერ დ. კარიჭაშვილის ხელნაწერის ანალიზის გარეშე გამოქვეყნებამ ბევრ უზუსტობას დაუდო საფუძველი. ამ უზუსტობის მიზეზიც გასაგები უნდა იყოს, თუ გავითვალისწინებთ პატივცემული დავით კარიჭაშვილის მოღვაწეობის დროინდელ ქვეყნის საერთო ვითარებას. რუსეთის იმპერიის იდეოლოგია შეგნებულად და მიზანდასახულად ქართული ეკლესიისა და ყოველივე ქართულის დისკრედიტაციას ეწეოდა (მანამდე ამას სპარსეთი და ოსმალეთი აკეთებდა), რითაც ქართველთა გაგრიგორიანობასა და გასომხებას, ქართული მიწების სომეხთათვის გადაცემას მხარს უჭერდა. ამ პოლიტიკის შედეგი იყო ის, რომ როგორც თბილისში, ისე მთელ საქართველოში - სადაც მიუწვდებოდათ ხელი, სომეხთა მიერ ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიების მასიური მიტაცება მიმდინარეობდა [მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, ქართველთა დენაციონალიზაცია (ქართველთა „გასომხება“), თბ., 1997, გვ. 175-250, ; ბონდო არველაძე, „სომხური“ თუ ქართული ეკლესიები საქართველოში. თბ., 1996 და სხვ.].

*

* ნიჭიანი: ნიჭიანი

კონსტანტინე

„გვეკრებოთ უფალო, გაუნათლე ტონება
მეცნიერთა, მწერალთა და ხელოვანთა ზეუნთა.
დალოცე საქმე მათი, რათა იქმნას ნაღვაწი მათი
საკეთილად ქვეყნისა, რათა შრომითა თვისითა
გემსახურონ შენ, ემსახურონ ერსა ივერთისსა“.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-მატრიარქი

† ილია II

*We beseech You, Lord, enlighten the minds
of our scientists, writers and people of the
arts, bless their pursuits and let their deeds
contribute to the welfare of the country,
let them serve You and the Georgian nation
with their toil.*

Catholicos-Patriarch of All-Georgia
Ilia II

1904 წელს, როდესაც დ. კარიჭაშვილი თავის აღნიშნულ ჩანაწერებს აკეთებს, ქართული ეკლესიების (მართლმადიდებლური და კათოლიკურიც) დიდი ნაწილი კარგა ხანია მიტაცებულნი და „ისტორიაშეცვლილნი“ არიან [იხ. თამარაშვილი მ. ქართული ეკლესია დასაბამიდან დღემდე. თბ., 1995]. ამ თემაზე უამრავი უტყუარი ფაქტი არსებობს და ჩვენი აზრით საკამათოც არაა. დ. კარიჭაშვილი და შემდგომში ყველა მეცნიერი ყოველგვარი არგუმენტირებული წყაროს მოყვანის გარეშე იმეორებენ „ვისმე მწირი ბერის“, „ვიდაც ხისოს“ ვითომდა აშენებულს-გაკეთებულს, ყოველივე კი, ისტორიის შეცვლის მიზნით, მავან სომეხს „მეცნიერთა“ მიერ შეგნებულ ცრუ ინფორმაციაზე იყო დაყრდნობილი. არსებული მძიმე პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, ქართულ-მართლმადიდებლური ეკლესიების ნაწილი სომეხთა ხელში გადადის.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ვახუშტი ბატონიშვილის დროს, 1735 წლისთვის, ეს ეკლესია ქართულ-მართლმადიდებლურ ეპარქიას ეკუთვნოდა, ამიტომაც იგი ტაძარს სომხურად არ მოიხსენიებს. შემდგომში, როგორც ჩანს, ვითარება იცვლება.

ეკლესიის არქეოლოგიურმა შესწავლამ სიმართლეს მნიშვნელოვანწილად მოჰფინა ნათელი – იგი, როგორც მართლმადიდებლური ეკლესია, შენდება თბილისში საქართველოს დედაქალაქის გადმოტანის დასაწყისში და ვითარცა დედაქალაქის უმრავლესმა ეკლესიამ, მოწამებრივად გავლილი ცხოვრებით დღემდე თავი მოიტანა.

ნაწილი II.

წმიდა ბიორბი და საქართველო

1. ლოცვა მამულისთვის

აცხოვნე უფალო ერი შენი და აკურთხე სამკვიდრებელი შენი, ძლევა ჯვართა ბარბაროსთა ზედა ღვთივდაცულსა ერსა ჩვენსა და მეუფებასა და მთავრობასა და მხედრობასა მისსა მოანიჭე და საფარველსა ქვეშე შენსა დაიცევ, რათა ვიტყოდეთ უფალო დიდება შენდა.

ვახუშტი ბატონიშვილი საქართველოსა და წმ. გიორგიზე

(ვახუშტი ბატონიშვილი, ბაგრატიონი, დაბ. 1696 წ. თბილისი – გარდ. 1757 წ. მოსკოვი, ქართველი გეოგრაფი, ისტორიკოსი და კარტოგრაფი. ქართლის მეფის ვახტანგ VI-ის შვილი).

“ხოლო ქუეყანა ესე იწოდების სახელითა მისითა – პირველად-საქართველო, მეორედ-ივერია, მესამედ-გიორგია. . .

კუალად გიორგიაცა მხნედ მომჭირნეობისა მუშაკობისა ქართველთა ეწოდა [რამეთუ „გიორგი“ მუშაკად ითარგმნის]. კუალად ვინაითგან იცნეს სამება-ერთარსება, ჭეშმარიტი ღმერთი წმიდის ნინოს

მიერ, რამეთუ მამა ნინოსი იყო ზაბილონ, და ესე ზაბილონ იყო კაბადუკიელი, ნათესავი წმიდისა დიდის მოწამის გიორგისა, ამისთვის მიერ ჟამითგან ნიშნი და სასწაულნი უმრავლესნი არიან მთავარ – მოწამისა გიორგისანი ყოველსა ივერიასა შინა, რამეთუ არა არიან ბორცუნი ანუ მაღა/ლნი გორანი რომელსა ზედა არა იყოს შენნი ეკლესიანი წმიდისა გიორგისანი, და ესეცა ამის მიერ იწოდა. არამედ ევროპელი და ბერძენნი უხმობენ ჯორჯიანსა, და რუსნი გრუხსა, და მოჰმა/დიანნი გურჯსა მათითა ორფოდრაფიის გამო, არამედ იგივე გიორგიავე არს“ [ქც. IV, ბატონიშვილი ვახუშტი. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. თბ., 1973.]

საქართველოში, ძველთაგანვე, წმ. გიორგი ადამიანთა სიცოცხლის მფარველად ითვლება, იგი იცავს მათს ჯანმრთელობას, კურნავს ყოველგვარი სენისაგან, იცავს აგრეთვე ავი სულეებისაგან, უზრუნველყოფს მტერზე გამარჯვებას. წმ. გიორგი მიწათმოქმედების, მისი ნაყოფიერების, უხვი მოსავლის, განმგებელია, მფარველობს ყველა მსხვილფეხა და წვრილფეხა პირუტყვს, სასწაულებს ახდენს ადამიანთა ბედნიერი ცხოვრებისათვის.

სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი
კალისტრატე (1932-1952 წწ.)

2. სიტყვა წმ. მთავარმოწამის გიორგის ხსენების დღეს

ქაშვეთი, 1906 წლის 10 ნოემბერი. ქათალიკოს-პატრიარქის კალისტრატე ცინცაძის მიერ წარმოთქმული ქადაგება [ურნ. „მწყემსი“, 1906, №22].

ჰრქვა უფალმან თვისთა მოწაფეთა უკეთუ მე მღევნეს, თქვენცა გღევნენ (იოან. 15,20)

წმ. მთავარმოწამე გიორგი, რომლის სალოცავ-სავედრებლად შეგკრებილვართ დღეს აქა, საყვარელნო, სცხოვრობდა და მოღვაწეობდა იმ შავსა და სიბნელით მოცულს დროს, რომელსაც ეწოდება **ხანა ქრისტეანეთა დვენისა**. ყოვლად შეუძლებელია აღნუსხოს კაცმარიცხვი წამებულ-ტანჯულ ქრისტეანეთა ამ ხანის განმავლობაში და წარმოადგინოს სახე ტანჯვა-წამებისა, რომელსაც მიმართავდნენ ხოლმე მათ განანადგურებლად.

მერმე რისთვის, რა დანაშაული მიუძღოდათ ქრისტეანებს ქვეყნის წინაშე, ვის რა ზიანი მიაყენეს, ან რა გაუფუჭეს, რომ სდევნიდნენ მათ ასე მკაცრად? ქრისტეანებმა დააშავეს ის, რომ ივინი აღიარებდნენ ქრისტეს სწავლას და ჰქადაგებდნენ **სახარებასა სასუფეველისასა** (მათ. 4,23); მათ ის ზიანი მიაყენეს

ქვეყანას, რომ მონიდომეს კაცთა შორის **ახალის მცნების** (იოან. 13,34) გავრცელება; მათ გააფუჭეს ის, რომ მოისურვეს კაცობრიობის ცხოვრების ახალ საფუძველზედ დამყარება და სიტყვით და საქმით ღაღადებდნენ, **იყვარებოდეთ ურთიერთას** (იოან. 15,17; I იოან. 3,10-18).

მართალია, ყოველივე ეს წამება-ტანჯვის საბუთი არ არის, და ამისათვის დევნა იქმნება გაგიკვირდეთ კიდევ, მაგრამ წმ. გიორგის თანამედროვეთათვის აქ საკვირველი არა იყო რა, ვინაითგან იმდროინდელ ცხოვრების წესწყობილების საფუძველად აღიარებული იყო არა ურთიერთას სიყვარული, რასაც კჳადაგებდნენ ქრისტეანენი, არამედ უზომო და განუსაზღვრელი თავმოყვარება. თავმოყვარებით განმსჭვალულს და ფუფუნებით გაღაღებულს რომის უმაღლესს საზოგადოებას მთელი კაცობრიობა გაეყო ორ ბანაკად: ერთს ბანაკს შეადგენდნენ თავისუფლებითა და ყოველივე უპირატესობით აღჭურვილნი რომის მოქალაქენი, ხოლო მეორეს – ყოველსავე უფლების მოკლებულნი მონა-ბარბაროსნი. თავისუფალ რომაელთა წარმოდგენით, პირველნი იყვნენ გაჩენილნი ფუფუნებისა და მბრძანებლობისათვის, ხოლო მეორენი – პირველთა ბრძანებისა და სურვილის აღსრულებისათვის. რაც უნდა ტანჯვა, მწუხარება და დამცირება დასდგომოდა უკანასკნელთ, – ეს სულერთი იყო პირველთათვის: არათავისუფალ რომის მოქალაქეს

არა ჰქონდა ნება, გამოემუღავენებინა თავისი გრძნობა, ვინაითგან იგი არ იყო შერაცხილი პიროვნებად, არ იყო ადამიანის უფლებით შემოსილი არსება, არამედ იყო მონა-ნივთი და ბარბაროსი. . . თვით უგანათლებულესნი მეცნიერნი და ფილოსოფოსნი, რომელნი იტყოდეს თავთა თვისით ბრძენ - ჭეშმარიტად – განცოფნეს (რომ. 1,22) და ამართლებდნენ, ამაგრებდნენ და ხელს უწყობდნენ ამგვარს წესწყობილებას, რომის წარჩინებული საზოგადოებაც სარგებლობდა ამით და განაგრძობდა უზრუნველსა და უდარდელ ცხოვრებას: შჯამდეს და სმიდეს, იქორწინებდეს და განქორწინებდეს, ვითარცა დღეთა მათ შინა წყლით-რღვნისა (მათ. 24,38). . .

სწორედ ამ დროს, უეცრად და რომაელთა უმრავლესობისათვის მოულოდნელად, განხდა ყოველსა ქვეყანასა ხმა იესო ტკბილის მცნებათა მქადაგებელთა და კიდეთა ქვეყანისათა სიტყვანი მათნი (ფსალმ. 18,4) უცნაურნი, რომაელთათვის გაუგებარნი. გაისმა მზისა აღმოსავალით მომავალი წარმართთა რამე სისულელე (I კორ. 1,23): არა არს ურიაება, არცა წარმართება; არ არს მონება, არცა აზნაურება, – რამეთუ თქვენ ყოველნი ერთ ხარტ ქრისტეს იესოს მიერ (გალ. 3,28) და ეს რომაელთა უდიდესის ნაწილისათვის გაუგებარი სისულელე და უცხო ხმა, არამც თუ გაისმა, არამედ მათ ცხოვრებაშიაც გზა გაიკვლია: ტვირთმძიმენი და

მაშვრალნი სიხარულით მიეგებნენ მას და სიამოვნებით აღიდგეს უღელი ქრისტესი, ვინაითგან უღელი იგი უნდათ ტკბილად და ტვირთი უფლისა სუბუქად (მათ. 11-29-30). ხოლო ძლიერთა ამა ქვეყანისათა ხმა ესე იუცხოვეს, არ შეისმინეს და ვერც შეისმენდნენ, რადგანაც ეს უცხო მოძღვრება საესებით ეწინააღმდეგებოდა მათ რწმენასა და მსოფლიო-მხედველობას: იგი სხვათა შორის იმასაც ჰქადაგებდა, რომ ადამიანის პირველი მოვალეობაა შრომა, მუშაობა (შექმნ. 2,15;3,19) და არა უსაქმობა და განცხრობა, რომ მხოლოდ მუშაკი არს ღირს სასყიდლისა, საზრდელისა (მათ. 10,10) და თუ ვისმეს შრომა ეზარება, ანდა არ უნებს საქმის – იგი ნუცა სჭამნ (2 თეს. 3,8-10).

ამასთანავე, ეს სწავლა პირდაპირ აღიარებდა, რომ მონა, ეს, იმდროინდელის წარმოდგენით, ოჯახისათვის ფრიად საჭირო პირუტყვი, აღარ უნდა ითვლებოდეს მონად, არამედ უფროსს მონისა – საყვარელ ძმად, ხორციელად და უფლისა მიერცა (ფილიმ. 16). გარდა ამისა, ეს უცნაური მოძღვრება დიდებულ რომის დიდებულის მოქალაქის უფლებას მონათა შესახებ უპირებდა შეზღუდვას და განუსაზღვრელ უფლებით შემოსილ მეპატრონეს ავალებდა სიმართლისა და სწორისა მიცემად მონათა და თანაც დასძენდა: უწყოდეთ, რამეთუ თქვენცა, ე.ი ქვეყნის პატრონს და ბატონ რომაელს, უფალივე გივის ცათა შინა (კოლ.

4,1). თუმცა მართალი იყო ისიც, რომ ეს ახალი მოძღვრება არავითარის ძალმომრეობის ჩადენას არ ურჩევდა თავის აღმსარებელთ და პირიქით ასწავებდა, **მონანი ერჩლით ხორციელთა უფალთა თქვენთა სიწრფოებითა გულისა თქვენისათა, ვითარცა ქრისტესა (I თეს. 6,5), ნუ ხოლო სახიერთა და ტკბილთა, არამედ უსახურთაცა (პეტრ. 2,18) და: ჯერ არს დამორჩილება არა ხოლო რისხვისათვის, არამედ გონებისთვისცა (რომ. 13,5), მაგრამ რომაელ-ბერძენი მაინც ვერ შეურიგდებოდა ქრისტეანობას, ვინაითგან მან ყოველი ადამიანი, მონაცა და ბარბაროსიც კი, აღიარა სრულ კაცად, პიროვნებად და ძედ ღვთისა, და ამ სახედ გაასწორა მთა და ბარი, ერთჰყო და სწორჯყო ყოველნი **ქრისტეს იესოს მიერ.****

ამ ერთყოფას კი, ადვილად შესაძლებელი იყო, გამოეღო რომის მოქალაქისათვის არა სასურველი ნაყოფი, რადგანაც შეიძლებოდა მომხდარიყო, რომ ამ ახლადგამოვლინებულს **ძმას ხორციელადცა და უფლისა მიერც,** რომელიც ემორჩილებოდა თავის პატრონს მხოლოდ **ქრისტეს იესოს მიერ,** ერთს უკუღმართ დღეს მოეხსენებინა თავის პატრონისათვის, რომ იგი, ბატონის საკუთრება და მონა, არის ძე ღვთისა, **მოსყიდული სისხლითა უფლისათა (განცხ. 5,9)** და ამისათვის ვერ იკისრებს ბატონის ისეთის ბრძანების შესრულებას, რომელიც ამცირებს ადამიანისა და ქრისტეანის ღირსებას და, ამასთანავე, იქნება,

გაკადნიერებულიყო კიდევაც და თავი ემართლებინა მით, რომ **მორჩილება ჯერ არს ღმრთისა უფროს, ვიდრე კაცთა** (საქ.მოც. 5,29). ამისთანა მოძღვრებას კი ადგილი არ უნდა ჰქონოდა დიდებულის რომის იმპერიაში, ვინაითგან იგი ალაშფოთებდა სულიერს სიმშვიდეს (მისი) მოქალაქისას და საშიში იყო არსებულ წესწყობილებისათვის; ამის გამო საშური და საჭირო იყო მისი ჩაქრობა, მოსპობა, განადგურება.

აი, ეს იყო მიზეზი, რომ წარმართებამ გამოიღო თავი და გაილაშქრა ქრისტიანობის წინააღმდეგ, გამოუცხადა მას ომი, ომი უღმობელი, უმაგალითო, საზიზღარი და საშინელი, და მოიწვია თანაშემწედ აღზნებული ცეცხლი, ადუღებული კუარი, დაუქრობელი კირი, გახურებული შანთი, ლურსმნით შეჭედილი ურმის თვალი, ბასრი მახვილი, მოწამლული ისარი, ჯვარი, საპყრობილე, ჯურღმული, დამშეული მხეცები და მრავალი სხვა მათი მსგავსი. ამ უმაგალითო ბრძოლის დროს აშკარად დაუპირისპირდნენ ერთმანეთს ძლიერნი და უძლურნი, მდიდარნი და გლახაკნი, ურწმუნონი და მორწმუნენი, ძველის მოძღვრებისა და ძალმომრეობის მომხრენი და ახალი მცნების და მტრისადმი სიყვარულით განმსჭვალულნი, წარმართნი და ქრისტიანნი . . . მთელმა სამასმა წელმა განვლო ამ ბრძოლის დასრულებამდე და ამ საუკუნეთა მიმდინარეობაში შეწირულ იქმნა უანგარიშო მსხვერპლი, მსხვერპლი უმანკო, უდანაშაულო; ადარ იყო

გარჩევა დიდსა და პატარას შორის, ქალსა და კაცს შორის; ვერავითარი ღირსება, დამსახურება და მდგომარეობა ვერ იხსნიდა ქრისტეანს ტანჯვისაგან...

გარნა ფიცხელ არს კაცთათვის წინნვა დეზისა (საქმ. მოც. 1,5), შეუძლებელ არს ჭეშმარიტების დათრგუნვა და მზის სინათლის ჩაქრობა, – ვერავითარმა წინააღმდეგობამ ვერ შეაჩერა ქრისტეანობის გაგრცელება: ყოველივე წვეთი ქრისტეანთა დათხეულის სისხლისა გარდაიქცა თესლად, რომელმაც აღმოაცენა ერთის მაგიერ ათი და ასი ქრისტეს მორწმუნე. რაც უფრო სასტიკად ექცეოდნენ ქრისტეანებს, – მით უფრო ვრცელდებოდა შჯული უფლისა, **თანადამოწმებულისმართისა სასწაულებითა, და ნიშებითა დაფერადფერადითა ძალით** (ებრ. 2,4). ვრცელს რომის სახელმწიფოში იშვიათად თუ მოიპოვებოდა ისეთი ალაგი, საცა არ იდიდებოდა სახელი იესოსი; სოფლები, ქალაქები, ჭალაკები, ჯარის ბანაკები, ციხეკოშკები, სამმართველოები და თვით მეფის სასახლე (ფილიპ. 4,22) სავსე იყო ქრისტეს მორწმუნეებით. ამის შემდეგ ქრისტეანობის დევნა შეიქმნა უაზრო და პირდაპირ მავნებელი თვით იმპერიის მთლიანობისათვის, მით უმეტეს, რომ დროთა განმავლობაში საუკეთესო ნაწილი საზოგადოებისა, მხედრობისა და თვით სამეფო პალატისა მოხიბლულ იქმნა ქრისტეს მცნებათა სილიადით და ქრისტეანეთა წმიდა და უმწიკვლო ცხოვრებით...

ეს კარგათ შეიგნო დეოკლიტიანე მეფის კარზედ აღზრდილმა და ქრისტიანების ტანჯვა-წამების სურათის საკუთარის თვალით ხშირად მნახველმა, მოციქულთა სწორმა კონსტანტინე მეფემ და 312 წელს გასცა ბრძანება, რომლის ძალით ქრისტეს აღმსარებელთა დევნა შეწყვეტილ იქმნა და თვით ქრისტიანობა აღიარებულ იქმნა ნებადართულ სარწმუნოებად. ამის შემდეგ ერთბაშად შეიცვალა სანახაობა: ისინი, ვინც რამდენისამე წლის წინად ტანჯულ-წამებულნი იყვნენ ქრისტეს აღსარებისათვის, შეიქმნენ საგნად თაყვანისცემისა და ღოცვა-ვედრებისა; მათ საფლავებზე, ვისი სახელების ხსენება წინად საშიში იყო, აღეგო მშვენიერნი ტაძარნი, და მათ ზღუდეთა შინა გაისმა ტანჯულ-წამებულთა სადიდებელად შეთხზულნი საგალობელნი; ის სწავლა-სიტყვანი, რომელთაც აქამომდე ყურსა ეტყოდენ ბნელსა და საუნჯესა შინა – იქადაგა და წარმოითქვა ნათელსა შინა და ერდოთა ზედა (ლუკ. 12,3). . .

ერთი ამ დროს ღვთისმიერ გაბრწყინებულ-დიდებულთაგანი არის წმ. მთავარმოწამე გიორგი კაბადუკიელი, მხედართმთავარი დეოკლიტიანე მეფისა, რომლის ბრძანებითაც იგი წამებულ იქმნა ქრისტეს აღსარებისათვის 303 წელს ქალაქ ნიკომიდიას. თანახმად წმიდანის ანდერძისა, წმ. სხეული მისი დაკრძალულ იქმნა მისის მსახურის მიერ პალესტინის ქალაქ რამლამი, სადაც, ღვთის მადლით, შეიქმნა

წყაროდ სასწაულთა და კურნებათა. კონსტანტინეს მეფობის დროს მორწმუნეთა მიერ აღშენებულ იქმნა პალესტინისავე ქალაქ ლიდდას ანუ დიოსპოლისში, იერუსალიმის მახლობლად, ტაძარი უკვე წმიდის მთავარმოწამის გიორგის სახელობაზე და იქ გადაასვენეს სასწაულთმოქმედი გვამი მისი, თვით წმიდანი კი აღიარებული იქმნა ეკლესიის მიერ **ტყვეთა განმათავისუფლებლად და გლახაკთა ხელის-აღმკვრობლად, სნეულთა მკურნალად და მეფეთა უძლეველ წინამბრძოლად.**

სწორედ ამ უკანასკნელ მიზეზის გამო შეიყვარა წმ. გიორგი თავითგანვე ქრისტეს მტრებთან მუდამ მებრძოლმა ჩვენმა ხალხმა და შეითვისა იგი უფროს ყოველთა უცხო წმიდათა. ნიშნად მისდამი სიყვარულისა და მის სადიდებლად ძველითგანვე განაწესა ხსენება მისი, აპრილის 23 და ნოემბრის 3-ს გარდა, ნოემბრის ათსაც, თვით ამ თვეს უწოდა გიორგობისთვე და აღაშენა მის სახელობაზე 365 ტაძარი, მათ შორის ის წმიდა ტაძარიც, რომლის საყდრის წინაშე ჩვენ შეგკრებილვართ დღეს, რათა **ერთითა პირითა და ერთითა გულითა მივმართოთ ღოცვით: წმიდაო მთავარმოწამეო და ღვაწლშემოსილო გიორგი, ევედრე ღმერთსა ჩვენთვის! . .**

ამინ.

3. დაუჯდომელი

წმიდისა დიდმოწამისა და ძლევამოსილისა გიორგისა

(საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, თბ., 1988)

ლოცვითა წმიდათა მამათა ჩვენთათა, უფალო იესო ქრისტე, ღმერთო ჩვენო, შეგვიწყალებ ჩვენ, ამინ. დიდება შენდა, ღმერთო ჩვენო, დიდება შენდა!

მეუფეო ზეცათაო, ნუგეშისმცემელო, სულს ჭკმ-მარიტებისაო, რომელი ყოველგან ხარ, და ყოველსაო აღაგებ მადლითა შენითა; საუნჯეო კეთილთაო, მომ-ნიჭებელო ცხოვრებისაო, მოვედ ჩვენ შორის შორის, და წმიდა მყვან ჩვენ ყოვლისაგან ბიწისა, და აცხოვნენ, სახიერო, სულნი ჩვენნი.

წმიდაო ღმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკვ-დავო შეგვიწყალებ ჩვენ (3-ჯერ).

დიდება მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა, აწ და მარადის დაუკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

ყოვლად-წმიდაო სამებაო, შეგვიწყალებ ჩვენ; უფა-ლო გვისხენ და გვილხინე ცოდვათა ჩვენთაგან; მეუ-ფეო, შეგვიხდევ უსჯულოებანი ჩვენნი; წმიდაო, მოიხილე და განჰკურნენ უძლურებანი ჩვენნი, სახე-ლისა შენისათვის.

უფალო შეგვიწყალებ (3-ჯერ).

დიდება მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

მამაო ჩვენი, რომელი ხარ ცათა შინა, წმიდა იყავნ სახელი შენი, მოვედინ სუფევა შენი, იყავნ ნება შენი

ვითარცა ცათა შინა, ეგრეცა ქვეყანასა ზედა, პური ჩვენი არსობისა მომეც ჩვენ დღეს, და მომიტევენ ჩვენ თანანადებნი ჩვენნი, ვითარცა ჩვენ მიუტევენთ თანამდებთა მათ ჩვენთა, და ნუ შემოიყვანებ ჩვენ განსაცდელსა, არამედ მისხენ ჩვენ ბოროტისაგან; ამინ.

უფალო შეგვიწყალებ (12-ჯერ).

მოვედით, თაყვანის-ვსცეთ მეუფესა ჩვენსა, ღმერთსა.

მოვედით, თაყვანის-ვსცეთ და შეუვრდეთ ქრისტესა მეუფესა ჩვენსა ღმერთსა.

მოვედით, თაყვანის-ვცეთ და შეუვრდეთ თვით ქრისტესა, მეუფესა და ღმერთსა ჩვენსა.

მიწყალე მე, ღმერთო, დიდითა წყალობითა შენითა და მრავლითა მოწყალებითა შენითა აღხოცე უსჯულოებაი ჩემი. უფროის განმბანე მე უმჯულოებისა ჩემისაგან და ცოდვათა ჩემთაგან განმწმიდე მე, რამეთუ უმჯულობაი ჩემი მე უწყი, და ცოდვაი ჩემი წინაშე ჩემსა არს მარადის. შენ მხოლოსა შეგცოდე და ბოროტი შენ წინაშე ვეავ; რაითა განვმართლდე სიტყვათაგან შენთა და სძლო მჯასა შენსა. რამეთუ ესერა უმჯულოებათა შინა მიუდგა და ცოდვათა შინა მშვა მე დედამან ჩემმან. რამეთუ ესერა ჭეშმარიტებაი შეიყვარე, უჩინონი და დაფარულნი სიბრძნისა შენისანი გამომიცხადენ მე, მასხურო მე უსუპითა და განმწმიდნე მე, განმბანო მე და უფროის თოვლისა განვსპეტაკნე. მასმინო მე გალობაი და სიხარული, და იხარებდენ ძუაღნი დამდაბლებულნი. გარე-მიაქციე

პირი შენი ცოდვათა ჩემთაგან და ყოველნი უშჯულო-
ებანი ჩემნი აღხოცენ. გული წმიდაი დაჰბადე ჩემთაგან,
ღმერთო, და სული წრფელი განმიხსლე გვამსა ჩემსა.
ნუ განმაგდებ მე პირისა შენისაგან და სულსა წმიდასა
შენსა ნუ მიმიღებ ჩემგან. მომეც მე სიხარული
მაცხოვარებისა შენისაი და სულითა მთავრობისათა
დამამტკიცე მე. ვასწავლნე უშჯულოთა გზანი შენნი
და უღმრთონი შენდა მოიქცენ. მიხსენ მე სისხლთაგან,
ღმერთო, ღმერთო ცხოვრებისა ჩემისაო; იხარებდეს
ენაი ჩემი სიმართლესა შენსა. უფალო, ბაგენი ჩემნი
აღახვენ, და პირი ჩემი უთხრობდეს ქებულებასა შენსა.
რამეთუ უკეთუმცა გენება, მსხვერპლი შე-მცა-მეწირა;
არამედ საკვერთხი არა გთნდეს. მსხვერპლი ღმრთისა
არს სული შემუსრვილი, გული შემუსრვილი და
დამდაბლებული ღმერთმან არა შეურაცხყოს. კეთილი
უყავ, უფალო, ნებითა შენითა სიონსა და აღეშენენ
ზღუდენი იერუსალიმისანი. მაშინ გთნდეს მსხვერპლი
სიმართლისა, შესაწირავი და ყოვლად დასაწველი;
მაშინ გთნდეს მსხვერპლი სიმართლისა, შესაწირავი
დაყოვლად დასაწველი: მაშინ შესწირნენ საკურ-
თხვეულსა შენსა ზედა ზვარაკნი.

წმიდა გიორგის ტროპარი:

ტყვეთა განმათავისუფლებელო, და გლახაკთა
ხელის აღმპყრობელო, სნეულთა მკურნალო, და
მეფეთა უძლეველო, ღვაწლით შემოსილო, ქრისტეს
დიდო მოწამეო გიორგი, ევედრე ქრისტესა ღმერთსა
შეწყალებად სულთა ჩვენთათვის.

კონდაკი:

მომუშავე ღმრთისა მიერ, და გამოსწინდი მუშაკად პატიოსნად ღმრთისმსახურებისა გიორგი, და სათნოებათა მჭკლეული შეუკრიბე თავსა თვისსა, რამეთუ ცრემლით სთესე და სიხარულით მოიმკე, სისხლი დასთხიე და მოღვაწეობითა ქრისტე შეიძინე, და აწ მეოხებითა შენითა იხსნი სიკვდილისაგან სულთა ჩვენთა.

კონდაკი ა:

ზესთამბროლსა და ძლევაშემოსილსა გიორგის შეეწირავთ ქებასა, ვითარცა შუამდგომელსა ჩვენსა და მსწრაფლშემწესა; ხოლო შენ, წმიდაო გიორგი, რომელსა გაქვს კადნიერება წინაშე უფლისა, ყოველთაგან ვნებათა განგვათავისუფლენ ჩვენ, რათა გიგალობდეთ: გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

იკოსი ა:

ანგელოზთა შემოქმედმან და ყოვლისა არსისა დამბადებელმან მოგავლინა ეკლესიასა შინა სარწმუნოების მოსაგრედ უძლეველად და გვირგვინოან მხედრად თვისა, ხოლო ჩვენ, შენის დვაწლითა განათლებულთა, გვასწავა გალობა ესე: გიხაროდენ, ყოვლითა გულითა, გონებითა და სულითა შენითა იესო ქრისტეს შემყვარებელო; გიხაროდენ, სახელისა მისისათვის სულისადა სიყვარულით შემწირველო; გიხაროდენ, ჭეშმარიტო აღმსარებელო; გიხაროდენ, უფლის მადლითა გაბრწყინებულო მოღვაწეო; გიხაროდენ, ანგელოზთა თანამკვიდრო; გიხაროდენ, წი-

ნასწარმეტყველთა თანამდგომო; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო ქართველთა ერისა და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი ბ:

ვერ დაგაბრკოლა ღვთისმოყვარეო, შენ სატანჯველმან კერპთმსახურთამან, არამედ ვითარცა ქრისტეს კეთილმან მხედარმან, გლახაკთა მიეც საჭურჭლე თვისი, ნებით წარსდებ წინაშე უსჯულოთა სამსჯავროისა და შენს ღმერთს, წინამძღვარ ქრისტეს, უგალობე: აღილუია.

იკოსი ბ:

სცან რა შენ ღმერთი, ღვთისშესაფერად სამპირად თაყვანცემული, მტკიცითა გონებითა აღიარე იგი უსჯულოთა კრებულში და მით ამხილე უგუნურ მეფის ბრმა თაყვანცემა ქმნილებათადმი; ხოლო ჩვენ ვისწავლეთ გულსმოდგინე გალობა ესე: გიხაროდენ, მართლმადიდებელი სარწმუნოების უღრმთოდადმი გამნცხადებელი; გიხაროდენ, კერპთმსახურების საცდურებათა მამხილებელი; გიხაროდენ, ჭეშმარიტისა ღვთისა ქადაგო; გიხაროდენ, ღვთივშეგნიერო მოძღვარო; გიხაროდენ, სიბრძნისა საუნჯეო; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო ქართველთა ერისა და მფარველო

კონდაკი გ:

დილეგსა შინა გვემული მოგიხალა შენ ძალმან ღვთისამან, რომელი განანათლებს ყოველსა კაცსა მომავალსა სოფლად; რამეთუ სიმდაბლითა შენითა სიბრძნე მოიღე და საწუთოისა ამის ხრწნილება

ყოველი მოიძაგე, მხოლოსა ქრისტესა მსახურებდი და მხედრად მისსა იხინე, ამისთვისცა ღირს იქმენ ანგელოზთათანა მარადის გალობად: ალილუია.

იკოსი გ:

ქრისტეს სახელის სადიდებლად საღმრთოითა მადლითა აღიძარ; შენ, ყოვლადბრძენო გიორგი, რამეთუ გქონდა გული და გონება სულიწმიდითა განათლებული; შეუორგულებელმა მცველმა სარწმუნოებისამან სისხლი დასთხიე და შეუპოვრად ამხილე უსჯულოთა აღზევებული ამპარტავნება, ამისთვის გადიდებთ და გიგალობთ: გიხაროდენ, უღმრთოების განსაკვეთად აღმართულო მახვილო; გიხაროდენ, სარწმუნოების სვეტო; გიხაროდენ, შეურყეველო კედლო ქრისტეს ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ურწმუნოთათვის შიშის ზარის დამცემო; გიხაროდენ, ღვთისმსახურების დასაცავად მონიჭებულო ფარო; გიხაროდენ, რჩეულო ჭურჭელო სულის წმიდისაო; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო ქართოელთა ერისა და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი დ:

მეფე უგუნური ესწრაფდა სიკვდილსა შენსას, ჭირთადამთმენელო გიორგი, და ვითარცა მგელსა მშიერსა, სწყუროდა სისხლი შენი, ამისთვისცა ბრძანა ურმის თვალსა ზედა წამება და საშინელთა სატაჯველთა მიცემა შენი, ხოლო შენ, უფლის მიერ ყოველივეს დამთმენელი სასოებით მტკიცედ ხმობდი ღმერთს: ალილუია.

იკოსი დ:

ესმა რა დიოკლეტიანეს და კერპთმსახურთა სიტყვანი სიბრძნისანი, გულისწყრომითა დიდითა აღივსნენ; უფროისდა კი განრისხდნენ მაშინ, ოდეს რქუი მათ: ჰოი, მეფეო ბოროტო, რად მტანჯავ მე ამოდ. „რამეთუ ჩემდა ცხოვრებაი ქრისტე არს, და სიკუდილი – შესაძინელ“. ძნელად შემძლებელ არს შენთვის წინაშე ძალისა მისისა ცილობა; ამისთვის გიდადადებთ სახელოვანო გიორგი: გიხაროდენ, ჭეშმარიტი ჭეშმარიტი რწმენისათვის ურმის თვალსა ზედა სისხლისა დამთხვეველო; გიხაროდენ, სისხლითა შენითა სარწმუნოების განმადიდებელო; გიხაროდენ; მოციქულთა მოშურნეო; გიხაროდენ, ქრისტეს ვნებათა მიმბაძველო; გიხაროდენ ჭეშმარიტი სარწმუნოების შეურყეველო მცველო; გიხაროდენ, მრავალ ტანჯვათდამთმენელო, ანდამატზე უმტკიცესო; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო ქართველთა ერისა და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი ე:

ღვთივმაგალ ვარსკვლავს ემსგავსე, გიორგი, ანგელოზისგან სასწაულებრივ განკურნებულო. ურმის თვალთგან უვნებლად აღმდგარი, ურწმუნოთ ერთარსება სამების რწმენას ასწავებდი და შენ თანამის მიმართ გალობას: აღილჟია.

იკოსი ე:

ხედავდა რა ერის უსჯულო შენზედ აღსრულებულსა სასწაულებრივსა ძალსა ღვთისასა, სიმდაბლით მოიღებდა ქრისტეს მოძღვრებასა და ხმითა დიდითა ღაღადებდა; „ჭეშმარიტად დიდ არს ღმერთი ქრისტიანეთა“, ამისთვისცა გიგალობთ, დიდებულ გიორგი, მაქებელნი შენნი ესრეთ: გიხაროდენ, მოწამოებრივი აღმსაარებლობით კერპთმსახურთა მომაქცევებელი; გიხაროდენ, კაცთათვის ღვთისა და მამულის სიყვარულის მქადაგებელი; გიხაროდენ, ზეციურ მხედრობათათანა დამკვიდრებელი; გიხაროდენ, მხედართა დიდებო; გიხაროდენ, მოწამეთა ბრწყინვალე დასის მშვენებო; გიხაროდენ, ნათელმფენ სიტყვით ურწმუნოების წყვდიადისა განმფანტველი; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო ქართველთა ერის და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი ვ:

სულიწმიდითა განათლებულ ქადაგო ჭეშმარიტებისაო, მრავალტანჯვათდამთმენელო, შენ, ვითარცა იონა მუცელსა ვეშაპისასა, შთაგდებულ იყავ საკირესა, რათა დიდებულ იყავ საკირესა, რათა დიდებულ გეყო საკვირველი წმიდათა შორის სახელი ღვთისა და საკირესა, ვითარცა საყდარსა მყოფი, გონიერად უგალობდი ღმერთს: აღილჳია.

იკოსი ვ:

ჯოჯოხეთისა და სიკვდილისა დამრთველველმან, სამდღე მკვდრეთით აღდგომილმან იესო ქრისტემან

გიხსნა, შენ, საუკუნო ხრწნილებიდან, მოწამეო გიორგი; ოდეს შენც სამ დღე საკირეში მყოფი ღვთისადმი ხელაბურობით მგალობელი გიხილეს, შეშინდნენ და შეძრწუნდნენ ფრიად, ხოლო ჩვენ ძღვევის სადიდებელსა სიხარულით შევწირავთ შენდა; გიხაროდენ, სიმდაბლითა შენითა ეშმაკის აღზევებული ამპარტავნების უძირო მთხრებლში ჩამგდებელო; გიხაროდენ, ღვთისა მიერ საკვირველად მრავალ განსაცდელთაგან ხსნილო; გიხაროდენ, მაჭირვებელთა მძვინვარებისა დამრთუღველო; გიხაროდენ, განურისხებელო, ძვირისმოქმედთათვის, ვითარცა კეთილისმყოფელთათვის მლოცველო; გიხაროდენ, მოქცევისა მათისათვის, ვითარცა პავლე ებრაელთათვის, მზრუნველო; გიხაროდენ, რჩეულო ჭურო; გიხაროდენ, უძღველო წინამბრძოლო ქართველთა ერისა და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძღვევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი ზ.

უღრმთო მტანჯველი ყოვლის ღონით ცდილობდა გრძნეულებით კერპთათვის დაემონა გული შენი, ღვთივრჩეულო, შენ კი დავითს თანა იტყოდი: „ჰოი, ღმერთო ჩემო, ხსნაო და დიდებაო ჩემო“ და მტკიცედ უგალობდი მას: აღიღუია.

იკოსი ზ:

განიზრახა რა ახალი შურისგება ეშმაკის მსახურმან დიოკლეტიანემ, კერპთა სათნოყოფისათვის ბრძანა საწამლავით მოკვდინება შენი, ხოლო შენ, სარწმუნოებით და სასოებით აღვსილმან, შესვი შხამი

და ეგე უვნებლად, ღვთივგვირგვინოსანო, ამისთვის გიგალობთ: გიხაროდენ, რამეთუ სასოებამ ღვთისა ცხოვრებისამან არა სირცხვილელ გყო შენ; გიხაროდენ, რამეთუ მაჭირვებელნი შენნი არარად შერაცხე; გიხაროდენ, ეშმაკთა განმდევებელი; გიხაროდენ, მოგეთა შენითა სახელი ქრისტესი ჭეშმარიტებით იდიდების; გიხაროდენ, უძლევებელი წინამბრძოლო ქართველთა ერის და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევამოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი 8:

უცხო და საშინელი იყო რჩევა გრძნელ ათანასესი, რომელმან შთააგონა უწყალო მეფეს, ებრძანებინა შენთვის მკვდრის აღდგინება ქრისტეს სჯულის ჭეშმარიტების დასამტკიცებლად; ხოლო შენ, წმიდაო გიორგი, ეჭვშეურევლად უგალობდი მას რომელი: „არა არს ღმერთი მკვდართაი“: აღილჟია.

იკოსი 8:

შენს მიერ შეყვარებულსა ყოვლადსანატრელსა და სახიერსა იესოს ესმა რა სარჭმუნოებით მხურვალე ვედრება შენი, გიორგი, სახელისა თვისისასა სადიდებლად და მორწმუნეთა განსამტკიცებლად მსწრაფლ ბრძანა სიტყვისაებრ შენისა აღდგინება მკვდრისა: უსჯულონი და უგულისხმონი, მხილველნი ამის, შეძრწუნდნენ ფრიად და იცნეს ღმერთი, ამისთვისცა გიღადადებთ: გიხაროდენ, რამეთუ უფალმან ძალი საკვირველი ჰყო შენზედა: გიხაროდენ, რამეთუ უფალმან შენ მიერ აღადგინა მკვდარი საფლავისგან; გიხაროდენ, ქვეყნის საკვირველებაო; გიხაროდენ

და ეგე უვნებლად, ღვთივგვირგვინოსანო, ამისთვის გიგალობთ: გიხაროდენ, რამეთუ სასოებამ ღვთისა ცხოვრებისამან არა სირცხვილელ გყო შენ; გიხაროდენ, რამეთუ მაჭირვებელნი შენნი არარად შერაცხე; გიხაროდენ, ეშმაკთა განმდევებლნო; გიხაროდენ, მოგეთა შენითა სახელი ქრისტესი ჭეშმარიტებით იდიდების; გიხაროდენ, უძლევებლო წინამბრძოლო ქართველთა ერის და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევამოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი 8:

უცხო და საშინელი იყო რჩევა გრძნელ ათანასესი, რომელმან შთააგონა უწყალო მეფეს, ებრძანებინა შენთვის მკვდრის აღდგინება ქრისტეს სჯულის ჭეშმარიტების დასამტკიცებლად; ხოლო შენ, წმიდაო გიორგი, ეჭვშეურევლად უგალობდი მას რომელი: „არა არს ღმერთი მკვდართაი“: აღილჟია.

იკოსი 8:

შენს მიერ შეყვარებულსა ყოვლადსანატრელსა და სახიერსა იესოს ესმა რა სარჭმუნოებით მხურვალე ვედრება შენი, გიორგი, სახელისა თვისისასა სადიდებლად და მორწმუნეთა განსამტკიცებლად მსწრაფლ ბრძანა სიტყვისაებრ შენისა აღდგინება მკვდრისა: უსჯულონი და უგულისხმონი, მხილველნი ამის, შეძრწუნდნენ ფრიად და იცნეს ღმერთი, ამისთვისცა გიღადადებთ: გიხაროდენ, რამეთუ უფალმან ძალი საკვირველი ჰყო შენზედა: გიხაროდენ, რამეთუ უფალმან შენ მიერ აღადგინა მკვდარი საფლავისგან; გიხაროდენ, ქვეყნის საკვირველებაო; გიხაროდენ

კერპთაყვანისმცემლობით დაბრმავებულ მოგვისთვის
სარწმუნოების ნათლის მომნიჭებელი; გიხაროდენ,
ქრისტესთვის წამებულთათვის სასუფევლის გზის
მანვენებელი; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო
ქართველთა ერისა და მფარველო ჩვენო ეკლესიისაო;
გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი თ:

დასნი ანგელოზთანი აქებენ ღმერთსა ესევითა-
რის სიმხნისა შენდა მომნიჭებელსა. რამეთუ საპ-
ერობილესაცა შინა არა დასცხრებოდი ღოცვითა და
მღვიძარებითა; ამისთვის, ვითარცა დიდი მესაიდუმლე
ღვთისა, ღირს იქმენ, წმიდაო გიორგი, ხილვად
უფლისა და უჭნობისა გვირგვინითა შემკობად თავისა,
ხოლო ჩვენ შენთანა ვისწავლეთ დადადება: ალილუია.

იკოსი თ:

არცა რიტორთა, მრავალმეტყველთა ძალუძთ გა-
მოთქმა შენის ღვაწლისა და ტანჯვისა, წმიდა გიორგი,
რომელი ნებსით თავს იღევ ქრისტესათვის და ეკლესი-
ისა მისისათვის. ხოლო ჩვენ, განკვირებულნი გაქებთ-
და ვხმობთ ესე: გიხაროდენ, რამეთუ მოწამეობრივითა
სიკვდილითა ძველი ადამი ჯვარს ეცვა შენში; გი-
ხაროდენ, წამებისა წილ სიმართლის გვირგვინისა
მომღებელი; გიხაროდენ, ღვთისმსახურთა სახეო;
გიხაროდენ, ჭეშმარიტად გლახაკო სულითა; გიხა-
როდენ, რამეთუ სათნო ყვავ ქრისტესა; გიხაროდენ,
მრავალტანჯვათდამთმენელი; გიხაროდენ, უძლეველო
წინამბრძოლო; გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო
მოწამეო გიორგი.

კონდაკი ი:

გენება რა წმიდაო გიორგი, კერპთა წყვდიადში დანთქმულ სულთა ცხოვნება, შეხვედ ტაძრად წარმართთა და ღვთის მიმბაძველმან წმიდა ილიას მსგავსად, მუნით განაგდე ეშმაკნი, შემუსრე კერპნი, არცხვინე ქურუმნი და მძლეველი მათი, ანგელოზთანა უგალობდი ღმერთს: ალილუია.

იკოსი ი:

ვერ გულისხმაყო გულქვა მტანჯველმან ღმერთი, რომელი სასწაულმოქმედებდა შენით; არა დაუტევა მან უგუნურება, იქმნა იგი ყრუ მსგავსად ასპიტისა, და ბრძანა თავის მოკვეთა შენთვის, ვითარცა დიდი ბოროტმოქმედისათვის; ხოლო შენ, სიხარულით მიემთხვიე აღსასრულსა, თუმც იტანჯებოდი სულის მისის წარწყმედისათვის; ამისთვის სასოებით გადიდებთ შენ, წმიდაო გიორგი, და ვხმობთ: გიხაროდენ, რწმენით, სასოებითა და სიყვარულით ანთებულო ლამპარო: გიხაროდენ, სიცოცხლის აღსასრულის ჟამს დიდ სასწაულთა გამომაჩინებელო; გიხაროდენ, ამა სოფლადვე ღვთის საჭურველით შემკულო; გიხაროდენ, დიდებითა და შვენებითა ქებულო ცათა შინა; გიხაროდენ, ქრისტეს უებრო მხედარო; გიხაროდენ, კაცო ღმრთისაო; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო ქართველთა ერის და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ ძლევა მოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი ია:

ყოვლადწმიდისა სამების საგალობელი სხვათა უმეტეს ადავლინე, წმიდაო გიორგი, არათუ სიტყვით და გონებით ოდენ, არამედ მრავლითა მოთმინებითა და მოწამეობითა შენითა; მოყვასისათვის თავის გაწირვით ემსგავსე შენ ქრისტეს – ტარიგსა უბიწოსა, ამიტომაც მადლობით ვუგალობთ ღმერთსა: აღილუა.

იკოსი: ია:

ჭეშმარიტისა ნათლის მიმღებელად გიცნობთ შენ, ნათელ გიორგი, რომელი განაბრწყინებუ მორწმუნეთა გულსა, გონებასა მათსა ღვთისად მიაქცევ და გვასწავებ სიხარულით შენდა ხმობასა: გიხაროდენ, რამეთუ დაუვალისა მზის ნათელს ეზიარები; გიხაროდენ, გლახაკთა ხელის აღმპყრობელო; გიხაროდენ ტყვეთა განმათავისუფლებელო; გიხაროდენ, სნეულთა მკურნალო და მეფეთა უძლეველო წინამბრძოლო; გიხაროდენ, მართლმადიდებელთა მხედრობისა შემწეო; გიხაროდენ, ცოდვილთა ცხონებისათვის მხურვალე მეოხო; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო ქართველთა ერისა და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი იბ:

მადლმოსილო წინამბრძოლო ჩვენო, დიდმოწამეო გიორგი, სიხარულით ვდღესასწაულობთ სხენებასა შენსა და სასწაულმოქმედი ხატისა შენისა მიმართ გულსმოდგინედ მოვილტვით: ღვთივ ყოვლად ძლიერთა შეწევნითა შენითა, ვითარცა ზღუდითა უძლეველითა, შევიცვებით; ამისთვის გაქებთ და სასოებით უდაღადებთ ღმერთსა: აღილუა.

იკოსი იბ:

ვუგალობთ სასწაულებრივსა აღსრულებასა შენსა, ტანჯვათდამთმენელო გიორგი, რომლითაცა განიდიდუ ფრიად ვითარცა ღვთივგვირგვინოსანი მხედარი ქრისტესი. გვექმენ ჩვენ შემწედ ყოველსა საქმესა შინა და ისმინე გულსმოდგინე ვედრება ჩვენი: გიხაროდენ, რამეთუ შენით მორწმუნეთა ეკლესია განათლდების; გიხაროდენ, ჭეშმარიტ აღმსარებელთა დიდებაო; გიხაროდენ, მოწამეთა სიქადულო; გიხაროდენ, საღმობათა ჩვენთა კურნებაო; გიხაროდენ, სულთა ჩვენთათვის მეოხო; გიხაროდენ უძლეველო წინამბრძოლო ქართველთა ერისა და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

კონდაკი ივ:

ჰოი, ყოვლად ნეტარო, წმიდაო დიდო მოწამეო გიორგი, მითვალე საგალობელი ესე ქებისა და ღმრთისა მიმართ შუამდგომლობითა შენითა გვისხენ ჩვენ ყოვლისაგან ბოროტისა, რათა შენთანა ვღაღადებდებდეთ: ალილუია, ალილუია, ალილუია (სამჯერ).

იკოსი ა:

ანგელოზთა შემოქმედმან და ყოვლისა არსისა დამბადებელმან მოგავლინა ეკლესიასა შინა სარწმუნოების მოსაგრედ უძლეველად და გვირგვინოსან მხედრად თვისა, ხოლო ჩვენ, შენის ღვაწლითა განათლებულთა, გვასწავლე გალობა ესე: გიხაროდენ, ყოვლითა გულითა, გონებითა და სულითა შენითა იესო ქრისტეს შემყვარებელო; გიხაროდენ, სახელისა

მისისათვის სულისაცა სიყვარულით შემწირველო; გიხაროდენ, ჭეშმარიტო აღმსაარებელო; გიხაროდენ, უფლისა მადლითა გაბრწყინებულ მოღვაწეო; გიხაროდენ, ანგელოზთა თანამკვიდრო; გიხაროდენ, წინასწარმეტყველთა თანამდგომო; გიხაროდენ, უძლეველო წინამბრძოლო ქართველთა ერისა და მფარველო ჩვენი ეკლესიისაო; გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამე გიორგი.

კონდაკი ა:

ზესთამბრძოლსა და ძლევაშემოსილსა გიორგის შევწირავთ ქებასა, ვითარცა შუამდგომელსა ჩვენსა და მსწრაფლშემწესა; ხოლო შენ, წმიდაო გიორგი, რომელსა გაქვს კადნიერება წინაშე უფლისა, ყოველთაგან ვნებათა განგვათავისუფლენ ჩვენ, რათა გიგალობდეთ: გიხაროდენ, ძლევაშემოსილო, დიდო მოწამეო გიორგი.

ლოცვა:

ჰოი, ყოვლადდიდებულ ღვთივგვირგვინოსანო მოწამეო გიორგი, ანგელოზთანა შეერთებულ, მოციქულთა თანა პატივცემულ, მოწამეთა სრულეზაო, მამათა დიდეზაო, ქალწულთა შვენიერეზაო, მვედრებელთა ყოველთა მსწრაფლ შემწეო, თხოვათა აღმასრულებელო და წყალობისა მომნიჭებელო: ჰოი, ყოვლადბრწყინვალეო ქრისტეს მოწაფეო გიორგი, ბრწყინვალეობითა ეღვარებისა სიწმიდისა შენისათა განაბრწყინვე და დაიფარე ღვთივდაცული ერი ჩვენი, და მეუფება მისი, საქართველოს წმიდა ეკლესია, ყოვლადსამღვდელონი მიტროპოლიტნი, მთავარეპის-

კოპოსნი, ეპისკოპოსნი და ყოველნი სამღვდელონი და სამონაზნო დასნი და ყოველნი მართლმადიდებელნი ქრისტიანენი;

ევედრე წმიდაო მოწამეო ქრისტესო, შენგან შეეყარებულსა ტკბილსა იესოს, რათა მოგვანიჭოს მადლი და წყალობა თვისი აღურაცხელი; ჰოი, ყოვლადქებულო და პატივცემულო წმიდაო მოწამეო გიორგი, ღვთივდიდებულთა საკვირველებითა და ნიშებსასწაულით შენითა განათავისუფლენ ტყვენი, განკურნენ უძღურნი, გამოიხსენ განსაცდელსა შინა მავალნი, მოაქციენ ცოდვილნი და შეიწყნარენ ქრისტესა ღმერთსა ყოველთა შემწყნარებელსა და ყოველნი მადიდებელნი წმიდისა სახელისა შენისანი ადიდენ და აღამაღლენ, სულით და ხორციით, რათა სასუფეველსა დიდებასა და დიდადშვენიერსა ბრწყინვალებასა ღვთისასა ღირს ვიქმნეთ ყოველნი, ანგელოსთათანა უგალობდეთ, წმიდათათანა ვადიდებდეთ და შენთანა გვირგვინოსანნი ვაკურთხევდეთ შენსა გვირგვინოსანმყოფელსა მამასა, შენსა განმაძლიერებელსა ძესა და შენ შორის მეტყუელსა სულსა წმიდასა, რომელსა შეგნის ყოველი დიდება, პატივი და თაყვანისცემა, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

ღირს არს ჭეშმარიტად, რათა ვადიდებდეთ, შენ ღვთისმშობელო, რომელი მარადის სანატრელ იქმენ, ყოვლად-უბიწოდ და დედად ღვთისა ჩვენისა. უპატიოსნესსა ქერუბინთასა, და აღმატებით უზესთაესსა სერაბინთასა, განუხრწნელად მშობელსა

სიტყვისა ღვთისასა, მხოლოსა ღვთისმშობელსა გალობით გადიდებდეთ.

ფსალმუნი 90

რომელი დამკვიდრებულ არს შეწევნითა მადლისათა, საფარველსა ღმრთისა ზეცათასა განიუენოს. პრქუას უფალსა: ხელის ამპყრობელი ჩემი ხარ შენ და შესავედრებელი ჩემი, ღმერთი ჩემი, და მე ვესავ მას.

4. პარაკლისი სავედრებელი წმიდისა დიდებულისა დიდისა მოწამისა, ძლევაშემოსილისა და საკვირველთმოქმედისა გიორგისი.

იოანე მინჩხი

X ს-ის ქართველი ჰიმნოგრაფი; დასაველეთ საქართველოს (აფხაზეთის) მეფის გიორგი II-ის (922-957) თანამედროვე. წარმოშობით დასაველეთ საქართველოდან, სოფ. ინჩხიდან ყოფილა, რაზედაც მისი ზედწოდება (მინჩხი) მიუთითებს. ვარაუდობენ, რომ პალესტინაში, სინის მთაზე მოღვაწეობდა. მისი ჰიმნოგრაფიული მემკვიდრეობა სწორედ სინურმა ხელნაწერებმა შემოინახა. მიქაელ მოდრეკილის „იადგარში“ (978-988) მოთავსებულია იამბიკური საზომით დაწერილი იოანე მინჩხის 4 საგალობელი (გამოაქვეყნა ივ. ჯავახიშვილმა 1947) ქართულ ჰიმნოგრაფიაში მან შემოიღო საღექსო ფორმა მინჩხური.

მღვდელმან „კურთხეულ არსი“ ბრძანოს და შემდგომად „მეუფეო ზეცათაო, ნუგეშისმცემელო“ და სხვა „წმიდაო ღმერთო“, „ყოვლად წმიდაო“ და „მამაო ჩუენო“, „უფალო შეგვიწყალებნი“ იბ (12). „მოვედით“ და „აწ მოწამისა, ძლევაშემოსილისა და საკვირველთმოქმედისა გიორგისი“ (ხელნაწერები: -386 (XIX ს.), ფ. 9-13; - 623 (XVIII ს.) და ალილუია გ(3) [გზის] „ღმერთი უფალი გამოგვიჩნდა ჩუენ“ თვისი ჩასართავით მუხლი „აურებლით უფალსა, რამეთუ კეთილი“. „რამეთუ უკუნისამდე არს წყალობაი მისი“. „ღმერთი უფალი“, „ყოელი თესლები გარემომადგეს მე და სახელითა უფლისაითა ვერეოდე მათ“ . „ღმერთი უფალი“, „არა მოვკუდე, არამედ ვცხონდე და განვსთქუნე მე საქმენი უფლისანი“. „ღმერთი უფალი“, „ლოდი, რომელ შეურაცხევეს მაშენებელთა, ესე იქმნათაჲ კიდეთა. უფლისა მიერ იყო ესე და არს საკვირველ წინაშე თუალთა ჩუენთა“. „ღმერთი უფალი“.

ტროპარი ხმაი დ(4)

„ტყუეთა განმათავისუფლებელო და გლახაკთა ხელისამპყრობელო, სნეულთა მკურნალო და მეფეთა უძლეველო, წინამბრძოლო, ღუაწლით შემოსილო დიდო მოწამეო გიორგი, ვვედრე ქრისტესა ღმერთსა შეწყალებად სულთაჩუენთათვის“. „დიდება“ და იგივე „აწ და“. [ღმრთისმშობლისა] „არასადა დავსდუმნეთ, ღმრთისმშობელო, ძლიერებათა შენთა ქებად უღირსნი ესე მონანი შენნი, რამეთუ არათუმცა შენ გუფა-

რეველი ოხითა შენითა, ვინმცა სადა გვიხსნა ჩუენ
ესოდენტა ჭირთაგან, ანუ ვინმცა დაგვიცვნა ცუენ
აქამომდე ფლობილად? არა სადა განგეშორნეთ ჩუენ,
დედოფალო კურთხეულო, რამეთუ შენ იხსნი სულთა
ჩუენთა ყოველთა განსაცდელთაგან“.

„მიწყალე“ სრულიად. ხმაი ბ(2).

გალობაი დიდისა მოწამისა გიორგისა, ხმაი
ფ, გალობა ა. ძლისპირი. „უგალობდეთ უფალსა,
რომელმან განიყუანა ერი თუისი ზღუასა მას მე-
წამულსა, მას მხოლოსა უგალობდეთ, რომელიცა
დიდებულ არს“.

წმიდაო მოწამეო გიორგი, ევედრე ღმერთსა ჩუენ-
თვის წინაშე წმიდისა სამებისა, მრწყავ (!) ღმრთივშუე-
ნიერებითა გვირგვინითა. ქრისტეს მოწამეო გიორგი,
გვედრებით, მოგვიხსენენ ჩუენცა გლახაკნი ესე,
წმიდაო მოწამეო გიორგი, მეოხ გუყვავნ.

მადლითა სულითა წმიდისაითა განათლებულო,
წმიდათა ანგელოზთა შორის გაბრწყინებულო,
მოგუფინე მადლი შენი და მეოხებისა შენისა
მავედრებელსა შეგუეწიე. წმიდაო მოწამე გიორგი,
შეგუეწიე. იხარებს სული შენი წმიდათა მოციქულთა
თანა, გვირგვინო მოწამეთაო გიორგი, სიხარულსა
საუკუნესა ღირს გუყვენ ღოცვითა შენითა. დიდება
მამასა.

დიდებით დიდებულო, ღმრთივბრწყინვალეო
დედოჰალო მარიაჲ, წმიდისა მოწამისა გიორგის
ღოცვითა დიდებისა შენისა ხილვად ღირს გყვავ აწ
და მარადის“.

გალობა გ ძლისპირი. „შენ ხარ დამამტკიცებელი მვედრებელთა შენთა, ქრისტე, შენ ხარ ნათელი დაბნებულთა და გადიდებს სული ჩემი“.

წმიდაო მოწამეო გიორგი, შეგუეწიე და მეოხ გუექმენ.

ანგელოზთა შორის დიდებულო და კაცთა შორის ქებულო, ღუაწლისა მძლეო, ქრისტეს მოწამეო გიორგი, აღგიარებთ და გვედრებით შენ, წმიდაო მოწამეო, შეგუეწიე და მეოხ გუექმენ.

თუალთშეუდგამისა ნათლისა ბრწყინვალეებითა განათლებულო წმიდაო მოწამეო გიორგი, თავადსა იესუსს ევედრე შეწყალებად ჩუენდა. „დიდება მამასა“.

აღკაზმული პირად-პირადითა ღუაწლისა გვირგვინითა, აღპყრობითა ხელთაითა გვედრებით, აღგუადგინე დაცემულნი ესე ვნებათა მიერ.

„აწ და მარადის“.

„მარგალიტო უსასყიდლოვო მარიამ მღრთის-მშობელო, მარგარიტოვან გვირგვინოსანო მოწამე გიორგი, გვედრებით, შეგვიწყალენ ჩუენ.“

გვიხსენ განსაცდელთაგან მდიდრად მსასოებელნი სიწმიდისა შენისანი, ღუაწლით შემოსილნო დიდო მოწამეო გიორგი, რამეთუ ჩუენ ყოველნი შემდგომად ღმრთისა შენდა მოვილტვით, ვითარცა უძლეველისა ზღუდისა და შუამდგომელისა.

მოიხილე ჩუენ ზედა, ყოვლად ქებულო ღმრთის-მშობელო, და ხორცთა ჩუენთა წყლულებანი ბოროტნი და სულისა ჩუენისა სნეულებანი.

მღვდლისაგან „შეგვიწყალენ“ თქვას.

წარდგომი ხმაი დ.

„მეოხ მვედრებელთა შენთაო და მადიდებელთა, პატიოსანო მარტვილო, ქრისტეს სარწმუნოებისათვის წამებულო, გვირგვინოსანმყოფელსა შენსა იესუს ევედრე, რაითა მოგვანიჭოს მგალობელთა შენთა მშვიდობაი და პატივისმცემელთა დიდი წყალობაი.

გალობა დ ძლისპირი.

აღმსობილნი შენ გიგალობთ, უფალო, გუაცხოვნენ ჩუენ, ვითარცა სახიერ ხარ. სხუაი ღმერთი არა ვიცით, წმიდაო მოწამეო.

ჟჳა დიდებულო ქრისტეს მოწამეო გიორგი „ელვარებით გაბრწყინებულსა შენსა იესუს ევედრე შეწყალებად შვილთა ეკლესიისათა. წმიდაო მოციქულო გიორგი, მეოხ გუეყავ.

თუალო მოწამეთაო გიორგი, უფროის მზისთუალისა განათლებულო, თვალნი სულისანი განგვინათლენ, რაითა ვიხილოტ ბრწყინვალებაი.

„დიდებაი მამასა“

„ანთრაკო პატიოსანო, აღკმულო მარგალიტოვან გვირგვინითა, აღახუენ ბაგენი შენნი და გვიოხე შემდგომად სათნოებისა გვირგვინითა.

„აწ და“ . . .

გვირგვინი ღმრთივბრწყინვალე დაიდგ, დედოფალო მარიამ, გვირგვინი ყუავილოვანი სათნოებისათვის მოგუანიჭე მეოხებითა დიდისა მოწამისა გიორგისათა.

გალობა ვ ძლისპირი. „მომეც მე სამოსელი ბრწყინვალე, რომელმან შეიმოსე ნათელი სამოსლად, ღმერთო, მეოხებითა მოწამეთაითა. წმიდაო მოწამეო, ვარსკვლავო ბრწყინვალეო, მნათობო მოწამეთა შორის

გიორგი, ვევედრებით სიწმიდესა შენსა, მეოხ გუყვავ
წინაშე ღმრთისა, წმიდაო მოწამეო გიორგი.

იესოს მიერ განძლიერებულო ღუაწლსა შინა და
მის მიერ ვარსკულოვონო გვირგვინითა, გვირგვი-
ნოსანო ცათა შინა, ისმინე ვედრებაი ჩუენი და
შეგვიწყალენ“. დიდება.

რაბამ შუენიერი და გვირგვინოსანი დიდებისა
დაგადგა ქრისტემან, წმიდაო მოწამეო გიორგი,
რომელსაცა ევედრე მონიჭებად ჩუენდაცა გვირგვინი.

„აწ და“.

გუნდნი მოწამეთანი გევედრებიან, ქალწულო
მარიამ, რაითა გუნდსა მგალობელთასა და მავედ-
რებელთა შენთასა შეგუაერთნე ჩუენ, გლახაკნი ესე.
გვისხენ განსაცდელთაგან, მოიხილე ჩუენ ზედა.
მდღელთაგან: „მერმე და მერმე“ აღსამადლებე-
ლითურთ.

კონდაკი. ხმაი დ.

„მოიმუშაკე ღმრთისა მიერ და გამოსჩნდი მუშა-
კად პატოსნად ღმრთისმსახურებისა, გიორგი, და
სათნობათა მჭედლეული შეუკრიბე თავსა შენსა,
რამეთუ ცრემლით სთესე და სიხარულით მოიმკე,
სისხლი დასთხიე და მოღუაწებითა ქრისტე შეიძინე
და აწ მეოხებითა შენითა იხსნი სულთა ჩუენტა სი-
კუდილისაგან“.

„მოხედენ სიბრძნით“.

წარდგომაი.

„საკვირველ არს ღმერთი წმიდათა შორის, ღმერთი
ისრაელისა“.

მუხლი.

„იქადიან წმიდანი დიდებითა და იხარებენ სარეცელსა ზედა მათსა“.

მღვდელთაგან: „უფლისა მიმართ ვილოცოთ“.
„რამეთუ წმიდა ხარ, ღმერთო“.

„ყოველი სული“. „ღირს ყოფად ჩუენდა“,
„ ... სიბრძნის აღემართენით“.

სახარებაი მათესი: „ჰრქუა უფალმან თვისთა მოწაფეთა: აჰა, მე მიგავლინებ, ვითარცა ცხოვართა შორის მგელთა. იყვენით უკუე მეცნიერ, ვითარცა გუელნი და უმანკო, ვითარცა ტრედნი. ეკრძალებოდეთ კაცთაგან, რამეთუ მოგცემდენ თქუენ კრებულსა და შორის შესაკრებელთა მათთა გტანჯვიდენ თქუენ. და წინაშე მთავართა და მეფეთა მიგიყვანენ თქუენ ჩემთვის საწამებელად მათდა წარმართთა. და რაჟამს მიგცენ, ნუ ზრუნავთ, ვითარ ანუ რასა იტყოდეთ, რამეთუ არა თქუენ იყვენით მეტყუელნი, არამედ სულილი მამისა თქუენისა, რომელი იტყოდის თქუენ შორის, რამეთუ მისცეს ძმამან ძმასი სიკუდილად და მამამან – შვილი და აღდგენ შვილნი მამა-დედათა ზედა და მოჰკლვიდენ მათ. და იყვენთ თქუენ მოძულევებულ ყოველთაგან სახელისა ჩემისათვის, ხოლო რომელმან დაითმინოს სრულიად, იგი ცხონდეს“.

„დიდება შენდა, ღმერთო, დიდება შენდა. მეოხებითა წმიდისა მოწამისა გიორგისაითა, მოწყალეო, აღხოცენ ცოდვათა ჩუენთა სიმრავლენი“.

დიდება. „აჲ და“ იგივე.

„მეოხებითა წმიდისა ღმრთისმშობლისათა, მოწყალეო, აღხოცე ცოდვათა ჩუენთა სიმრავლე და შეგვიწყალენ ჩუენ.

მიწყალე მე, ღმერთო, დიდითა წყალობითა შენითა აღხოცე უსჯულოებაი და შეგვიწყალენ“.

ხმაი **გ**

„ნუ ღირს-იჩენ გულსმოდგინებით ვედრებასა ჩუენსა, მეუფეო, რომელნი-ესე გვეედრებით მოწამეთა შუამდგომელობითა, რამეთუ მან სახელისა შენისათვის წმიდისა სრულიად დაითმინა ტანჯვანი, არამედ ოხითა შენისათვის მოწამისა გიორგისათა შეგვიწყალენ და გუაცხოვნენ ჩუენ, ღმერთო“.

მღვდელმან: „აცხოვნე“ სრულიად ბრძანოს აღსამადლებელით..

გალობა **ზ**. ძლისპირი. „ყრმანი ებრაელნი სახმილსა შინა ვიდოდეს ცეცხლსა ზედა კადნიერებით და შეჩურვეულნი ესრეთ დაღადებდეს და იტყოდეს: კურთხეულ ხარ შენ, უფალო ღმერთო მამათა ჩუენთაო, წმიდაო მოწამეო“.

ვარდო ღმრთივ-შუენიერად აღყუავებულო, მეწამულად სისხლითა გაბრწყინვებულო ქრისტეს მოწამეო გიორგი, ვადიდებთ ღუაწლსა შენსა და ვვეედრებით სახელსა შენსა, შეგვიწყალენ ჩუენ, წმიდაო მოწამეო. იდიდები ღირსად გალობით ეკლესიასა შინა, ღმრთივ ბრწყინვალედ აღყუავებულ ხარ სამოთხესა შინა,

გვედრებით, მოგვისსენე წინაშე ქრისტესა, რომლისა სიყუარულითა სისხლი დასთხიე, სანატრელო“.

დიდება.

„ნარდიანო კეთილსურნელო, ნელსაცხებელი აღმოეცენების ნაწილთა შენთაგან, მოწამეო გიორგი. ნათელი ბრწყინვალე ღოცვისა შენისა მოგუფინე, რაითა მივიწივნეთ ნათლისა მიმართ ჭეშმარიტისა.

„აწ და“.

„იხარებენ ბრწყინვალეებითა შენითა, ღმრთის მშობელო მარიამ, მოწამე და მხედარი გიორგი და გვირგვინითა განათლებული ითხოვს ჩუენთვის სიხარულსა გამოუთქუმელსა. ისმინე მისი და შეგვიწყალებ, უბიწოვო“.

5. არსების ხატის სადიდებელ-სავედრებელი

წმიდა გიორგი

ნათელ ყავ შვიდწილ სამყარო, ახოვნად ღვაწლნი
რა თავს ისხენ დიღო მოწამეთა მთავარო,
მხნეო გიორგი, ამისთვის გვევდრებით, გვისხსენ
ჭირთაგან და მეოხ გვეყავ წინაშე ღვთისა.

წმიდა გიორგი წმიდანთა კულტის ერთ-ერთი მთავარი წარმომადგენელი და გაღმერთებული გმირია. ეკლესიას წმინდანები ადამიანთა მფარველებად, ღმერთსა და ადამიანებს შორის შუამავლად მიაჩნია. ასეთებს შორისაა წმ. გიორგი კაბადოკიელი.

თეთრ ცხენზე ამხედრებული წმიდა გიორგი, სიმართლისა და გამარჯვების სიმბოლო, ქართველი კაცის სანუკვარი იდეალების გამოსატყულებად იქცა. ამიტომ არის მოფენილი საქართველოს ყველა კუთხე წმ. გიორგის სახელზე აშენებული რამდენიმე ასეული ეკლესია-ტაძრით, რომელთა კედლებს ამშვენებენ მისი ცხოვრებისა და სასწაულების გამომსახველი უძველესი ფრესკები, ოქრო-ვერცხლით მოჭედილი ხატები და უნიკალური ჯვრები. ამიტომ არის, რომ უძველესი დროიდან დაწყებული, სულ ბოლო ხანებამდე, გრძელდება წმ. გიორგისადმი მიძღვნილი ლიტერატურული თხზულებების შექმნა. (წმ.გ. გვ. 3)

მეტაფრასტის ცნობით, გიორგი იყო კაბადოკიელი დიდებული, მამაცი მეომარი, საქართველოსთან მტკიცედ დაახლოებული მხარის გამგებელთაგანი.

როცა დიოკლეტიანემ ქრისტიანთა დევნა დაიწყო, ქრისტიანთა ბურჯად იქცა და რვადღიანი წამების შემდეგ თავი მოჰკვეთეს (23.IV.303 წ.).

წმ. გიორგის სახელთან მრავალი ლეგენდა დაკავშირებული: თითქოს სპარსი მეფე დადიანი 7 წელი აწამებდა, სამჯერ მოკლეს; მესამედ რომ მახვილი გაუყარეს, მტანჯველნი ღმერთმა დახოცა; თითქოს წამებამდე ან გარდაცვალების შემდეგ მოკლა მახვილით და შუბით დრაკონი, რომელიც ერთი მეფის ქვეყანას აოხრებდა და მსხვერპლად გოგო ბიჭებს ითხოვდა. როცა მეფის ასული დრაკონს ელოდა, გამოხნდა გიორგი და ჯვრით მოათვინიერა გველეშაპი, რომელიც მეფის ასულმა ქალაქში კრავივით შეიყვანა, რის შემდეგაც მეფემ ქრისტიანობა მიიღო, და ა.შ. ლეგენდამ მსოფლიოში განუთქვა სახელი გიორგის. დრაკონთან ბრძოლა დახატა მრავალმა დიდოსტატმა, მათ შორის რაფაელმა.

წმ. გიორგის, ანუ გიორგი კაბადუკიელის პოპულარობა უსაზღვროა. იგი პოპულარულია არა მარტო მართლმადიდებლურ ქრისტიანულ ეკლესიაში, არამედ ქრისტიანული ეკლესიის ყველა მიმართულებაში: კათოლიკეებში, პროტესტანტულში, სომხურ-გრიგორიანულში, მონოფიზიტურში და ა.შ. უფრო მეტიც, წმ. გიორგის სიკვდილი და აღდგომა იხსენიება, როგორც მისი კულტის შემსწავლელი მეცნიერები ამბობენ, მაჰმადიანთა წმინდა წიგნის, ყურანის, კომენტარებშიც. არის სხვა თქმულებებიც გიორგის შესახებ მუსლიმანურ წყაროებში, რომლებიც, იქ

აღბათ, სირიულიდან შევიდა. ეკლესიის არც ერთ მოღვაწეზე არ შექმნილა ისეთი დიდი ლიტერატურა (მსოფლიოს ყველა ენაზე), როგორც წმინდა გიორგის შესახებ შეიქმნა.

წმ. გიორგი კაბადოკიელი, დიდ ქრისტიან წმინდანად ფორმირებული გმირი, საქართველოს მფარველად ითვლება. ხალხთან მისი სისხლხორცეული კავშირი ფიქსირებულია რწმენით, რომლის თანახმადაც მოწამის სხეული 360 (ან 363, 365) ნაწილად დანაწილებული მიუბნევიათ მთელ საქართველოში, და სადაც წმინდა ნაწილი მოხვდა, ყველგან ეკლესია აუგიათ (აქედან იგულისხმება თქმა: „365 წმ. გიორგი შეგეწიოს“).

6. გიორგობა

(ქრისტიანული წმიდანის გიორგი
კაბადოკიელის სახელობის დღეობა)

გიორგობა, იგივე გიორგობის თვე, ნოემბრის ძველი ქართული სახელიცაა. წმ. გიორგის დღესასწაული, „მრავალძალი წმინდა გიორგობა – მთვარის მსახურების ნაშთი“ (ივ. ჯავახიშვილი) საეკლესიო კალენდრის მიხედვით, აღინიშნებოდა 23 აპრილსა (6 მაისი ახ. სტ.) და 10 ნოემბერს (23 ნოემბერი ახ.სტ.).

ხალხური „გიორგობა“ სხვადასხვა ადგილას სხვადასხვა სახელწოდებით იმართებოდა: ქართლში – გერისტობა, უსანეთობა, ატოცობა; კახეთში – ალავერდობა, თეთრი გიორგობა; სამეგრელოში –

своим крестом укротил страшного дракона и девочка ввела его как ягненка в свой город. После этого король принял христианство. Эта легенда прославила Св. Георгия в мире и сцена его боя с драконом была запечатлена многими художниками всего мира в том числе и великим Рафаэлем.

Безгранична популярность Св. Георгия, т.е. Георгия Кападокийского не только в церкви православного христианства, но и среди католической, протестантской, армяно-григорианской (монофизитов) церквей и т.д. Более того, ученые, изучающие его культ, говорят, что смерть и воскресение Св. Георгия упоминается даже в комментариях святой книги мусульман Коране. Есть и другие сказания о Георгии в мусульманских источниках, вероятно, вошедшие в них через сирийских письменных источников. Не об одном церковном деятеле не создано столько литературы сколько о Св. Георгии и все они почти на всех языках мира.

Георгий, отважный воин, превратившийся в великого святого, считается покровителем Грузии. Он связан с грузинским народом и телом и кровью и это выражается в вере народа, что тело святого, расчлененное на 360 (или 363, или 365) частей было разбросано по всей Грузии и там, где эти части попали, везде были построены храмы в его честь (и этим выражается весь смысл пожелания «да помогут тебе все 365 Св. Георгия»).

ილორობა, სვანეთში – ლიგერგი და სხვ. ხევსურეთში ხახმატის ჯვარი, გუდანის ჯვარი და სანების ჯვარი – ყველა წმინდა გიორგის სალოცავებად ითვლება. აღმოსავლეთ საქართველოში განთქმული ხატი კახეთისა – თეთრი გიორგი სოფ. აწყურისა და აღავერდშიც გიორგის სახელობისაა, ფშავში – ლაშარის ჯვარი, მთიულეთში – ლომისის ჯვარი და სხვ. საერთოდ, ქართულ სახალხო - რელიგიურ დღესასწაულთა უმრავლესობა წმ. გიორგის სახელს უკავშირდება: გერისტობა, გიორგისჯვარობა, უსანეთობა, არბობა, თეთრი-გიორგობა და საყოველთაოდ გავრცელებული – გიორგობა. მართალია, წმ. გიორგის საეკლესიო მართლმადიდებლური კულტისაგან სერიოზულად სხვაობს ხალხურ თქმულებებში წარმოჩენილი გიორგის სახე, მაგრამ ეს ფაქტიც საქართველოში გიორგის კულტის უსაზღვროდ თაყვანისცემის შედეგია. (წმ.გ. გვ. 6)

„თითქმის ყველა უმთავრესი ეკლესიები და დღეობები საქართველოში წმიდა გიორგის სახელობაზეა“ (ივ.ჯავახიშვილი. ქეი, ტ. I, გვ. 43).

გადმოცემით, საქართველოში არსებობდა წმ. გიორგის სახელობის 363 (ან 364, ან 365) ტაძარი და სამლოცველო (ლეგენდის მიხედვით, წმ. გიორგის სიკვდილის შემდეგ ღმერთმა მისი სხეული დაანაწილა, ქვეყანაზე მიმოაბნია და ყველგან, სადაც ეს ნაწილი მოხვდა, სალოცავები დააწესა). გიორგობას საფუძვლად უდევს მცენარეული სამყაროსა და ნადირთა

მფარველი, ფალოური, მოკვდავი და აღდგენილი ღვთაების თაყვანისცემა. მომდევნო ხანაში ამ ღვთაებას ელვისა და ჭექა-ქუხილის გამგებლისა და მსაჯულის ფუნქციაც დაეკისრა, ხოლო იკონოგრაფიულად ცეცხლოვანი ატრიბუტებით აღჭურვილი მეომარი ღვთაების სახით ჩამოყალიბდა. ძველად, საქართველოს ცალკეულ კუთხეებში თაყვანს სცემდნენ ამ ღვთაებებს, რომლებიც, მიუხედავად შინაარსობრივი იგივეობისა, სხვადასხვა სახელით იწოდებოდნენ და ამა თუ იმ ტერიტორიული ერთეულის მფარველებად ითვლებოდნენ. აღმოსავლეთ საქართველოს მთაში დღემდე შემორჩა ადგილობრივი ღვთაებები, რომელთაც, გარდა თავისი სახელისა, გიორგისაც უწოდებდნენ (ლაშარი ღომისა, ხახმატი და ა.შ.), ბარში კი ძვ. წამართული ღვთაება მთლიანად შეცვალა ქრისტიანულმა წმ. გიორგიმ. კულტმსახურებისას მიღებული იყო ზვარაკის შეწირვა: კლავდნენ მამალს, ცხვარს, ხარს. საერთოდ ყველა დღეობა, მცირეოდენი განსხვავებით ერთი პრინციპის მიხედვით იყო აგებული. მაგ., კახეთში 14 აგვისტოს იმართებოდა აწყურის თეთრი გიორგის დღეობა: ხალხი სამგზის ან შვიდგზის შემოუვლიდა გალავანს, გუნდი დიდებას გალობდა. ეკლესიის ეზოში ცეკვავდნენ თეთრად მართული „ხატის მონები“, ზოგი ხატის უღლებითა და მძიმე ჯაჭვით დატვირთული ჩოქვით შემოუვლიდა ტაძარს და კედლებზე ანთებულ სანთელს აკრავდა. კარის ზღურბლზე წვებოდა „ხატის მონა“, რომელსაც ყველა

შემსვლელი ფეხს ადგამდა. წირვის შემდეგ იკვლებოდა შეწირული საქონელი, ფრინველი. იმართებოდა პურობა, რომელიც ხშირად რამდენიმე დღე გრძელდებოდა. სამეგრელოში, სუჯუნის ტაძარში, 23 აპრილის დამეს ათევეინებდნენ საპატიო კაცს, რომელსაც მეორე დღით წმინდანის „ნებას“ აცნობდა ტაძართან შეკრებილ მორწმუნეებს [ქსე].

„საქართველოში არსებობს მრავალი ლოკალური საკულტო ცენტრი წმ.გიორგისა, რომლებთანაც დაკავშირებულია სხვადასხვა სახის ეპითეტი (გეოგრაფიული, თუ ფუნქციის გამომხატველი, აღწერითი). მაგალითად: ილორის წმ.გიორგი, ალერტის წმ. გიორგი, ყულის კარის წმ. გიორგი, ჯეგე-მისარონი, სუჯუნის წმ. გიორგი, ოცინდალი, ჯეგე-ხანგარამი, თოროსანი (სამეგრელო), ტეხისა (რაჭა), ჯეგე-თეთროსანი (სვანეთი), თეთრი გიორგი მინდორისა; გიორგი ნაღვრის პირისა რჯულიან-ურჯულთ სალოცავი, გიორგი ნაღვარ მშვენიერი, გიორგი ნაღვარში მობურთალი ანგელოზი, საღრმთო გიორგი, ხალანგის წმ.გიორგი, გიორგი ციხე-გორ შარის პირის ხატი, მინის მინდვრის წმ. გიორგი, გიორგი წყაროს თავისა, თავადი გორის ანგელოზ, გიორგი ბერ მუხას დაარსებული და სხვა მრავალი. ყველა მათგანთან დაკავშირებული იყო გარკვეული გადმოცემები, რიტუალები, ცერემონიები.

ერთ-ერთ ყველაზე ცნობილ და თაყვანცემულ საკულტო ცენტრად მთელ დასავლეთ საქართველოში ითვლებოდა ილორის წმ.გიორგის ეკლესია (ქვემო

სამურზაყანო), ოჩამჩირეს მახლობლად. ილორის წმ. გიორგის დღეობას დღესასწაულობდნენ ორჯერ 23 (6. V) აპრილს და 10 (23) ნოემბერს, მაგრამ განსაკუთრებული ბრწყინვალეობით დღეობა 10 (23) ნოემბერს იმართებოდა. ამ დღეს დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებიდან ილორის ეკლესიაში თავს იყრიდნენ მლოცველები სხვადასხვა შესაწირავებით (აბრეშუმის ქსოვილები, ფული, სანთლები, სხვადასხვა სამკაული), სამსხვერპლო ხარები, ცხვრები, ვაცები და სხვ.

ილორის წმ. გიორგი სახელგანთქმული იყო თავისი სასწაულებით. ერთ-ერთ ასეთ სასწაულად ითვლებოდა ხალხში მოარული წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ 10 (23) ნოემბერს სახელგანთქმული მარტვილი ხარს იპარავდა და ჩუმად მიჰყავდა ილორის ეკლესიის გალავანში. ამ ხარზე შემდეგ მკითხაობდნენ, ხოლო მისი ხორცი, რომელიც წვრილად იჭრებოდა და რიგდებოდა ხალხში, ყველაზე ეფექტურ სამკურნალო საშუალებად ითვლებოდა ნებისმიერი ავადმყოფობის დასაძლევად.

აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში (ისევე როგორც მთელ საქართველოში) ეს დღე ძველი სამეურნეო კალენდრის დასასრულისა და ახლის დაწყების მაუწყებელი იყო, როცა ძველი მოსავალი ბინავდებოდა და იწყებოდა ზრუნვა მომავალზე. აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის უმრავლეს სალოცავებში ახლად არჩეული ხატის მსახურები (დასტურები, შუღტა)

გიორგობის დღეობაში იწყებდნენ თავიანთ საქმიანობას. ხევსურეთში გიორგობას ახალი წლის მსგავსი დიდი დღეობა იცოდნენ.

თუშეთში არსებობდა სპეციალური ნაგებობა, სალუდე, სადაც ამ დღეს იკრიბებოდა მთელი სოფელი. დუღდა ლუდი, ყველას მიჰქონდა სანთელი, არაყი, ხმიადი, კალტის კვერი. ხუცესის მოვალეობის შემსრულებელ ხელოსანს ლუდის ნათაური, რომელსაც თვითონ ხდიდა, ხატში მიჰქონდა. ამბობდა 363 წმ. გიორგის სადიდებელს, ხალხს ამწყალოებდა. თუ სოფელს წმ. გიორგის სახელობის სალოცავი ჰქონდა, მამაკაცები, ბავშვები, ხატში გავიდოდნენ. ანთებდნენ სანთელს, სასმელით დაილოცებოდნენ, საკლავს კლავდნენ. თუ კარგი ამინდი იყო, საჯარეში ქალებიც იკრიბებოდნენ. მათ სახლებიდან ტაბლები მოჰქონდათ. იმართებოდა საერთო პურობა, რომელსაც წინ უძღვოდა ხელოსნის დალოცვა ამ დღეს ხატში ახალი რძლისა და ახალშობილის მიყვანაც იცოდნენ. ასეთ შემთხვევაში სუფრაზე **პატარძლის კოტორს** და **ყრმის სუფრას** მიიტანდნენ. ხელოსანი პატარძალს და ახალშობილს ხატს შეავედრებდა.

თუ ცუდი ამინდი იყო, ხატში სანთელს დაანთებდნენ და სოფელში საჯარედ შერჩეულ რომელიმე სახლში იმდენ დღეს იქეიფებდნენ, რამდენსაც სურსათი ეყოფოდათ. გიორგობაზენათე გამოხდიდა საწელწლო არაყს და გამოაცხობდა პურებს, რომლებსაც კიდობანში ინახავდა. კიდობანში შენახული პურები ახალ წელს ახლად გამომცხვარივით იყო.

ამ დღეს მთიულეთში ჩვეულებრივი წესები სრულდებოდა. მხოლოდ თუ 10 (23) ნოემბერი კვირას დაემთხვეოდა, **ქრისტეშობის მარხვის აღება** ექნებოდათ, თუ არა და მომდევნო კვირას იწყებდნენ. უნდა აღინიშნოს, რომ მთიულეთ-გუდამაყარში განსაკუთრებულად მრავლად არის წმ. გიორგის სახელობის სალოცავები. თავად ლომისის სალოცავი წმ. გიორგის სახელს ატარებს. გუდამაყარში თითქმის ყველა სოფელს აქვს წმ. გიორგის ხატი. გუდამაყარში, ხალხის რწმენით, წმ. გიორგი ქართველი, ქრისტიანი კაცი ყოფილა. ურჯულოებმა მთაზე აიყვანეს და რწმენა რომ ვერ შეაცვლევინეს, აღმასებდაკრულ ურმის თვალზე მიაკრეს და დააგორეს. გიორგი 360 ნაწილად დაიჭრა. ხალხს ეს ნაწილები არ დაუკარგავს და ხატებში ჩაუყოლებია. მაგ., ჩოხის წმ. გიორგი ენის გამყოლია და პირიმზეში ხატობას ჩხუბი სცოდნიათ და სხვა.

ხევში ნოემბრის გიორგობას აღნიშნავდნენ საკლავით და ხატში გასვლით (ხევში მაისში უფრო დიდი გიორგობა იცოდნენ). საქართველოს ამ კუთხეშიც, ხალხის წარმოდგენებში გიორგი ბოროტ ძალასთან (გველეშაპთან) მებრძოლი და ხალხის მხსნელია.

ყინვარის შავი ღაქა გიორგის მიერ გახევებულ გველეშაპად ითვლება“ [ნ. აბაკელია, ქ. აღავერდაშვილი, ნ. დამბაშიძე. ქართულ ხალხურ დღეობათა კალენდარი. თბ., 1991, გვ. 114-116].

7. გიორგობა ხალხური კალენდრიდან (ძველი სტილით)

(საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1976 წ., თბ.)

1. **არბოობა** – გიორგობა. მარიამობის (მარიამობის 15) შემდეგ სამ კვირა დღეს, სოფ. არბოში და გერში (ქართლი).
2. **გერისთობა** – იხილეთ არბობა.
3. **გორისჯვრება** – გიორგობა, აპრილი 23 და ნოემბრის 10, გორთან ახლოს.
4. **დიდბატონობა** – გიორგობა, ნოემბრის 10, მატანში (კახეთში).
5. **ლამისობა** – გიორგობა, სული წმიდის მოფენის შემდეგ ორშაბათს (დუშეთის მახლობლად).
6. **მთავარმოწამეობა** – გიორგობა, ივლისის 3. ხორხელში (კახეთი).
7. **ოქროკარიანობა** – გიორგობა, მარიამობას (აგვ. 15), დუშეთის რაიონში.
8. **რკონისობა** – გიორგობა, მარიამობას (აგვისტოს 15) თეძმის ხეობაში (ქართლი).
9. **საღოლაშენობა** – გიორგობა „მარიამობას“ (აგვისტოს 15) ქართლში.
10. **სხვილისობა** – გიორგობა, აპრილის 23 ქართლში.
11. **ტბეთობა** – გიორგობა, ქიზიყში ოქტომბრის 26, ზემო იმერეთში ოქტომბრის უკანასკნელ ორშაბათს.
12. **ქვაშვეთობა** – გიორგობა, მენელსაცხებლეთა, აღდგომის მესამე კვირას თბილისში, საციციანოს სოფ. ქვაშვეთში, მუხრანში, ქემერტში

- ქართლი; გურჯაანში, ზიარში, აწყურში (კახეთი); ფარცხანაყანებში, დიდჯიხაიში, კვახტირში, კურსებში, ნიგოზეთში (იმერეთში); ლენჯერის საზოგადოების სოფ. ქვაშვეთში (სვანეთი), ქურმუხში (საინგილო).
13. **წამებულობა** – გიორგობა, აპრილის 23, კარდანახში (კახეთი).
  14. **კავთობა-თავკავთობა** – გიორგობა, აპრილის 23 და ნოემბრის 10 კავთისხევში, პარატისში და ქვათახევის მონასტრის ზემოთ მარჯვნივ (ქართლში).
  15. **კვართობა** – გიორგობა, მენელსაცხებლეთა, აღდგომის მესამე კვირის შემდეგ ხუთშაბათს, ხოვლეში (ქართლი).
  16. **ზღუდრის გიორგობა** – აღდგომიდან მეოთხე შაბათს.
  17. **გომარეთის გიორგობა** – სულიწმიდის მოფენის დღეს.
  18. **თეთრი გიორგობა** – (აწყურში, კახეთში) მარიამობას – 15 აგვისტოს.
  19. **სხიერის გიორგობა** – მარიამობის შემდეგ ორ მომდევნო კვირას რაჭაში – სხიერში
  20. **ხვამლობა (გიორგობა-ელიობა)** – ხვამლის მთაზედ ლენხუმში, სადაც სალოცავად სულიწმიდის მოფენის წინა დღეს შაბათს მთელი ლენხუმ-სვანეთი და სამეგრელო მიდიოდა.
  21. **სადგერის წმ. გიორგობა**. აპრილის 23 და ნოემბრის 10.

8. წმ. გიორგის სახელობის ეკლესიები თბილისში

(გუგუშვილი გ., მცხეთა-თბილისის ეპარქია, თბ., 2006)

1. წმ. გიორგის ეკლესია – “ქაშუეთი” (რუსთაველის გამზ. VI, XX სს.-ები).
2. წმ. გიორგის ეკლესია – (ვაკის სასაფლაოს ქვემო შესასვლელი, ჭავჭავაძის გამზ. ახალი).
3. წმ. გიორგის ეკლესია – (დიდი დიღომი, ნაქულ-ბაქევი, VII-VIII სს.).
4. წმ. გიორგის ეკლესია – (დიდუბე, სამტრედიის ქ. ახალი).
5. ლომისის წმ. გიორგის ეკლესია – (სოფ. პატარა გლდანი).
6. წმ. გიორგის ეკლესია – (ვარკეთილი, სუხაშვილის ქუჩა, ახალი).
7. წმ. გიორგის ეკლესია – (ნორიოს აღმართის დასაწყისი, თავდაცვის სამინისტროს სამხედრო ნაწილის ტერიტორია, ახალი).
8. წმ. გიორგის ეკლესია – (ოქროყანა).
9. წმ. გიორგის ეკლესია – (გლდანი, ქერჩის ქ. უშიშროების აკადემიის ტერიტორია, ახალი).
10. წმ. გიორგის კლდისუბნის ეკლესია – (ბეთლემის ქ. V-VII, XII, XVII-XX სს.).
11. წმ. გიორგის კარის ეკლესია – (მეფე ერეკლე II-ის მოედანი).

12. წმ. გიორგის ეკლესია – (საბურთალოს პანთეონი).
13. წმ. გიორგის ეკლესია – (თემქის დასახლება, IX კვარტალი).
14. წმ. გიორგის ეკლესია – (ორთაჭალის ციხის საავადმყოფოს ტერიტორია, ახალი).
15. ღლომისის წმ. გიორგის ეკლესია – (გლდანის მასივი III-IV მკ/რ-ები).
16. წმ. გიორგის ეკლესია „მძლეოა“ – (წყნეთი).
17. წმ. გიორგის ეკლესია – (ვეძისი, ოსეთის ქ. ახალი).
18. წმ. გიორგის ეკლესია – (ჩუღურეთი, ახალი).
19. წმ. გიორგის ეკლესია – (31-ე ქარხნის ტერიტორიაზე).

მონასტრები

1. წმ. გიორგის შავნაბადას მამათა მონასტერი (XVIII-XIX სს.)
2. წმ. გიორგის თელეთის სამონასტრო კომპლექსი (XIX ს.)

9. ვედრება წმიდა გიორგისადმი (ავგაროზი)

(ხელნაწერი: -1135; XVIII-XIX სს.)

წმიდაო გიორგი კაბადუკიისაო, წმიდაო
გიორგი იერუსალიმისაო, წმიდაო გიორგი
ბეთლემისაო, წმიდაო გიორგი გეთსამანიისაო,
წმიდაო გიორგი ეგვიპტისაო, წმიდაო გიორგი
რომისაო, წმიდაო გიორგი გალატიისაო, წმი-
დაო გიორგი თესალონიკისაო, წმიდაო გიორგი
კილიკიისაო, წმიდაო გიორგი კესარიისაო,
წმიდაო გიორგი კორინთისაო, წმიდაო გიორგი
ოდშიისაო, წმიდაო გიორგი აფხაზეთისაო,
წმიდაო გიორგი ჩხარისაო, წმიდაო გიორგი
ატოცისაო, წმიდაო გიორგი უძოსაო, წმიდაო
გიორგი უსანეთისაო, წმიდაო გიორგი კავ-
თისაო, წმიდაო გიორგი კორინთისაო, წმი-
დაო გიორგი გორისაო, წმიდაო გიორგი
ცხინვალისაო, წმიდაო გიორგი მუხრანისაო,
წმიდაო გიორგი დიდშისაო, წმიდაო გიორგი
ქაშოეთისაო, წმიდაო გიორგი კალაუბნისაო,

წმიდაო გიორგი თელეთისაო, წმიდაო გიორგი
გორიჯერისაო, წმიდაო გიორგი მარტყოფისაო,
წმიდაო გიორგი ხაშმისაო, წმიდაო გიორგი
ნინოწმიდისაო, წმიდაო გიორგი საგარეჯოსაო,
წმიდაო გიორგი მანავისაო, წმიდაო გიორგი
ფხოველისაო, წმიდაო გიორგი ზიარისაო, წმი-
დაო გიორგი კონდოლისაო, წმიდაო გიორგი
თელავისაო, წმიდაო გიორგი რუისპირისაო,
წმიდაო გიორგი შილდისაო, წმიდაო გიორგი
გრემისაო, წმიდაო გიორგი ყვარელისაო,
წმიდაო გიორგი გავაზისაო, წმიდაო გიორგი
ალავერდისაო, წმიდაო გიორგი გურჯაანისაო,
წმიდაო გიორგი კარდანახისაო, წმიდაო
გიორგი ქიზიყისაო, წმიდაო გიორგი მელა-
ანისაო, **ღვთაებო, პირო ღვთისაო, სვეტო
ცხოველო, კვართო საუფლოვ და ყოველნო
წმიდანო, თქვენ მფარველ და მეოხ ყვეენით
მონასა [მხევალსა] ამას თქუენსა სახელით.**

[წმინდა გიორგი. თბ. 1991, გვ. 375].

10. უწმიდესი და უნეტარესი, სრულიად
საქართველოს კათოლიკოს - პატრიარქი
ილია II

ქადაგება გიორგობის დღესასწაულზე

წმინდა 40 სებასტიელ მოწამეთა სახელობის
ტაძარი, 23 ნოემბერი, 2009 წ.

„ადამიანმა უნდა იპოვოს გზა ჭეშმარიტებისა
და ცხოვრებისა, სასუფეველში მიმყვანებელი და
სამკვიდრო“

სახელითა მამისათა და ძისათა და წმიდისა
სულისათა!

ჩვენთან არს ღმერთი!

ყველას გილოცავთ, სრულიად საქართველოს
ეულოცავ გიორგობის დღესასწაულს!

ეს განსაკუთრებული დღესასწაულია. როგორც
იცით, ძველ დროს, საქართველოში იმდენად ბევ-
რი იყო წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია-
მონასტერი, რომ წლის განმავლობაში, ამა თუ იმ
სოფელსა თუ ქალაქში, ყოველდღე იზეიმებოდა
ტაძრის დღესასწაული – გიორგობა. წმინდა გიორგი
სიმბოლოა საქართველოსი. მსურს, რომ ახლა ყველამ
ერთად ვთქვათ წმინდა გიორგის ტროპარი.

ყმბიღისი და ყნუტარისი,

სრუტობდ სტაროსვლმს ჯომოტოჲმ-პატრონარქი,

მთავარპოსტომოსი მცხოვრო-სობილრისი და

მთუროპოტოტო შიტვიწობისი და ყნყმ-აფხაწობისი

რ რ 11

ტყვეთა განმათავისუფლებელი და გლახაკთა ხელის აღმპყრობელი, სნეულთა მკურნალო და მეფეთა უძლეველო წინამბრძოლო, დეაწლით შემოსილო დიდო მოწამეო გიორგი, ევედრე ქრისტესა ღმერთსა შეწყალებად სულთა ჩვენთათვის.

იმდენად დიდია ამ წმინდანის დეაწლი წინაშე უფლისა და იმდენად დიდია სიყვარული და სასოება წმინდა გიორგისა ქართველებში, რომ საქართველოში იყო წმინდა გიორგის მოსახელე 12 მეფე.

ამ მადლიან დღესასწაულს წელს ამშვენებს ერთი შესანიშნავი მოვლენა – აღდგა და იკურთხა წმინდა 40 სებასტიელთა მოწამეთა ეს დიდებული ტაძარი, სადაც აბო თბილელი აწამეს. ეს უწმინდესი ადგილია! აქვე არის ვახტანგ გორგასლის დროინდელი კედელი.

დღეს ჩვენ გვმართებს ფიქრი იმაზე, თუ რით მიაღწია წმინდა გიორგიმ ასეთ დიდებას. უპირველეს ყოვლისა, წმინდა გიორგიმ ჰპოვა ჭეშმარიტი გზა! უფალი ჩვენი იესო ქრისტე ბრძანებს: „მე ვარ გზა, ჭეშმარიტება და ცხოვრება“. ეს არის მთავარი, – ადამიანმა უნდა იპოვოს გზა ჭეშმარიტებისა და ცხოვრებისა, სასუფეველში მიმყვანებელი და სამკვიდრო.

თქვენ იცით, წმინდა გიორგი იყო მეფე დიოკლეტიანეს მხედართმთავარი. ჩვენს წინაშეა ორი ადამიანი – მეფე დიოკლეტიანე და წმინდა გიორგი. ერთია – მბრძანებელი მსოფლიოსი და მეორე – მისი მხედართმთავარი. ორივე დიდი პიროვნება იყო – დიოკლეტიანე გონიერი კაცი გახლდათ; მას ეგონა,

რომ ჭეშმარიტება არის იმ რწმენაში, რომელიც მას ჰქონდა – იგი იცავდა კერპთაყვანისმცემლობას. წმინდა გიორგიმ კი ჰპოვა გზა ქრისტიანობისა.

ყველას თავისებურად ესმოდა ჭეშმარიტება. ისეთი დიდი მასწავლებელი ქრისტიანობისა, როგორიც გახლდათ ნეტარი ავგუსტინე, ამბობს: „მშვიდობა და ჭეშმარიტება სურს ყველას, მაგრამ ყველას თავისებურად ესმის, თუ რა არის მშვიდობა და რა არის ჭეშმარიტება“. და მართლაც, რა არის ჭეშმარიტება? უფალი ამ კითხვაზე სახარებაში გვპასუხობს.

წმინდა გიორგის წინაშე გაიხსნა ორი გზა: ერთი – მიწიერი დიდებისა, მეორე – სულიერი დიდებისა. იმდენად დაახლოებული პირი იყო წმინდა გიორგი დიოკლეტტიანესთან, რომ შესაძლებელია, მის შემდეგ სწორედ ის გამხდარიყო იმპერატორი. ეს კარგად იცოდა წმინდა გიორგიმ და ისიც იცოდა, რომ თუ ქრისტიანობას აღიარებდა, გარდაუვალი იქნებოდა მისი წამება და სიკვდილით დასჯა. მიუხედავად ყოველივე ამისა, მან აირჩია გზა წამებისა, უარყო გვირგვინი მიწიერი და მიიღო გვირგვინი ზეციური. მართლაც, საოცარი იყო მისი ცხოვრება.

დიოკლეტტიანეს ძალიან უყვარდა წმინდა გიორგი. ემუდარებოდა, დაეთმო უცხო რწმენა და თავყანი ეცა კერპებისათვის, რისთვისაც ამა ცხოვრებისა ყველა სიკეთესა და სიამეს ჰპირდებოდა. წმინდა გიორგი მტკიცედ იდგა თავის რწმენაზე და როდესაც დიოკლეტტიანე შეგონებებით ვერას გახდა, გასასტიკდა და მისი წამება ბრძანა.

დაიწყო წმინდა გიორგის წამება. ეგვიპტის ქალაქ კაიროში, ერთ-ერთ მონასტერში ინახება წმინდა გიორგის წამების იარაღები, რკინის საღტე, რომელიც წმინდა გიორგის კისერზე ჰქონდა შემობმული და მას ებმოდა ჯაჭვი. მისი წამების ყველაზე საშინელი იარაღი იყო ურმის თვალი, რომელზეც დამაგრებული იყო დანები. თან ისინი ერთ რიგში კი არ იყო დამაგრებული, არამედ ცერად, რათა რაც შეიძლება მეტი ჭრილობა მიეყენებინა ადამიანისთვის. ამასთან, წმინდა გიორგი ფიცარზე იყო დაბმული და ეს საშინელი წამების იარაღი მის სხეულზე დაატრიალეს. ამ წამების შემდეგ მისი სხეული სულ ერთიანად დაიფლითა. და იგი, თითქოს ყველას მიერ მიტოვებული, უკვე მომაკვდავი, საკანში შეაგდეს და ამ დროს მას ესმა ხმა ღვთისა: „გიორგი, ნუ გეშინია, მე შენთან ვარ“. აი, ეს ხმა და ეს სიტყვები გვესმის ჩვენ მთელი ისტორიის განმავლობაში. საქართველო წამებული ქვეყანაა. უწმინდესი და უნეტარესი პატრიარქი ეფრემ II ამბობდა: საქართველოში ნებისმიერ ადვილზე რომ მუჭით მიწა აიღოთ და გამოწუროთ – სისხლი გამოუვაო, ისეა იგი გაუღებელი ქართველი მოწამეების სისხლით! და აი, ამ დიდი მოწამის დღესასწაულია დღეს.

შევთხოვთ უფალს, რომ მისი ღოცვითა და მუხებით ღმერთმა დალოცოს, გააძლიეროს, გაახაროს და გაამთლიანოს საქართველო. ეს ჩვენი გამოცდაა. უნდა ვიცოდეთ, რომ აფხაზეთი და სამაჩაბლო არ დაგვიკარგავს, აფხაზეთი ჩვენია, აფხაზეთი დაბრუნდება და ასევე ცხინვალის რეგიონიც, – უბრალოდ,

ჩვენ უნდა გავაძლიეროთ ღოცვები, სულიერი მოღვაწეობა; უფალს ნებავს, რომ კიდევ ერთი საფეხურით მაღლა აიყვანოს ქართველი ერი!

გილოცავთ ამ დღესასწაულს. 40 სებასტიელ მოწამეთა სახელობის წმინდა ტაძრის აღდგენა – უდიდესი სასწაულია და მინდა დავლოცო ამ ტაძრის აღმაშენებლები, – ბატონი ბასილი ჩიგოგიძე და აღექსანდრე თავაძე, რომლებიც აქ ბრძანდებიან. დალოცვილი იყავით თქვენი ოჯახით, თქვენი შვილებით!

ასევე მინდა დავლოცო ჩვენი ცნობილი არქიტექტორი რევაზ ჯანაშია, რომელსაც მრავალი ტაძარი აქვს აშენებული.

მათთან ერთად მინდა დავლოცო ტაძრის მშენებლები – ილია ნასარაშვილი და ყველა ის ადამიანი, რომელმაც მონაწილეობა მიიღო ამ მშენებლობაში.

მინდა დაგლოცოთ თქვენ ყველანი!

კიდევ ერთხელ ვიმეორებ, – სისხლით არის მორწყული ეს მიწა. და როდესაც თქვენ აქ მოხვალთ, დიდი კრძალვით უნდა შემოხვიდეთ ტაძარში. აქ აწამეს წმინდა აბო თბილელი. იცოდეთ, ეს წმინდა მიწაა!

დალოცვილი და გახარებული გამყოფოთ მამა-ზეციერმა!

ჩვენთან არს ღმერთი!

[გაზეთი „საპატრიარქოს უწყებანი“, 36 (523), 2009 წ.]

დასკვნა

ამრიგად, საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II-ის ღოცვა-კურთხევით დაიწყო და შეიქმნა ქართული ტაძარ-მონასტრების აღმშენებლობის, კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლისა და საადგილმამულო ბანკის საერთაშორისო საქველმოქმედო ფონდის მიერ დაარსებული სერიალის „თბილისის ეკლესიების ბედი“-ს პირველი წიგნი.

ნაშრომი ორი ნაწილითაა წარმოდგენილი. პირველი ნაწილი ზოგადად კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიის ფუნქციონირების დროსა და 2007 წელს ჩატარებული არქეოლოგიური კვლევა-ძიების შედეგებს ეძღვნება. მეორე – წმ. გიორგის შესახებ არსებული წყაროების და სხვა სახის ამონარიდების კრებითი ნაკვეთია.

წმ. გიორგის ეკლესია თბილისის ერთ-ერთ ძველ ისტორიულ უბანში „კლდისუბანში“ – დედაციხის წმ. ნიკოლოზისა და ზემო ბეთლემის ეკლესიებს შორის მდებარეობს.

წყაროების მიხედვით თბილისის მოსახლეობა მესუთე საუკუნიდან მტკვრის ორივე მხარეს ყოფილა დასახლებული და სამი „ქალაქისაგან“ შედგებოდა – „ტფილისი“, „კალა“ და „ისანი“. კალა სამეფო

რეზიდენციას წარმოადგენდა და გარკვეულ დროს ქალაქის ცენტრადაც მოიაზრებოდა.

კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიის არქეოლოგიურ შესწავლამდე მისი აშენების თარიღად XVII-XVIII სს. იყო მიჩნეული.

2007 წელს ეკლესიაში სარემონტო-სარესტავრაციო სამუშაოების ჩატარებამ არქეოლოგიური კვლევის აუცილებლობა გამოიწვია, რამაც ახალი, უაღრესად საყურადღებო მონაცემები წარმოაჩინა. გამოვლინდა სხვადასხვა ეპოქისთვის დამახასიათებელი ნაშთები, რომელთა შორის ქვედა – მომცრო ზომის ეკლესია უძველესია.

I. თავდაპირველი - ადრეული ეკლესია პატარა, დარბაზული ტიპის ნაგებობას წარმოადგენდა. საკურთხევლის მკვეთრად გამოხატული ნალისებრი ფორმა, აღმოსავლეთის კედელზე მიდგმული სატრაპეზო, გამოვლენილი სტრატიგრაფია და ისტორიული მონაცემები მას ადრეშუასაუკუნეებით (V-VII სს.) ათარიღებს. ეკლესიის ნგრევა კი არაბობის ექსპანსიის გაძლეობასა და 853 წელს – ბუღა თურქის ლაშქრობას უნდა მოჰყოლოდა.

II. აღდგენილი ეკლესია, მეფე დავით აღმაშენებლის მიერ თბილისის აღებისა და მასში სამეფო რეზიდენციის გადმოტანის (1122 წ.) შემდგომ პერიოდს უნდა ეკუთვნოდეს. იგი მომცრო ზომის ორნავიან

ეკლესიას წარმოადგენდა. ადრეულისგან განსხვავებულია ზომითა და გეგმარებით, სამხრეთის მხრიდან კლდეზეა მიყრდნობილი. შიგნიდან – ინტერიერში ნალისებრი ფორმის საკუთხეველი გარეთკენ გაწეულ სწორკუთხა ოთხკუთხედის ფორმას ქმნის. არსებული რელიეფიდან გამომდინარე, შესასვლელი კარი ჩრდილოეთის მხრიდან ჰქონდა გაკეთებული.

III. დაახლოებით იმავე პერიოდს (XII-XIII სს.) განეკუთვნება დასავლეთის მხრიდან მინაშენი (სატრაპეზო). მინაშენიანი ეკლესიის არსებობის პერიოდს კარგად განსაზღვრავს ზემო ფენებში დადასტურებული XII-XIV სს. დროინდელი კერამიკული და ნუმიზმატიკური მასალა.

IV. ტაძარი XVI-XVIII საუკუნეებში ერთნავიანი ეკლესიის სახეს იღებს, რომლის დასავლეთით ორსართულიანი სამრეკლო შენდება.

V. 1753 წ. ეკლესია გადაუკეთებიათ. ტაძარი ზომებში გაზრდილია. ძველი, მომცრო ზომის ეკლესია, ახლის ინტერიერშია განთავსებული და იგება წაგრძელებული ოთხკუთხედის გეგმარების ერთნავიანი ეკლესია. შესასვლელი დასავლეთისა და ჩრდილოეთის კედლებშია დატანილი.

VI. XIX ს-ის დასასრულს ეკლესიის თაღში მრგვალი ჭრილი კეთდება და ზემოდან „ცრუ გუმბათი“, ხოლო სახურავის კეხის დასავლეთ კუთხეში გუმბათისავე ფორმის ვიწრო სამრეკლო ედგმება.

VII. 1989 წელს ტაძარში აღდგა საეკლესიო სამსახური (საბჭოთა პერიოდში, 1923-1988 წლებში ეკლესიაში მსახურების აკრძალვის შემდგომ განთავსებული იყო სხვადასხვა სახის სამეურნეო დაწესებულებები: საწყობი, სამკერვალო, სპორტული დარბაზი და ა.შ.). 1989-1991 წ.წ. შენობა და მიმდებარე ტერიტორია თანამედროვე ნაყარი ფენებისაგან გაიწმინდა. 1991 წლის 23 ნოემბერს – გიორგობას, ეკლესიაში საეკლესიო მსახურება განახლდა.

კლდისუბნის წმინდა გიორგის ეკლესიის შესახებ მწირი და ისიც აშკარად არასრული და ტენდენციური მონაცემებია. მის შესახებ ყველაზე ადრეული ინფორმაცია ვახუშტის მიერ შედგენილი თბილისის რუკაა (1735 წ.), რომელზედაც აშკარად ჩანს „კლდისუბანში“ ბაზილიკის ტიპის ეკლესია. დასავლეთით – გვერდში სამრეკლოა გამოსახული.

ეკლესიის დათარიღების ძველი ვერსია ისტორიკოს დავით კარიჭაშვილის (1862-1927 წწ.) ცნობაა (უფრო სწორად სამუშაო ჩანაწერები). შემდგომში ეს ცნობა ყოველგვარი კრიტიკული ანალიზის გარეშე გამოაქვეყნა ცნობილმა არმენო-ლოგმა ლეონ მელიქსეთბეგმა. აღნიშნულმა ფაქტმა ბევრ უზუსტობას დაუდო საფუძველი. შეგნებული უზუსტობის მიზეზიც გასაგებია. დავით კარიჭაშვილის მოღვაწეობის დროს რუსეთის იმპერიის იდეოლოგია ქართული ეკლესიისა და ყოველივე ქართულის დისკრედიტაციას ეწეოდა. ამ

პოლიტიკის შედეგი იყო ის, რომ, როგორც თბილისში, ისე მთელ საქართველოში – სადაც მიუწვდებოდათ ხელი, სომეხთა მიერ ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიების მასიური მიტაცება მიმდინარეობდა. როგორც ჩანს, გაქართველებულ სომეხთა, ან გაგრიგორიანებულ ქართველთა გავლენა ეკლესიაზე გარუსება-გასომხების პერიოდში (XIX-XX ს-ის დასაწყისში) აშკარაა. ამჟამინდელმა არქეოლოგიურმა შესწავლამ მნიშვნელოვანწილად მოჰფინა ნათელი ეკლესიის მრავალტანჯულ წარსულს.

2007 წელს, ეკლესიაში სარემონტო-სარესტავრაციო სამუშაოებთან დაკავშირებით, ტაძარსა და მის მიმდებარე ტერიტორიაზე ჩატარებულმა კომპლექსურმა (არქეოლოგიურმა და ხელოვნებათმცოდნეობითმა) კვლევამ ეკლესიის აშენების მიღებული თარიღი (XVII-XVIII სს.) თბილისის დედაქალაქობის საწყის ეტაპამდე (V-VI სს.) დააბრუნა და მისი მშენებლობა ვახტანგ გორგასლისა და მისი ვაჟის – დაჩის ზეობის ხანას დაუკავშირა.

მეორე ნაწილი, წმინდა გიორგის შესახებ არსებულ წყაროებისა და სხვა სახის ამონარიდების კრებულს წარმოადგენს.

Giorgoba

(A Christian Holiday St Giorgi of Cappadocia)

Giorgoba is a Georgian name of November i.e. month of Giorgi's. The holiday, day of "Powerful Giorgi" is a far cry from pagan Moon festival" (Iv. Djavakhishvili). According to the ecclesiastical calendar there are two days of Giorgoba in Georgia: April 23 (lunar calendar) i. e. May 6 (solar calendar) and November 10 (lunar) i.e. 23 November (solar).

Folk (pagan) holiday of Giorgoba was called variously in different provinces of Georgia, for instance, in Kartli it had three names: Geristoba, Usanetoba and Atotsoba. In Kakheti Alaverdoba and Tetri Giorgoba, in Samegrelo Iloroba, in Svaneti Ligergi, etc. Khakhmati, Gudani and Sanebi Crosses in Khevsureti. All of them are St Giorgi's sanctuaries. A well-known Kakhetian icon of Tetri Giorgi at Atskuri and Alaverdi villages is honored by all the Christians living in the province. So is Lashari Cross in Pshavi, Lomisi Cross in Mtiuleti etc.

Generally the great majority of Georgian folk holidays are derived from the name of St Giorgi but people call them differently, for instance, Geristoba, Giorgisdjvropa, Usanetoba, Arbooba, Tetrgiorgoba and the main holiday of Giorgoba in the whole country. It is true that Orthodox Christian ecclesiastical cult of St Giorgi differs from those of pagan ones but it persistently stresses the fact that Giorgi's cult was and still remains as the most venerated by the Georgians (St. G. p.6)

"Almost all the churches and holidays in Georgia are devoted to St Giorgi" (Iv. Djavakhishvili, HGCh, vol.1, p.43).

A legend says that there were 363 (or 364 or 365) churches and sanctuaries of St Giorgi in Georgia. The story goes that God

fractured the dead body of St Giorgi, scattered the pieces about the world and ordered people to build chapels at the very spots where they might have been found). Giorgoba is based on Palouri idol, the guardian of vegetation and animal worlds which had been mortal and restored alive later. A thunder and lightning had been conferred on the same idol some time later and it obtained an image of a warrior equipped with fiery attributes. There had been worshipped the deities which were similar in meaning but they were called differently in the old ancient Georgia because they were considered as protective deities of this or that territorial unite of the country. Local deities together with their original names (such as Lashari, Lomisa, Khakhmati etc) bear the same name of Giorgi. They have still survived in the east highland regions of Georgia. As to the lowland regions of the country a Christianized St Giorgi had completely replaced his pagan predecessors. Appropriate cult practices have involved sin offerings such as slaughter of cocks, sheep or oxen. Generally all the holidays were performed according to one and the same principle but still there might have been slight differences among the rituals. Let us take Kakhetian holiday of Atskuri Tetri Giorgi performed on 14 August, for instance. The crowd walked around outside the churchyard wall three or seven times singing and glorifying God. "Hieroduls" dressed in white were dancing in the churchyard. Some people wore heavy iron yokes and chains on their necks and moved knelt down around the inner side of the church yard wall fixing candles on it. One of hierodules would lie across the church porch and each one entering the church ought to step on the body. The parishioners slaughtered sacrificed animals or poultry after the service and feasted for a day or more. A certain eminent person ought to stay inside Sudjuna church

to wake at night of 22nd April and in the morning of 23rd tell the parish the “will” of the Saint [GSE].

There are numbers of old ancient frescos, gold and silver mantled icons and unique Crosses representing St Giorgi. This is why he was and still remains the main hero of world literature and art.

According to ancient author Methaphrastus (Simon Logothet) Giorgi was a Cappadocian nobleman, a brave warrior and a governor of one of the provinces that was in quite close relations with Georgia. As soon as Diocletian began persecuting the Christians Giorgi became their protector and supporter. Diocletian had been torturing him for eight days and then beheaded him (April 23, 303).

There are numbers of legends connected with St Giorgi. A story goes that a Persian king Dadiani tortured him for seven years and he was killed three times during the period. The third time after thrusting him a sword God splayed the torturers. Another story says that Giorgi killed a dragon with his sword and lance either before or after his death. The dragon would foray into a certain country and demand to give their boys and girls. One day there came the turn of the princess herself. While she was waiting the dragon there appeared Giorgi and calmed it with his Cross. The beast followed the princess like a lamb into the town. As the king saw the dragon almost tamed believed God’s almightiness and embraced Christianity. This legend had made Giorgi famous of all over the world and the scene of his fight against the dragon was painted and frescoed by numbers of masters and even by Raphael himself.

Popularity of St Giorgi, i.e. Giorgi of Cappadocia, is enormous in the world. He is worshipped not only by the Orthodox Church but also by Catholics, Armenian monophisites

etc. Even more, scholars studying St Giorgi cult say that he is mentioned even in the comments of the Koran. There are some legends included in Moslem sources probably filtered into via Syrian sources. There is no one in the Christian world as popular as St Giorgi about whom there is a myriad of sources in almost all the languages of the world.

St Giorgi of Cappadocia had originated as a great divine and was proclaimed as a patron saint of Georgia. His closest relationship with the Georgians was strengthened with the belief that almost all 360 (or 363 or 365) pieces of his body had been scattered about the whole Georgia. Wherever people would find his flash they built a church at the very spot. A saying "let all the 365 St Giorgis help you" has exactly been derived from this legend.

Summary

Series of books called “The Fortune of Tbilisian Churches” (head of screenlife council Viktor Dolidze) has been issued by a charity fund of Georgian Land Bank’s “Studying of Georgia’s Cultural Heritage and Building of Churches and Monasteries”. The fund has been blessed by his Holiness and Beatitude, the Catholicos-Patriarch of Georgia Elijah II. The series include two volumes. The first one deals with the Function of Kldisubani St Giorgi church and archaeological researches carried out in it in 2007. The second volume will include all the already existing historical records and quotations connected with St Giorgi.

Kldisubani St Giorgi church is lying between St Nikoloz (in the territory of Narikala castle) and Zemo Bethlehem churches.

According to the historical records Tbilisi had already been settled along the both banks of the Mtkvari river by the 5th century AD. The city consisted of three districts: Tpilisi, Kala and Isani. Kala was considered as the centre of the city and accordingly there was the Royal residence.

Kldisubani St Giorgi church had already been dated to the 17th-18th centuries before the beginning of archaeological investigations.

Georgian Patriarchy had started restoration and redecoration of the church in 2007 and there emerged urgent necessity of archaeological investigations that yielded utterly remarkable layers and artifacts including the remains characteristic to various periods of time and above all there have been brought to light the old ancient church smaller in size.

1. The earliest small structure had been a hall church with a clearly stressed horse-shoe-shaped altar and a refractory attached to the east wall. Unveiled stratigraphy and historical data ascribe the church to the Early Medieval period (5th-7th centuries). Destruction of the original church was caused by Arabian expansions and later the invasion of Bugha the Turk in 853.

2. Restoration of the church took place after driving Arab conquerors from Tbilisi by the King David the Builder and moving of the Royal residence in Kala district in 1122. A newly built church was a twin nave structure of modest size differing from the previous one with its layout and dimensions. The southern wall of the church is leaning against a cliff. Its horse-shoe-shaped altar is perching out from the interior forming a regular rectangle. It seems quite possible that the church porch was through the north wall because of the relief peculiarities.

3. A refractory dating from approximately the same period (12th-13th centuries) is attached to the western wall. It is perfectly dated by the pottery and coins coming from the excavated layers belonging to the 12th-14th centuries.

4. The church had been redesigned into a single nave structure in the 16th-18th centuries and there was added a two storey belfry in the west of it.

5. The church was redesigned once again in 1753. This time it became larger including the earlier period smaller one within the new interior. It still remained a single nave structure but

acquired a form of elongated rectangle with the porches through its western and northern walls.

6. There was made a circular opening through the arch of the church roofed with a “false dome” and crowned with a dome-shaped narrow belfry. The changes took place at the end of the 19th century.

7. Service was resumed in the church in 1989 (services had been forbidden in the Soviet times in 1923-88, and the church was being used as a store-house, a garment factory, a gym etc). There were removed modern layers and rubbish from the territory in 1989-91. On the 23 November, 1991, on the day of Giorgoba service was resumed in the church.

There are rather scanty and definitely incomplete and varied data about the church. The earliest record belongs to the Prince Vakhushti Bagrationi who designed the map of Tbilisi city in 1735 with a basilica type Kldisubani St Giorgi church and belfry spotted on it.

The earlier date of the church belongs to David Karichashvili (1862-1927) (but it is a rough copy of his working notes). Later the same date had been published by a famous armenologist Leon Melkisetbeck and gave a start to numbers of endless uncertainties. This was a deliberate mistake and the reason for it is more than clear for scholars. Russian Empire permanently discredited not only the Georgian Church but also almost everything connected with Georgia and the Georgians in the times of David Karichashvili. In the result Armenians began to capture almost every Georgian Orthodox Church not

only in Tbilisi but also in whole country. It is more than clear that Armenians who had changed their nationality into Georgian and Armenized Georgians were extending their influence on the Georgian Orthodox church during the total russification and armenization period in the 19th and the beginning of the 20th centuries. It is clear that recent archaeological investigations have added further definition to the rather long standing sufferings of Georgian Orthodox Church.

In the result of restorations, redecorations and complex investigations (archaeologists and masters of arts) inside and outside Kldisubani St Giorgi church there has been changed the date of 17th-18th into the 5th-6th centuries. This is the period of the earliest years of becoming Tbilisi the capital of Georgia i.e. the period of the King Vakhtang Gorgasali's and the Prince Dachi's height of reign.

The second volume will refer to with the historical records and quotes connected with St Giorgi.

ГИОРГОБА

Праздник Христианского Святого Георгия Кападокийского

Гиоргоба т.е. месяц Георгия, является древним грузинским названием ноября. Языческое поклонение луне является прообразом этого христианского праздника Св. Георгия (Ив. Джавахишвили). По церковному календарю он отмечался 23 апреля (6 мая по новому стилю) и 10 ноября (23 ноября по новому стилю).

Народная Гиоргоба праздновалась под разными названиями в разных уголках Грузии. В Картли он назывался Геристоба, Усанетоба и Атоцоба. В Кахетии – Алавердоба и Тэтри Гиоргоба. В Самегрело – Илороба, в Сванети – Лигерги и т.д.

В Хевсурети это Хахмати, Гудани и Санебис Кресты, которые считаются молельнями Св. Георгия. Тэтри Георгий Крест известный в Кахетии (восточная Грузия) находится в селах Ацкури и Алаверди. В Пшави это Лашарис Джвари (Крест), а в Мтиулети это Ломисис Джвари и.т. Большинство общегрузинских народно-религиозных праздников связаны с именем Св. Георгия, в частности, это Геристоба, Георгисджвароба, Усанетоба, Арбооба, Тэтри Георгоба и всеобщее распространенное Гиоргоба. Образ Георгия представленный в народных сказаниях значительно отличается от церковно-православного культа, но и этот факт является итогом безграничного поклонения

культу Св. Георгия (Св. Г. с. 6) «Почти все основные церкви и праздники Грузии посвящены Святому Георгию» (Ив. Джавахишвили, т. с.43).

По преданию в Грузии существовали 364 (или 364, или 365) храмов и молельных (в соответствии легенде, после смерти Георгия Бог расчленил его тело, разбросил их повсюду и велел построить молельни везде, где они попали). Основой праздника Гиоргоба является поклонение покровителю растений и зверей, Фалоури, смертное и воскресшее фаллическое божество. Позднее то же божество обязали нести ответственность за управление громом и молнией. Его иконографическое изображение представлено как божество войны снабженного огненосными атрибутами. В древности в некоторых отдельных частях Грузии поклонялись божествам, которые, не смотря на то, что они являлись по содержанию одинаковыми, именовались по разному и считались покровителями той, или иной территориальной единицы. В горных частях восточной Грузии сохранились местные божества, которые кроме их собственных имен называются также как Георгий (Лашари, Ломиса, Хахмати и др.). А что касается низменных регионов, христианский Св. Георгий полностью вытеснил языческие божества. Обряд подразумевал жертвоприношение. Требовалось резать петуха, барана или быка. А в общем, все праздники были выстроены по одинаковому принципу, например, в Кахетии праздновали день ацхурского Тэтри Георгий. Собравшийся народ три или семь раз ходили вокруг стены храмового двора и хор воспевал хвалу Господу Богу. Во дворе храма танцевали «рабы иконы» одетые в белом. Некоторые

носили тяжелые железные ярма и цепи на шеях, ходили коленапреклоненные вокруг храма и закрепляли горящие свечи на его стенах. «Раб иконы» ложился навзничь поперек порога храма и все заходящие внутрь должны были ступить на него. По окончании службы резали птицу или животного принесенного в жертву, пировали и это иногда продолжалось несколько дней. В Самегрело в храме Суджуна в ночь на 23 апреля оставался всеми уважаемый мужчина, который должен был бдеть и утром сообщить собравшимся «волю» Святого (ГСЭ).

Древнейшие фрески, иконы в золотых и серебряных оправках, уникальные кресты. Это и является причиной того, что начиная с древних времен не прекращается создание литературных произведений посвященных Св. Георгию (Св. Г. с.3).

Мэтафраст сообщает, что Георгий был дворянином, отважным воином из Кападокии и управляющим одним из тех краев страны, которая была в близких отношениях с Грузией. Когда Диоклетиан начал гонения христиан, Георгий стал для них надеждой и опорой веры, а после восьмидневных пыток Диоклетиан обезглавил его (23.IV.303 г.).

С именем Св. Георгия связаны множество легенд: как будто персидский царь Дадриан мучил его в течении семи лет и был убит трижды. Когда его проткнули копьем в третий раз, Бог умертвил всех его мучителей. Существует легенда, что Св. Георгий убил дракона копьем до своего мучения или после смерти. Дракон этот разорял страну одного короля и требовал от него девочек и мальчиков в жертву. В момент, когда дочь короля ждала дракона, появился Св. Георгий. Он

своим крестом укротил страшного дракона и девочка ввела его как ягненка в свой город. После этого король принял христианство. Эта легенда прославила Св. Георгия в мире и сцена его боя с драконом была запечатлена многими художниками всего мира в том числе и великим Рафаэлем.

Безгранична популярность Св. Георгия, т.е. Георгия Кападокийского не только в церкви православного христианства, но и среди католической, протестантской, армяно-григорианской (монофизитов) церковей и т.д. Более того, ученые, изучающие его культ, говорят, что смерть и воскресение Св. Георгия упоминается даже в комментариях святой книги мусульман Коране. Есть и другие сказания о Георгии в мусульманских источниках, вероятно, вошедшие в них через сирийских письменных источников. Не об одном церковном деятеле не создано столько литературы сколько о Св. Георгии и все они почти на всех языках мира.

Георгий, отважный воин, превратившийся в великого святого, считается покровителем Грузии. Он связан с грузинским народом и телом и кровью и это выражается в вере народа, что тело святого, расчлененное на 360 (или 363, или 365) частей было разбросано по всей Грузии и там, где эти части попали, везде были построены храмы в его честь (и этим выражается весь смысл пожелания «да помогут тебе все 365 Св. Георгия»).

Резюме

Эта первая книга сериала «Судьбы тбилисских церквей» * (руководитель научного совета Виктор Долидзе), которая была основана и учреждена Международным благотворительным фондом восстановления грузинских храмов и монастырей, исследования культурного наследия и Поместного банка с благословления СВЯТЕЙШЕГО И БЛАЖЕННЕЙШЕГО КАТОЛИКОСА - ПАТРИАРХА ВСЕЯ ГРУЗИИ **ИЛИЕЙ II**.

Настоящий труд состоит из двух частей. Первая часть посвящена времени функционирования Клдисубанской церкви св. Георгия и итогам археологических исследований 2007 года. Вторая часть включает в себя существующих источников и других данных о св. Георгии.

Церковь св. Георгия находится в одной из исторических частей древнего Тбилиси называемой Клдисубани. Она находится между церквами св. Николоза (на территории городской крепости Нарикала) и Земо Бэтлеми.

Согласно историческим источникам обе берега р. Куры были населены горожанами с начала V века. Город состоял из трех частей: Тифлис (Тбилиси), Кала и Исани. Кала была царской резиденцией и в течении определенного времени была центром города.

---

* Научный руководитель сериала „Судьбы Тбилисских церквей“ Виктор Долидзе.

До основательного археологического изучения Клдис-убанской церкви её датировали XVII-XVIII веками.

В 2007 году, до проведения ремонтно-реставрационных работ, церковь была основательно изучена археологами и были выявлены совершенно новые данные, а именно, были открыты остатки разных времен и среди них нижняя, самая древняя церковь скромных размеров.

I. Первая, самая древняя церковь представляла собой зал скромных размеров с отчетливо выраженным подковообразным алтарем и трапезной пристроенной к восточной стене. По выявленной стратиграфии церковь принадлежит к эпохе раннего средневековья (V-VII вв.). Она вероятно была разрушена в результате арабской экспансии и в 853 году нашествием Буга Тюрка.

II. Восстановленная церковь должна принадлежать периоду после освобождения Тбилиси Давидом Строителем в 1122 году и перенесением туда царской резиденции. На этот раз церковь была построена как двунефное строение и опять-таки скромных размеров. Она отличается от предыдущей и размерами и планировкой.

Её южная стена упирается в скалу. В самом зале подковообразный алтарь выпирает с наружи и имеет форму четырёхугольника. Входная дверь находится с северной стороны из-за особенности существующего рельефа.

III. Пристройка с западной стороны (трапезная) принадлежит приблизительно к тому же периоду (XII-XIII вв.). Наличие пристройки хорошо определяет время

существования церкви и это подтверждается керамическими и нумизматическими находками XII-XIV веков.

IV. Храм обретает форму однефной церкви в XVI-XVIII веках с двухэтажной колокольной построенной к западу от ней.

V. В 1753 году храм был перестроен и он приобрел большие размеры.

Старая церковь меньших размеров оказалась внутри нового интерьера.

Она имеет форму однефного, продолговатого четырехугольника с дверями с запада и севера.

VI. В конце XIX века делается круглый проём в арке и ставится «лже-купол», а в западном углу ставится узкая колокольня в виде купола.

VII. В 1989 году в церкви была возобновлена служба (в советские времена, в течении 1923-88 годов церковь была использована как склад, швейная мастерская, спортивный зал и т.д.). В 1989-91 годах церковь и прилегающая к ней территория были очищены от накопившегося мусора и 23 ноября 1991 года была восстановлена церковная служба.

Существуют весьма скудные и фрагментные данные о Клдисубанской церкви св. Георгия и те очень тенденциозные. Самым ранним источником является карта Тбилиси, составленная царевичем Вахушти Багратиони в 1735 году. На ней отлично видна базилика в районе Клдисубани с колокольной к западу от нее. Первая попытка датировки церкви принадлежит историку Давиду Каричашвили (1862-1927) (Вернее, это его рабочие записки). Позднее упомянутая датировка была опубликована без всякой

проверки арменологом Леоном Меликседбеком и этот факт стал началом многих неточностей. Можно легко понять и причину сознательной неточности. В период деятельности Давида Каричашвили завоеватель грузинского царства Российская империя всячески старалась дискредитировать Грузинскую Церковь и всё грузинское. Результатом такой политики явился тот факт, что не только в Тбилиси, но и по всей Грузии армяне приступили к захвату грузинских православных храмов. Совершенно ясно, что в период жесточайшей руссификации и арменизации грузин, огрузиневшие армяне и принявшие григориянство грузины довольно сильно влияли на церковь (в XIX и в начале XX века).

Нынешние археологические изыскания явно пролили значительный свет на многострадальную историю Клдисубанской церкви.

В 2007 году начались ремонтно-реставрационные работы церкви в связи с чем в самом храме и на прилегающей к нему территории началось комплексное (археологов и искусствоведов) изучение и в результате этих работ была установлена реальная дата построения храма V-VI века, вместо до того существующей XVII-XVIII веков. Это период, когда Тбилиси уже является столицей Грузии и он связан с царствованием Вахтанга Горгасали и его сына Дачи.

Вторая часть этого труда является сводом всех существующих исторических источников и других документов.

ფონდის საქმიანობის მოკლე ინფორმაცია

ფონდის „თბილისის ეკლესიების ბედი“ სერიალის სამეცნიერო საბჭოს მიერ (ხელმძ. **ვიქტორ დოლიძე**) გამოსაცემად მომზადებულია ისტორიულ-არქეოლოგიური მონოგრაფიული სამეცნიერო ნაშრომის მეორე ტომი: „ორმოცი სებასტიელი მონამის სახელობის მამათა მონასტერი“.

ფონდის პოეტური ცენტრი (ხელმძ. **გენო კალანდია**) „ქართული ტაძარ-მონასტრები“ გამოსაცემად ამზადებს ლექსების კრებულს „ქართული ტაძარ-მონასტრები“ (I ნაწ.).

მუშაობას შეუდგა ფონდის ქართული სამართლისა და საეკლესიო სამართლის ისტორიის კვლევის ცენტრის სამეცნიერო საბჭო (ხელმძ. **შალვა შავგულიძე**). გამოსაცემად მზადდება „ილია ჭავჭავაძე, როგორც მოსამართლე“ **ავტ. მაია მგელაძე** და „საეკლესიო სამართალი“.

ფონდის ანდრია აფაქიძის საბ. არქეოლოგიური ცენტრი (ხელმძ. ისტ. მეცნ. დოქტ. **ვაჟა სადრაძე**) ამზადებს გამოსაცემად ისტორიულ-არქეოლოგიურ მონოგრაფიას: „ბოლნისის ეპარქიის თევდორე წმიდას მონასტერი“.

ქართული მედიცინის ისტორიის შესწავლის ცენტრს (ხელმძ. პროფ. **რამაზ შენგელია**) მზად აქვს გამოსაცემად ქართული მედიცინის ისტორიის ოთხტომეული.

ფონდის წმიდათა ცხოვრების სერიალი (ხელმძ. **დეკანოზი დავითი /ლონდარიძე/**; სამეცნიერო ხელმძღვანელი **კახა თოღაძე**) ამზადებს გამოსაცემად პირველ ტომს „წმიდათა ცხოვრება“.

ფონდის ქართული ხელნაწერების შესწავლის ცენტრს (ხელმძ. პროფ. **მიხეილ ქავთარია**) გამოსაცემად მომზადებული აქვს პროფ. **რამაზ პატარიძის** „ქართული ასომთავრული“.

ფონდის სახელოვნებო ცენტრი-სკოლა „ხატმწერი“ ((ხელმძ. **დეკანოზი ალექსანდრე /გალდავა/**) იწყებს სასწავლო პროცესს ნიჭიერ და სოციალურად დაუცველი 8-11 კლასის მოსწავლეებისათვის.

ფონდის თაბუნთა სკოლა (ხელმძ. პროფ. **თამარ ხოხობაშვილი**) მონასტრებთან ხსნის სასწავლო კლასები.

ინფორმაციისათვის დაგვიკავშირდით

saadgilmamulo@gmail.com;

facebook: saadgilmamulo fondi

გვ. 165-175. თბილისის კლდისუბნის წმ. გიორგის ეკლესიის სარესტავრაჲიო-არქეოლოგიურ სამუშაოებში მონაწილე სამღვდელოების, მრევლის, არქეოლოგების, მხატვარ-არქიტექტორებისა და მოსწავლე-მასწავლებლების სურათები.

* ავტორები: ნატოშვილი

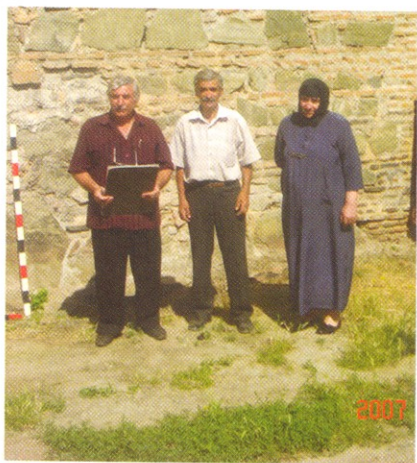
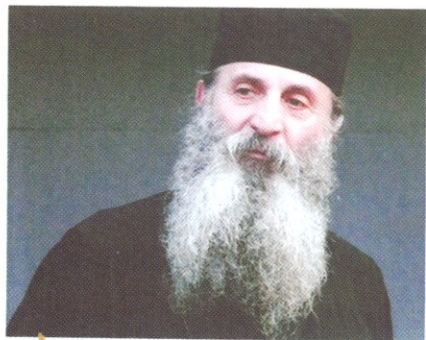
ტიან შანაღია

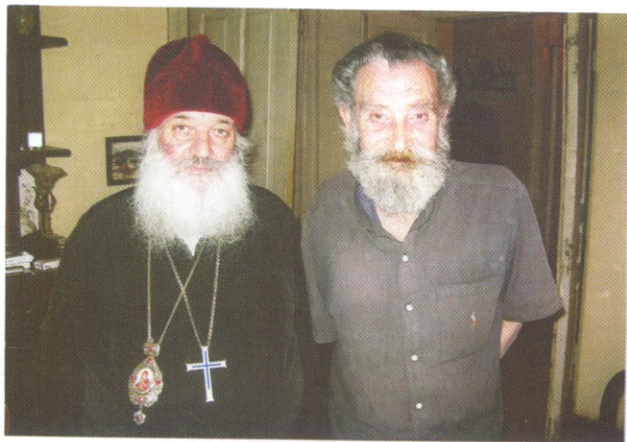

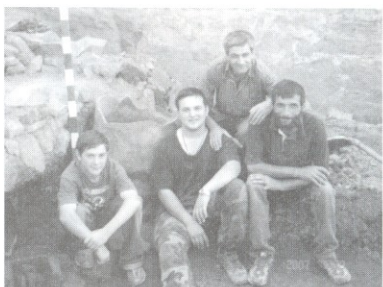
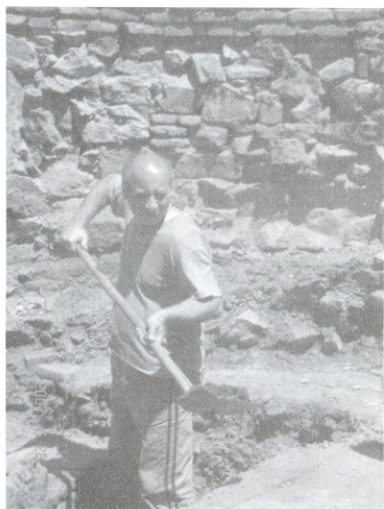

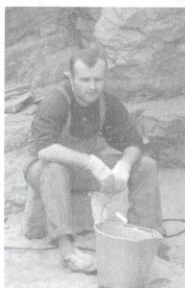

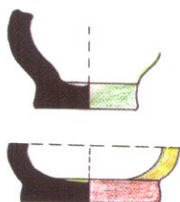
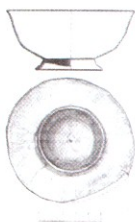

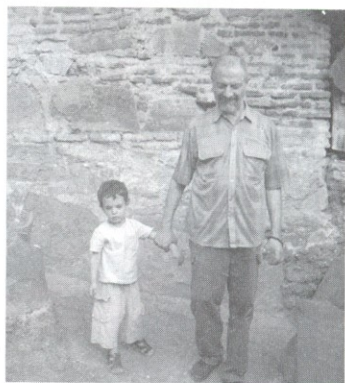
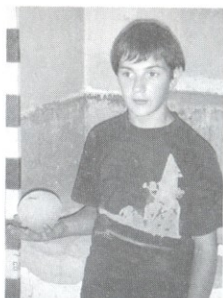

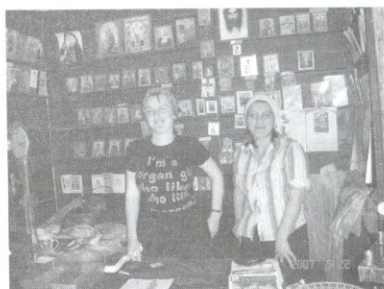

* ნაჭრისაჲნი: ნახარე (ნახარედა) კვილეწაჲრედაჲნი

საიტკუკუნი:

გელაშვილი

ქართული ტყაპარ - მონასტრების აღმშენებლობის,
 კულტურული ძეგლების შექმნისა და
 ხადატლამ-ელთ ბანკის
 ხაერთამონის ხაქელმთქელთ ფონდი

ბაგონ ვამეცა ხაგვანაშვილ - ხეობა
 ვაზირა ხაქელით ხაქელით ფონდი,
 ხადატლა, ხადატლა ვამეცა,
 ჩაქელით აქელთ ხადატლა
 ხედატლა ვამეცა -
 ქობულთ ხადატლა - ხეობა ვამეცა,
 აქელით
 ზაქელით.
 ვამეცა ხადატლა ხადატლა.

ბ/ჯ: 401985544 merabi-dzneladze@rambler.ru saadgilmamulo@gmail.com

დამატება

ქართული ტამარ-მონასტრების აღმშენებლობის,
კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლისა და
საადგილმამულო ბანკის
საერთაშორისო საქველმოქმედო ფონდი

ფონდი მოწოდებულია ხელი შეუწყოს და იღვაწოს:

დაიცვას ენა, მამული და სარწმუნოება. საქართველოსა და მის ფარგლებს გარეთ იზრუნოს ქართული ეკლესია-მონასტრების აღდგენისა და ინფრასტრუქტურის მოწყობისთვის.

მონასტრებში მოღვაწე სასულიერო და საერო პირებისთვის შექმნას სამედიცინო უზრუნველყოფის პროგრამები. მონასტრებთან არსებული, ამჟამად დაცარიელებული სოფლების აღდგენისა და დასახლებისთვის ითანამშრომლოს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან. ხელი შეუწყოს ქართული ოჯახების დემოგრაფიული და სამართლებრივი პრობლემების გადაწყვეტას.

ფონდმა ფინანსური შესაძლებლობიდან გამომდინარე, მოახდინოს სასოფლო-სამეურნეო მიწებისა და შენობა-ნაგებობების შექმნა საეკლესიო საქმიანობის, სამონასტრო მეურნეობებისა და რიგი შემოქმედებითი სახელოსნოების შექმნისთვის. დააფუძნოს კომერციული სტრუქტურული ერთეული კანონით დადგენილი ნორმებით, ფონდის დაფინანსებისათვის.

მონასტრებში ჩამოაყალიბოს თაბუნთა (გადამწერთა) და სახელოვნებო სკოლები. მეცნიერ-მკვლევართა დახმარებით შეისწავლოს წმიდა მოღვაწეთა ამსახველი ცხოვრება, საეკლესიო სამართლის ძეგლები, ქართული ტრადიციული მედიცინა, მხარეთმცოდნეობითი, რელიგიური, არქეოლო-

გიური, ეთნოგრაფიული, ხელოვნებათმცოდნეობითი, ენათმეცნიერული, ისტორიული და სხვა სამეცნიერო მიმართულებები, მოიძიოს დაფინანსების წყარო საგამომცემლო საქმიანობისა და თარგმანისთვის. დააფუძნოს საქართველოსა და მის ფარგლებს გარეთ ქართული ეროვნული სასწავლო დაწესებულებები და ითანამშრომლოს მსოფლიოს კულტურულ და ეროვნულ ორგანიზაციებთან.

სრულიად საქართველოს საპატრიარქოს ეპარქიებში მოიძიოს და აღწეროს ისტორიულ-ხუროთმოძღვრული ძეგლები, ტაძრებში არსებული მნიშვნელოვანი სიწმინდეები და მოამზადოს გამოსაქვეყნებლად და ინტერნეტ სივრცეში გასავრცელებლად. დაეხმაროს მრევლს, რათა მიიღონ მონაწილეობა სამონასტრო აღდგენით სამუშაოებში საქართველოს ტერიტორიაზე და მის ფარგლებს გარეთ. დასახოს სამეცნოერო-შემეცნებითი ღონისძიებები ქართული კულტურული ძეგლების დაცვისა და შესწავლისთვის.

შექმნას საქართველოს ფარგლებს გარეთ ფონდის საქმიანობის წინსვლისა და აღორძინებისთვის სტრუქტურული იურიდიული უფლებამოსილი ერთეულები და მათი მეშვეობით ითანამშრომლოს მსოფლიოს პროგრესულ კულტურულ-ეროვნულ ცენტრებთან და სახელმწიფოს წარმომადგენლებთან.

„ფონდი“ ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე მჭიდროდ ითანამშრომლებს სახელმწიფო ხელისუფლების, ბიზნესის, დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლებთან და საქართველოს სიძლიერისათვის მზრუნველ ყველა დაინტერესებულ პირთან.

„ფონდი“ მსოფლიოს ხალხთა ხელოვნების, ტრადიციებისა და ისტორიის გაცნობისათვის დაგეგმავს სხვადასხვა სახის საქველმოქმედო ღონისძიებებს.

ქართული ჭადან—მონახტრების აუმშენებლობის,
კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლისა და
ხადგაღმამყუთ ზან კან
ხაუნთაშორისთ ხაქველმოქმედთ უთნდა

უთნდას დაშუყძნებუბა:

აჯადუმიკოსი გყრამ აუუქსიძე, ჰროტუესორი -
აჯადუმიკოსი მუნამ ძნუუაძე, ჰროტუესორი თამან
ხობიბაშვილი, ხუუთვზების მყშაკი არაკუი ძნუუაძე,
ჰროტუესორი ანდროა გოგოუაძე, ჰროტუესორი მინიოუ
ქავთარია, აჯადუმიკოსი - ჰროტუესორი გოთრგი
(გოგა) ბათიაშვილი, ბოუთგ. მუცნიუნებათა დოქტორი
ფყრამ ბრუუიძე.

საპატიო პრეზიდენტი: შ. მ. ბაგა

ბერი დავითი / ჭაბუა ამირეჯიბი / ქსეყა ამირეჯიბის ქვეყნის მინისტრის კაბეა

05

უთნდას ხაჯატი პრეზიდენტი,

ჰროტუესორი გოთრგი მანგველაშვილი

უთნდას თანაპრეზიდენტები:

ნიკოლოზ რაჭველი, სოზან სუბანი, მაკა ახათანი,
ვლადიმერ (ლალო) ზაბაგა, მუნამ დვალი, უუვან უთუბაძე,
ოვა (ოთვანე) სიხარუილიძე, ზაზა ვაშაკიძე, არაკუი
თუვდორიაშვილი, ხათუა (ხათა) თყრნაგა, არაკუი
მინიაშვილი, მუნამ ხანაძე, უუგაყა ხონკიშვილი,
გოთრგი ალიბუგაშვილი.

*

*

*

* ნიჭრუხეი: ნახრე (ნახალდა) ზეღუნაჟიღლი

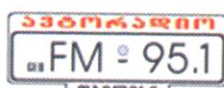
უცხოელ თანამდგომნა:

DKC
სამკაცლო
კომპანია

Diagnostica Worldwide
President of HUMAN GmbH
Ralph Neuberger

შპს „მათი“

შპს „ანეკი“

106

1858

ფონდის მიერ ჩატარებული ღონისძიება:

ღონისძიება

ქრისტიანი ღმერთი - მონასტრების აღმშენებლის,
კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლისა და
სააღვლეთმშენებლო ხანის
საერთაშორისო სპეციალიზირებული ფონდი

**ფონდის ბენი დავითის ქ. თბილისის
პრემიის საბჭო აკლდოვებს ქ. თბილისის
სკოლის**

მოსწავლე

„ღრღინის“ ღრღინაში მიძღვნილ ღონისძიებაში:
„უნს წიგნიერება გადართვს“
მონაწილეობისათვის,
საქართველო, ქ. თბილისი, 2014 წელი

**ქ. ბენი დავითის / ქაბუა ამიერეიბი /
პრემიის საბჭო**
თავმჯდომარე თამარ ვახანიშვილი
წევრები: მანანა ამიერეიბი,
ქვენა ამიერეიბი,
გოგი ხანაძე, მათა ღვინჯიძე,
მანანა ბუნიკაშვილი,
თამარ სანიკიძე,
მარხაზ წუგოშვილი.

DKC
საერთაშორისო
კომპანია

მიკროფინანსირება
გეორჯია

საქართველოს
ბანკი

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

საფონდის ავტორები: გიორგი (მამა) სადგულაძე

ინფორმაციისათვის დაგვიკავშირდით:
saadgilmamulo@gmail.com;
facebook: saadgilmamulo fondi

MF № 200321

ფონდის მრჩეველები არიან:

პროფ. მარიამ ხაჭაპურიძე; პროფ. კარლო ლურწკაია; პროფ. ემირ ბურჯანაძე; პროფ. მარლენ სულამანიძე, პროფ. გიორგი ნემსაძე; პროფ. ვლადიმერ (მამუკა) მარგველაშვილი, პროფ. ზაზა სინაურიძე; პროფ. ნუკრი კინტრაია; პროფ. ლელა კალანდარიშვილი; პროფ. ბესიკ ხვედელიძე; პროფ. კონსტანტინე ყიფიანი; პროფ დავით ფარღალავა; პროფ. ზურაბ აბაშიძე; პროფ. გიორგი ალექსიძე; პროფ. ქეთევან ბეზარაშვილი; პროფ. თეიმურაზ ბერიძე; პროფ. ნაირა გელაშვილი; კინორეჟისორი კესანე გვეტაძე; საერთაშორიო დიდოსტატი ჭადრაკში თამაზ გიორგაძე; პროფ. გელა გოგოლაძე; პროფ. ჯანო ვალიშვილი; პროფ. სერგო ვარდოსანიძე; რეჟ. ავთანდილ ვარსემაშვილი; პროფ. როლანდ თოფჩიშვილი; პროფ. მანანა კვაჭაძე; პროფ. ლევან გორდეზიანი, პროფ. ალექსანდრე ლორია; პროფ. ღვთისო მამისიმედიშვილი; პროფ. პარმენ მარგველაშვილი; პროფ. გიორგი ოთხმეზური; ფინ. ესმა (ბაია) წონორია; ეკონომისტი გიორგი სანოძე; მსახიობი ელდინო სალარაძე; პროფ. ნათელა სვანიძე; პროფ. მალხაზ სიხარულიძე; პროფ. ნოდარ ტაბიძე, პროფ. მინდია უგრეხელიძე; პროფ. რამაზ ქურდაძე; პოეტი ჯანსუღ ჩარკვიანი; მხატვარი, პროფ. ზურაბ წერეთელი.

